

Sopiva-hankkeen loppuraportin liitteet

Liite 1. Hankesuunnitelma sivu 2

Liite 2. Nykytilan kuvaus sivu 12

Liite 3. Kuvien tekstimuodot sivu 71

Liite 4. Kyselyt ja haastattelut sivu 75

Liite 5. Roolikartat sivu 204

Liite 6. Sopivan tuen ja palvelujen vaikutukset hyvinvointiin ja kustannuksiin sivu 212

Liite 7. Sopivan tuen suunnittelun välineet -luonnos (valmistuu kevään 2022 aikana) sivu 227

Liite 8. Kuvitusmateriaali sivu 236

Liite 9. Tukirinkimateriaali sivu 257

SOPIVA

Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke

ETELÄ-SAVON SOSIAALI- JA
TERVEYSPALVELUJEN KUNTAYHTYMÄ

Sisällys

Nykytilan kuvaus ja hankkeen tarpeellisuus	3
Tavoitteemme	4
Avainkysymykset, joihin etsimme vastauksia päätavoitteen saavuttamiseksi:	4
Kehittäjäkumppanit	4
Tapamme toimia	6
Hankkeen organisointi	6
Toteutus ja aikataulu	7
Asiakastyö	8
Alueellinen verkostotyö	8
Yhteistyö valtakunnallisen hankkeen kanssa	9
Hankkeen hallinnolliset tehtävät	9
Hankkeen liittyminen muihin aikaisempiin tai käynnissä oleviin hankkeisiin	9
Toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen	10

Nykytilan kuvaus ja hankkeen tarpeellisuus

Etelä-Savossa on vahva tahtotila ja edellytykset sosiaalipalveluiden kehittämiseksi ja rakenteiden uudistamiseksi. Alueella on myös vahva tarve uudistaa palvelujärjestelmää vastaamaan toimintaympäristön muutoksia ja palveluiden käyttäjien tarpeita.

Sopiva-hankkeen hallinnoinnista vastaa Essote (Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä) yhdessä hanketoteuttajakumppaneiden kanssa. Jaamme näkemyksen, jonka mukaan henkilökohtaisella budjetoinnilla (HB) on mahdollista lisätä henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia siten, että apua ja tukea on saatavissa joustavasti elämän eri tilanteisiin ja tarpeisiin henkilölle parhaiten sopivalla toteutustavalla.

Hankkeen lyhenteellä ”Sopiva” tarkoitamme avun ja tuen järjestämisen toimintatapaa, jossa henkilö on itse keskiössä kokonaisuuden suunnittelussa, valinnassa ja toteuttamisessa. Sen elementtejä ovat henkilön ymmärrys omista oikeuksistaan, vapaus määrittää omaa suuntaa ja saada tarvittaessa suunnitteluun tukea, osallisuuden aito toteutuminen sekä päämäärä hyvästä elämästä. Sopivan tuen ratkaisut ovat ihmislähtöisiä ja niiden pyrkimyksenä on välttää palveluiden yli-, ali-, ja ohimitoitus. Sopiva tuki on yksilöllistä, mikä ei oletuksena kuitenkaan tarkoita erityismittoihin räätälöintiä. Sopiva tuki on paitsi yksilölle sopivaa, se myös hyödyntää alueen peruspalveluita ja lähiyhteisön tarjoamia mahdollisuuksia. Oikein kohdistuvat palvelut sekä kasvattavat hyvinvointivaikutuksia, että ovat kustannustehokas tapa toimia.

Etelä-Savon alue on maantieteellisesti laaja, ja jakautuu kaupunki- ja kuntataajamakeskuksiin sekä maaseutumaiseen alueeseen. Etäisyydet ja matkat haastavat kehittämään uudenlaisia palveluiden tuottamisen ja järjestämisen tapoja hyödyntäen mm. etäyhteyksiä. Väestörakenteeltaan Etelä-Savo on Suomen ikääntynein ja nopeasti ikääntyvä maakunta. Valtakunnallisesti vertailtuna (THL:n raportti 7/19) vammaispalvelujen kustannukset ovat korkeat ja myönnettyjen palvelujen ja tukien kokonaismäärä asukaslukuun suhteutettuna on maan suurin, mutta silti kaikki asiakkaat eivät ole tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Tunnistettuja tarpeita ovat mm. peruspalveluiden vahvistaminen, palvelurakenteen keventäminen, monipuolisempi tarve kotiin annettaville palveluille, elämänhallintaa tukevien vaihtoehtoisten palveluntuottamistapojen kehittyminen, palveluohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin kehittäminen ja yhtenäisten palvelujen myöntämisperusteiden selkiyttäminen.

Toimintaympäristön kehittämistarpeet on tunnistettu ja ne korostavat muutoksen tarkeyttä. Kehittämistarpeet ovat konkreettisia ja niihin voidaan vastata määrätietoisella yhteiskehittämällä ja sitä kautta sopivien mallien luomisella alueelliset olosuhdetekijät huomioiden. Hankekumppanit ovat sitoutuneet edistämään positiivista muutosta ja vastaamaan haasteisiin, jossa hyödynnetään henkilökohtaista budjetointia.

Etelä-Savossa on toteutettu henkilökohtaisen budjetoinnin pilotti vuosina 2017 -2018. Kokemukset olivat myönteisiä. Essote hankkeen hakijana suhtautuu avoimesti ja myönteisesti uudenlaisten toimintatapojen kehittämiseen. HB:n kehittäminen nähdään tärkeänä erityisesti asiakasosallisuuden kehittämisen näkökulmasta. Samalla kehittämistyö haastaa työntekijöitä tekemään työtä uudella tavalla. Kehittämistyössä on Essoten johdon, luottamusjohdon ja työntekijöiden näkemyksen mukaan mahdollisuus parantaa asiakkaan elämänlaatua merkittävästi kustannuksia kasvattaen. Tämä tulee myös esille vastavalmistuneessa Essoten vammaispoliittisessa ohjelmassa, joka laadittiin osallistaen useita eri verkostoyhteistyötahoja ja kokemusasiantuntijoita.

Millaisen hankkeen haluaisimme toteuttaa? Tähän kysymykseen etsimme vastauksia yhdessä hankkeen toteuttajien, kokemuskehittäjien ja kehittämisestä kiinnostuneiden kumppaneiden kanssa. Huhtikuussa 2020 toteutettuun Ideapajaan arvokkaita näkemyksiä ja kokemuksia antoivat osallistujat Etelä-Savon CP-yhdistyksestä, alueen vammaisneuvostosta, Mikkelin Kehitysvammaisten Tuki ry:stä, Kehitysvammaisten Palvelusäätiöstä, Vaalijalan kuntayhtymästä, Diakonia-ammattikorkeakoulusta, Pieksämäen kaupungilta ja Essotesta. Yhteisessä suunnittelussa tiivistyi nykytila ja hankkeen tarve:

Muutos, jota ihmiset elämäänsä toivovat? Etelä-Savossa on toivottu vammaispalvelulta enemmän osallistavaa ja yksilöllisempää, oman elämän näköistä palvelua. Ihmisten toivovat pääsevänsä vaikuttamaan oman elämäänsä ja sitä kautta myös saamaan oikea-aikaisia, omin tarpeisiin sopivia palveluita.

Muutosta hidastavat seikat ja toimintatavat? Muutosta hidastavat perinteiset tavat tuottaa palveluita ja vahva palvelujärjestelmä, mikä ohjaa ammattilaisia osoittamaan tietynlaisia palveluita asiakkaille. Valinnanvapaus muodostuu tälle hetkellä pitkälti palvelusetelijärjestelmän kautta, jossa palveluntuottajat ja palvelumuodot ovat

tarkoin määritelty. Ammattilaisten osaaminen ja asenne vaativat muutosta ja osaamisen vahvistamista palveluohjauksessa.

Muutosta edistävät seikat ja toimintatavat? Aikaisemmat kokemukset ja saatu palaute ovat pohja toimintamallin kehittämiselle kohti osallistavaa ja yksilöllisempää, valinnanvapautta tukevaa toimintaa. Toimijoilla on vahva hankeosaaminen sekä laaja, toimiva verkostoyhteistyö. Kokemusasiantuntijat ovat mukana toimintaa kehittämässä.

Mitkä ovat tärkeimmät elementit, joita kokeilussa pitäisi olla? Hyvän elämän mahdollistaminen, yksilöllisyys, elämän laatu, muutos, riittävä tuki valintojen tekemiseen, luottamus, säännöllinen yhteydenpito, oma työntekijä, vuorovaikutus, yhteistyö ja kustannusvaikuttava palvelu.

Tavoitteemme

Hankkeen **pää tavoitteena on yhdessä kehittää ja mallintaa henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämisen tapa**, joka vastaa alueen ja sen asukkaiden tarpeisiin ja jonka vaikutuksia ja kustannusvaikutuksia voidaan tehokkaasti seurata ja arvioida. Tavoitteena on, että tämä järjestämisen tapa on joustava ja myöhemmin jatkokehitettävissä.

Järjestämistavan odotetaan lisäävän tukea tarvitsevan henkilön hyvinvointia ja olevan kustannusten kannalta neutraali. Etelä-Savon alueellisen hankkeen tavoite on määritelty yhtenäiseksi valtakunnallisen hankekokonaisuuden kanssa. Tavoitteessa yhdessä-sanalla tarkoitetaan kehittäjäkumppanuutta tukea tarvitsevien ihmisten, alueellisen verkoston ja toteuttajakumppaneiden kanssa. Järjestämistapa on innovatiivinen tapa toimia, jolla HB voi tulevaisuudessa toteutua hankkeen alueella yhdenmukaisesti Suomen mallin kanssa ja juurtua toimivaksi, kuntalaisten osallisuutta ja valinnanvapautta edistäväksi toimintatavaksi. Innovaation ymmärrämme uutuusarvoa sisältäväksi tiedoksi, toimintatavaksi, palveluksi tai muuksi yhdistelmäksi, joilla vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaa, lisätään sosiaalista pääomaa ja kansalaisten hyvinvointia, sekä osallisuutta ja toimijuutta ja/tai parannetaan palveluita tai palvelujärjestelmää.

Avainkysymykset, joihin etsimme vastauksia päätavoitteen saavuttamiseksi:

- Milloin vammainen henkilö hyötyy HB:sta suhteessa muihin järjestämistapoihin ja mitä HB:lla järjestetyllä toiminnalla tavoitellaan? Mitä tämän mahdollistaminen tarkoittaa avun ja tuen tuottamisen ja järjestämisen kannalta?
- Minkälaista apua ja tukea henkilökohtaisella budjetoinnilla voidaan järjestää?
- Miten määritetään henkilökohtaisen budjetin raamit?
- Miten henkilökohtaisen budjetoinnin toimintatavat otettaisiin käyttöön?
- Miten henkilökohtaista budjettia käytetään ja käyttöä seurataan?
- Miten henkilökohtaisen budjetin käyttöön annetaan tukea?
- Millaisia vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja haasteita henkilökohtaiseen budjetointiin liittyy verrattuna muihin järjestämistapoihin?
- Millä reunaehdoilla, mittareilla ja järjestelmillä seurataan henkilökohtaisen budjetin käyttäjien hyvinvointia ja HB:n kustannuksia?

Hankkeen alatavoitteet ovat:

1. Mallintaa asiakastyön prosessit ja roolit HB:n järjestämistapaan sopiviksi (toimenpide 1. Asiakastyö)
2. Luoda alueen verkostotyön ja yhteiskehittämisen malli, jolla varmistetaan osallisuus ja osaaminen HB:n järjestämiseksi (toimenpide 2. Alueellinen verkostotyö)
3. Tuottaa tietoa ja linkittää alueellinen kehittämistyö osaksi valtakunnallista HB:n kehitystyötä (toimenpide 3. Valtakunnallinen yhteistyö)

Kehittäjäkumppanit

Hankkeen hakijana ja hallinnoijana toimii Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä Essote. Hankkeen osatoteuttaja on Vaalijalan kuntayhtymä. Hankkeen suunnitteluvaiheessa mukana olleita ja hankkeeseen periaatepäätöksellä sitoutuneita kumppaneita ovat olleet Kehitysvammaisten Palvelusäätiö (KVPS), Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak), Metropolia Ammattikorkeakoulu ja Kukunori ry. Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat vammaispalvelujen asiakkaat, tarkoittaen henkilöitä, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita sekä avun ja tuen tarpeita diagnoosista riippumatta. Alueellista verkostoa edustavat laajasti vammaispalvelujen asiakkaiden läheiset ja muut heille tärkeät henkilöt, alueen järjestöjen edustajat ja palveluita tuottavat ammatilliset, työntekijät,

viranhaltijat ja päättäjät. **Kohderyhmä, verkostot, alueen hankkeen toteuttajat sekä valtakunnallinen hanke ml. muut alueelliset hankkeet muodostavat vastavuoroisen kehittäjäkumppanuuden.**

Essoten kuuluvat kunnat ovat Mikkeli, Hirvensalmi, Juva, Kangasniemi, Mäntyharju, Pertunmaa ja Puumala. Lisäksi erikoissairaanhoidon kautta ovat jäseninä Joroinen ja Pieksämäki. Yli 3800 eri alojen ammattilaista uudistaa hyvinvointipalveluja noin 100 000 Etelä-Savon asukkaalle. Vammaispalvelujen asiakasmäärä on kasvanut vuosittain. Asiakasmäärä vammaispalveluissa Essoten alueella on noin 2200 henkilöä. Essotessa toimii aktiivinen kaikkia jäsenkuntia edustava vanhus- ja vammaisneuvosto, joka osallistuu hankkeen kehittämistyöhön. Essoten Omatori Mikkeliässä kokonaisvaltaisena ja kynnyksettömänä kohtaamispaikkana tarjoaa hankkeelle tilan erilaisten verkostojen yhteistyölle. Essotella on isona organisaationa käytettävissään laaja eri alojen ammattilaisten asiantuntemus hanketyöhön ja kokemus yhteistyöstä ohi palvelu- ja vastuualuerajojen aina peruspalveluista erityispalveluihin saakka. Poikkihallinnollinen yhteistyö on toteutettavissa hyvässä yhteistyössä Essoten kuntien eri toimialueiden kanssa.

Vaalijala on 34 savolaisen kunnan omistama kuntayhtymä, joka palvelee erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, perheitä ja yhteisöjä erilaisissa elämäntilanteissa. Vaativimpia kuntoutuspalveluja Vaalijala tuottaa valtakunnallisesti. Vaalijala muodostaa myös kehitysvammalain mukaisen Savon erityishuoltopiiriin. Vaalijalan toiminta perustuu ymmärtämiseen ja vuorovaikutukseen, vastuullisuuteen ja osaavuuteen. Vaalijala on kiinnostunut kehittämään ja mallintamaan Sopiva-hankkeessa erilaisia henkilökohtaisen budjetoinnin asiakasprosesseja kommunikaatio- ja tuetun päätöksenteon menetelmäosaamista hyödyntäen.

KVPS on omaisjärjestötaustainen valtakunnallinen palveluiden kehittäjä ja tuottaja, joka tekee työtä tukea tarvitsevien ihmisten hyvän elämän edistämiseksi. Palvelusäätiöllä on kertynyt Suomen pitkäaikaisin henkilökohtaisen budjetoinnin kehittämisen kokemus. Vahvan palveluiden ratkaisujen kehittämisen ja asiakasymmärryksen pohja on vammaisten ihmisten sekä heidän perheidensä kanssa tehdyssä yhteistyössä. KVPS kokee Sopiva-hankkeen merkitykselliseksi ja näkee sen edistävän täyden kansalaisuuden ja ihmisoikeuksien toteuttamista. KVPS sitoutuu vahvasti hankkeessa tehtävään työhön ja toimii siinä **Suunnan**, eli henkilökohtaisen budjetoinnin keskuksen kautta. Kumppanuudella luodaan kaikkia osapuolia hyödyttävää erityistä arvoa. KVPS:n johto on sitoutunut hankkeeseen. Suunta tarjoaa osaamisensa hankkeen käyttöön ja vahvistaa hankkeessa tehtävää yhdessä kehittämistä ja verkostotyötä sekä näihin liittyviä menetelmiä. Yhteistyö tuo ihmisiä yhteen ja mahdollistaa laajojen kansallisten ja kansainvälisten verkostojen hyödyntämisen, joita hankkeessa tehtävä työ lujittaa entisestään.

Diakilla on pitkä kokemus ja osaamista maakunnallisten ja alueellisten sekä valtakunnallisten ja kansainvälisten hankkeiden (mm. ESR-, OKM-, KKA, RAY- ja Terveystien edistämisen määrärahan rahoituksilla) toteuttamisesta ja hallinnoimisesta. Diakilla on myös vahvaa kehittämistyötä tukevaa arviointiosaamista. Toiminnan tulosten levittäminen valtakunnallisesti toteutuu hyvin Diakin oman verkoston avulla: Diakin kampukset sijaitsevat Helsingin lisäksi Turussa, Porissa, Pieksämäellä ja Oulussa. Sekä opetustoiminnassa että työelämän kehittämistoiminnassa perustana on osallistava kehittäminen ja monialaisen asiantuntijuuden kehittyminen työelämän tarpeita vastaamaan. Sote-alan suurena kouluttajana Diak on vahvasti mukana sote-muutoksen ajankohtaisissa asioissa. Diakin strateginen aie on ”Maailma, jossa ketään ei jätetä”.

Metropolia Ammattikorkeakoulun perustehtävänä on opetuksen lisäksi edistää ja tukea yhteiskunnan kehitystä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan ratkaisulla. Metropolia mahdollistaa uusia tapoja oppia, tuottaa ratkaisuja ja tehdä monialaista yhteistyötä. Yhteistyöstä useiden kaupunkien ja muiden toimijoiden kanssa HB-toimintamallin kehittämisestä ja pilotoinnista Metropolialla on vankka kokemus kolmivuotisen Avain kansalaisuuteen -hankkeen johtamisen kautta.

Kukunori on kansalais- ja ihmisoikeusjärjestö sekä ajatus- ja toimintahautomo. Yhdistyksen osaamista on saattaa verkostoja yhteen uudenlaisten yhteiskunnallisten ratkaisujen luomiseksi. Erityisen hyviä Kukunorissa ollaan kokeilukulttuurin luomisessa, muutosmuotoilussa sekä arvioinnin ja seurannan kehittämisessä.

Hankkeen **ensisijainen kohderyhmä** muodostuu Essoten ja Vaalijalan vammaispalvelujen asiakkaista. Suuresta määrästä pyritään selkeällä ja yhteiskehittämiseen kannustavalla viestinnällä kutsumaan mukaan määrällisesti ja edustavasti kattava kokemuskehittäjien joukko. Moninaisuuden toteutumista arvioidaan mm. suhteessa henkilöiden toimintakykyyn ja avun ja tuen tarpeeseen, ikään ja elämäntilanteeseen, kommunikointitapoihin sekä henkilön nykyisiin palveluihin ja niiden järjestämistapoihin. Aiemman HB-pilotin kokemuskehittäjien asiantuntemusta on hyödynnetty jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Kohderyhmää edustavat myös alueen työntekijät, jotka ovat jatkossa avainasemassa HB:n järjestämisessä.

Hankkeen **alueelliseen verkostoon** on alustavasti kutsuttu jo hankesuunnitteluvaiheessa mukana olleet Essoten vammaisneuvoston jäsenet sekä alueella toimivat vammaisjärjestöt. Verkostotyöhön osallistuminen mahdollistetaan eri tavoin ja asteisesti. Emme oleta tai edellytä, että jokainen osallistuu yhteiseen kehittämiseen samalla tavalla. Edellytyksiä osallistumiselle luodaan innostamisella ja osallistumisen esteiden poistamisella mm. selkokielen ja erilaisten kommunikaatiomenetelmien keinoin. Palveluntuottajien rooli on myös keskeinen. Palveluntuottajat kutsutaan kehittämistyöhön mukaan syksyllä 2020.

Tapamme toimia

Hankkeen alussa määrittelimme yhdessä reunaehdot ja asenteen, joiden perusteella hankkeessa työskentelemme. Perustana ovat tapamme toimia:

Ihmislähtöisesti, hyvää elämää edistäen. Ankkuroimme ihmislähtöisyyden lähtökohdaksi ja päämäärän hyvän elämän mahdollistamiseksi. Ihmisten oman asiantuntijuuden arvo on keskeinen kokeilu- ja kehittämistyössä.

Yhdessä kehittäen, muutoksia muotoillen. Suhtaudumme tosissamme aidosti osallistuvien menetelmien löytämiseen ja käyttöön hankkeessa. Ideoimme ennakkoluulottomasti uusia palvelumuotoja nykyisten rinnalle. Uskomme, että yhdessä kehittämällä voimme luoda vaikuttavimpia palveluita.

Tositarkoituksella. Hankekumppanuudet ja hankkeessa tehtävän työn perustana ovat sitoutuminen ja luottamus. Vammaispalvelut ovat aina pitkäaikaisia ja usein elämänmittaisia, jonka vuoksi hanketta ei nähdä projektiluontoisena sprinttinä, vaan kestävästä kehitystä ja jatkuvuutta edistävänä kokonaisuuden osana. Luottamus ja yhteistyö luovat pohjan, jolle kestävä HB-järjestelmä voidaan rakentaa.

Hankkeen organisointi

Hanke kattaa kaikki Essoten ja Vaalijalan alueen kunnat ja 100% alueen väestöstä. Essote vastaa hankkeen hallinnoinnista ja hankeresurssien rekrytoinnista hankesuunnitelman mukaisesti. Vaalijala osallistuu hankkeeseen osatoteuttajana.

Hankkeella on yhteinen **johto- ja ohjausryhmä**. Perustettavassa johtoryhmässä ovat edustettuna alueen toteuttajat ja yhteistyöverkostot. Johtoryhmän kokoonpanossa huolehditaan riittävästä monialaisesta osaamisesta, huomioiden kokemusasiantuntijat eli palvelun käyttäjät ja vammaisneuvoston edustajat.

Hanketta ohjaa perustettava ohjausryhmä, jossa on mukana toteuttajien sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden ja hankkeessa mukana olevien verkostoyhteistyön vastuuhenkilöitä. Ohjausryhmää täydennetään palvelun käyttäjien edustajista ja alueella toimivista kolmannen sektorin toimijoista. Näiden vastuulla on seurata ja ohjata hankkeen toteutusta ja varmistaa niiden tavoitteiden saavuttamisen ja yhteensovittaminen.

Hankkeen operatiivisesta ohjauksesta ovat vastuussa nimettävä ydinryhmä, joissa on hankkeen konkreettisesta toteutuksesta vastuussa olevan projektiryhmän edustus. Hankeryhmän vastuulla on varmistaa hankkeen suunnitelman mukainen eteneminen. Hankekokonaisuudesta **Essotessa** vastaa **hankepäällikkö** (50% työpanos), joka vastaa projektin hallinnointi-, koordinointi-, suunnittelu- ja raportointitehtävistä. Hankkeen operationaalisista tehtävistä Essotessa vastaavat hankkeessa työskentelevät **suunnittelijat** (2). Suunnittelijat tekevät tiivistä ja konkreettista yhteistyötä hankkeen kohderyhmän kanssa ja toimivat asiakasrajapinnassa. Heidän vastuullansa on myös tutkimus- ja kehittämispainotteisen sosiaalityön koordinointi, siihen osallistuvien sosiaalityöntekijöiden ja palveluohjaajien mukanaolo toteutuu työpanoksen siirroilla. Hankkeessa työskentelevä **viestintäassistentti** vastaa monipuolisesti sisäisen ja ulkoisen viestinnän käytännöllisistä tehtävistä. **Vaalijalassa** hankkeessa työskentelevä **suunnittelija** on asiantuntija kommunikaation- ja tuetun päätöksenteon menetelmissä ja palveluiden kehittämistyössä.

Hankkeen **toteuttajakumppanit** tullaan valikoimaan mukaan erityisen ja ainutlaatuisen osaamisen ja kokemuksen kautta. Toteuttajakumppanit tarjoavat hankkeeseen asiantuntijapalveluita ja kumppaneiden kanssa tehdään tarkemmat sopimukset yhteistyön sisällöstä myöhemmin. Yhteistyöstä sopiessa ja yhteistyökumppaneita valitessa huomioidaan valtakunnallista hanketta ohjaavan Sosiaali- ja terveysministeriön sekä sitä toteuttavan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen antamat ohjeet ja suositukset. Toteuttajakumppanit osallistuvat alueellisen verkostotyön toimenpiteiden kautta Sopivan toimintatavan mallintamiseen. Alustavasti rooleista on sovittu:

- KVPS tai vastaavan osaamisen omaava kehittämiskumppani toimii hankkeen koordinoinnin kumppanina sekä osallistuu kokonaisvaltaisesti tapahtumien ja koulutusten järjestämiseen sekä toimintatavan kuvaamiseen.
- Hyödynnetään Diakin tai vastaavan osaamisen omaavan kehittämiskumppanin asiantuntemusta kustannusten huomioon ottamisesta HB:n käytännön toteuttamisessa ja kustannusvaikuttavuus arvioinnin edellytyksistä. Kumppanin lehtoreilla ja asiantuntijoilla on vankan pedagogisen ja tutkijaosaamisen lisäksi työyhteisöjen ja –menetelmien kehittämisosaamista. Sosiaali- ja terveysalan kouluttajana kumppanilla on vahva osaaminen erilaisten ryhmien tarpeista sote-palveluissa.
- Metropolia Ammattikorkeakoulu tai vastaavan osaamisen omaava kehittämiskumppani osallistuu toimintakäytäntöjen muutosprosessiin, kerää tietoa kehittävän arvioinnin menetelmin ja koostaa tietoa organisaation toimintakäytäntöjen muutoksista. HB muuttaa eri toimijoiden asemaa ja rooleja asiakkuusprosessissa. Hyödynnetään Avain kansalaisuuteen -hankkeessa luonnosteltuja roolikarttoja muutosten tukemisen pohjana ja kehitetään edelleen asiakkaiden, työntekijöiden ja palveluntuottajien roolikartta-työvälineet ja toteutetaan niiden käyttökoulutus.
- Kukunorin tai vastaavan osaamisen omaavan kehittämiskumppanin verkostomaista kehittämistä, ihmislähtöisen muutosmuotoilun osaamista ja viestinnän taitoja hyödynnetään hankkeen alkuvaiheessa asiakastyön välineiden käyttöön otossa ja verkostotyön alkuasetelmien suunnittelussa. Kumppani osallistuu myöhemmin myös tulosten paketointiin sekä ottaa edustamansa jäsenjärjestönsä mukaan kehittämistyöhön.

Hankkeen talousarvio perustuu toimintasuunnitelmaan ja toimintasuunnitelma on riippuvainen taloudesta. Taloussuunnitelma on laadittu arvioiden toimenpiteiden laajuutta ja niiden toteutukseen tarvittavia resursseja kokonaistaloudellisuuden ehdoilla siten, että projektin tulokset ja vaikutukset voidaan parhaalla mahdollisella tavalla varmistaa. Essote hankkeen hallinnoijana delegoi osan avustuksesta Vaalijalan käytettäväksi myöhemmin. Jakautumisesta tehdään sopimus 4 kuukauden sisällä saadun valtionavustuspäätöksen jälkeen.

Toteutus ja aikataulu

Hankeorganisaatio yhdessä kehittäjäkumppaneiden asiantuntemuksen kanssa on resurssipohja, jonka avulla suunnitellut toimenpiteet toteutetaan hankkeen aikataulun puitteissa. Hankkeen toteutusta ja aikataulu esitetään kuvissa 1 ja 2.

Kuva 1: Hankkeen keskeiset toimenpiteet ja tulokset.

TOIMENPITEET	TOIMENPITEIDEN TULOKSET, TUOTOKSET JA VAIKUTUKSET	HANKKEEN TULOKSET, TUOTOKSET JA VAIKUTUKSET
ASIAKASTYÖ HB:n hyötyjä ja soveltuvuutta selvittävä tutkimus- ja kehittämispainotteinen sosiaalityö. Roolikarttojen kuvaaminen henkilökohtaisen budjetoinnin asiakastyön prosesseista.	Tulokset Sosiaalityötä tekevien ammattilaisten osaaminen lisääntyy. Sosiaalityötä tekevien osaamispotentiaali tulee paremmin asiakkaiden ja palvelujärjestelmän käyttöön. Eri toimijoiden roolit HB:n järjestämistavassa selkiytyvät. Asiakas on tiivis osa HB:n järjestämistavan kehitystyötä. Kehittämistyössä mahdollisesti rakentuvat yksilölliset ratkaisut kasvattavat hyvinvointivaikutuksia. Tieto asiakastyön prosesseista valtakunnallisen kehittämistyön tueksi. Tuotokset • Asiakastyön prosessin mallinnus HB-järjestämistavassa • Roolikartat HB:n asiakasprosesseista Vaikutukset Sosiaalityön vaikuttavuutta lisää asiakkaan kokemus osallisuudesta. Asiakas kokee saavansa sopivan tuen ja palvelut ja pystyvänsä vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Sosiaalityötä tekevä ammattilainen kokee tekevänsä merkityksellistä työtä. Tuki ja palvelut kohdentuvat paremmin, jolloin niillä on positiivisia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia.	Kehittämistyön yhteen kokoavana tuloksena ja tuotoksena syntyy Sopivan toiminnan tapojen pakka. Se sisältää selkeäkieliset ja tiivistetyt kuvaukset henkilökohtaisesta budjetoinnista: • taustaideologia, arvolahtokohdat, päämäärä • prosessin vaiheiden kuvaukset • arvon kohtuullisuuden määrittäminen • käytön edellytykset ja seuranta • eri sidosryhmien roolikartoitus • työvälineet ja menetelmät • keskeiset periaatteet esim. päätösten tuelle, vertaistuelle ja yhteiskehittämiseksi • suhde muihin järjestämistapoihin • käyttäjien hyvinvoinnin ja HB:n kustannusten seuranta Vaikutuksena suunnittelu ja toteuttamisprosessit vahvistavat henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta, valinnanmahdollisuuksia ja hyvää elämää. Apua ja tukea on saatavissa joustavasti elämän eri tilanteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin.
ALUEELLINEN VERKOSTOTYÖ • Kehittämöt ovat yhteiskehittävää työpajatyöskentelyä, jossa eri näkökulmien edustajat verkostoista kohtaavat. • Kohtaamot ovat vapaamuotoisia keskustelukahviloita ja kohtaamispaikkoja yhteiskehittämiseksi.	Tulokset Alueella varmistetaan asiakasosallisuus HB:n kehittämistyössä. Asiakkaiden ja kumppaneiden osaaminen ja kokemukset saadaan hyödynnettyä alueella ja osana valtakunnallista kehittämistyötä. Koulutuksiin osallistuvien työntekijöiden ammattitaito asiakasprosesseissa toimimisessa vahvistuu.	

Koulutukset antavat uutta tietoa ja mahdollistavat muutosta.	Tuotokset - Verkostotyön ja yhteiskehittämisen malli ja toimintatavat. - Työskentelyssä tuotettu HB:n järjestämistapaan tarvittava tieto. - Eri toimijoiden roolit yhteiskehittämisessä on kuvattu. Vaikutukset Luottamus uuden järjestämistavan käyttöönottoon lisääntyy ja sidosryhmät ovat sitoutuneempia yhteiseen tavoitteeseen. Muutos nähdään mahdollisuutena ja muutosvastarinta on vähäisempää. Järjestämistavan hyödyt konkretisoituvat ja alueen parviäly saadaan hankkeen käyttöön.	
VALTAKUNNALLINEN YHTEISTYÖ Aktiivinen osallistuminen yhteiseen hanketyöskentelyyn THL:n ja muiden alueiden kanssa.	Tulokset Alueen kehittämistyön tuotokset ja tulokset saadaan valtakunnalliseen käyttöön. Valtakunnallisessa kehittämistyössä otetaan huomioon myös haja-asutusalueiden tarpeet ja innovaatiot. Valtakunnallinen kehittämistyö tukee ja ohjaa alueellisen hankkeen toteutumista Tuotokset Alueelle soveltuva Sopivan tuen järjestämisen tapa on yhdenmukainen kehitettävän Suomen HB-mallin kanssa. Vaikutukset Kestävä ja valtakunnallinen HB:n järjestämistapa, joka on eri alueiden tarpeisiin sopiva.	
MUUT TEHTÄVÄT Alkuvaiheen arvioissa kootaan kehittämisideat yhteen aikaisemmasta kehittämistyöstä ja tietolähteistä sekä kuvataan nykytila. Alueellisen hankeviestinnän toteuttaminen Ohjausryhmätyöskentely osallistaa sidosryhmiä luo edellytykset projektin onnistumiselle		

Asiakastyö

Hankkeessa tehdään tutkimus- ja kehittämispainotteista asiakastyötä, jonka tarkoituksena on selvittää HB:n soveltuvuutta asiakkaille. Hankkeen työntekijät tekevät ja koordinoivat sosiaalityöntekijöiden, palveluohjaajien ja -koordinaattoreiden sekä erityistyöntekijöiden ja muiden ohjaajien kanssa työtä, jossa arvioidaan HB:n hyötyjä ja edellytyksiä. Asiakastyön toteutuksen käytännöt tarkennetaan THL:n kanssa yhteistyössä.

Alueellinen verkostotyö

Verkostotyö toteutuu kolmen toimenpiteen kautta. Kehittämöt ovat työpajojen kokonaisuus, jotka keräävät laajasti yhteen alueen verkostoja. Työpajat tuottavat tietoa valtakunnallisen kehittämistyön tueksi. Työpajojen teemat ja tarkemmat toteutustavat sekä järjestämisen ajankohdat suunnitellaan hankkeen alussa vastaamaan valtakunnallisen hankkeen tarvetta ja prosessia. Toteuttajakumppanit ovat päävastuussa Kehittämöiden järjestämisestä. Työpajat kokoavat kehittäjäkumppanit yhteen. Niitä järjestetään kohdennetusti tietyille sidosryhmille, että yhteisesti laajempina kaikille aihepainotusten mukaan.

Yhteiskehittämistä mahdollistetaan matalalla kynnyksellä hankkeen toteuttajien organisoimissa Kohtaamo-nimellä kulkevilla keskustelukahviloissa. Keskustelukahvilat ovat keino kuulla kokemusasiantuntemusta. Kohtaamispaikoissa toimintamenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi dialogista verkostotyötä, palvelumuotoilua ja toiminnallisia ryhmätyömenetelmiä yhteisen keskustelun lomassa.

Hankkeen aikaiset koulutukset tukevat ammattilaisten osaamisen vahvistumista mm. itsemääräämisen ja osallisuuden teemoista sekä henkilökohtaista budjetointia tukevista menetelmistä (esim. kommunikaatio ja tuettu päätöksenteko). Tarkemman koulutussuunnitelman pohjana on alkuvaiheen kartoituksen kautta selkiytyvä tarve. Koulutuksien sisällöistä ja toteutuksesta vastaavat hankkeen toteuttajakumppanit.

Yhteistyö valtakunnallisen hankkeen kanssa

Hankkeessa työskentelevät osallistuvat aktiivisesti THL:n järjestämiin yhteisiin tilaisuuksiin. Hanke mukauttaa muut toimenpiteensä hyödyttämään parhaalla mahdollisella tavalla valtakunnallisen hankkeen kokonaisuutta.

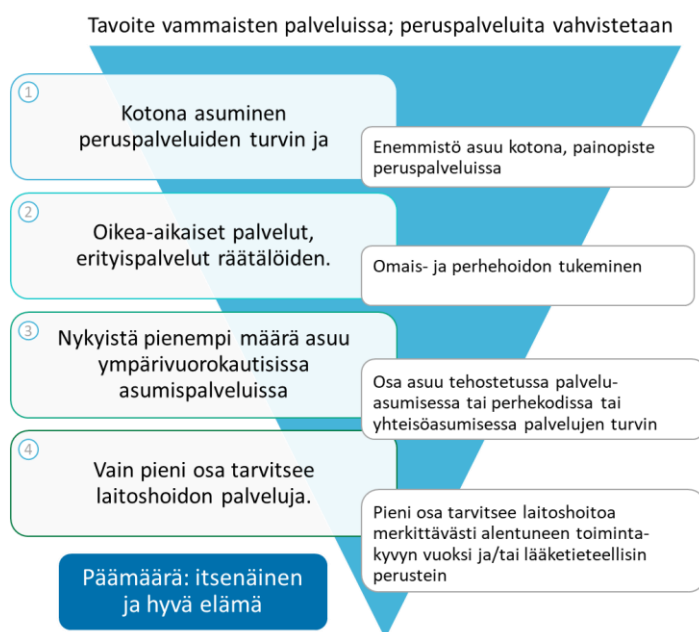
Hankkeen hallinnolliset tehtävät

Muut hallinnolliset tehtävät on eritelty otsikottasolla kappaleen kuvioissa. Tärkeimpiä tehtäviä ovat alkuvaiheen arvio, kattava hankeviestintä, vaikuttava ohjausryhmätyöskentely ja työn jatkuva dokumentointi.

Kuva 2: Hankkeen alustava aikataulu ja vaiheistus.

AIKATAULU JA VAIHEISTUS	2020						2021											
	07	08	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Asiakkaiden kanssa toteutettava sosiaalityö																		
Alueellinen verkostotyö																		
Yhteistyö valtakunnallisen hankkeen kanssa																		
Hallinnolliset tehtävät																		

Hankkeen liittyminen muihin aikaisempiin tai käynnissä oleviin hankkeisiin

Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittäminen kytkeytyy Essoten uuden vammaispoliittisen ohjelman (2020-2023) toimeenpanoon. Ohjelma laadittiin osallistavia menetelmiä hyödyntäen monialaisena työpajatyöskentelynä. HB:n kehittäminen hyödyntää tuoreen työpajatyöskentelyn tiedonkeruuta ja jatkaa eri tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä luontevasti. Vammaispoliittisen ohjelman tavoite on edistää kuntayhtymän alueen vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta ja tasavertaista osallisuutta yhteiskunnan toimintaan. Ohjelmalla tavoitellaan myös itsemääräämisoikeuden toteutumista ja palvelujen saatavuuden parantumista.

Kuva 3: Essoten strateginen linjaus vammaispalveluissa.

Kehittäminen tulee olemaan osa Essoten hallinnoimaa Etelä-Savon sote-maakuntaudistusta, jossa parannetaan palveluiden saatavuutta mm. tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusten kautta. Oletamus on, että HB:ssa ihmisten omat ehdotukset ja omaehtoiset valinnat ovat linjassa Essoten tavoitteiden kanssa peruspalveluiden vahvistamisesta (kuva 3).

Hankkeessa on hyödynnettävissä kokemus ja materiaalit Etelä-Savon asiakaslähtöinen palveluohjausverkosto ja osaamiskeskus omais- ja perhehoitoon OSSI-hankkeesta (2016-2018) sekä vuoden takaisesta Sitran luotsaamasta Vaikuttavuuskehittäjä -työskentelystä.

Lisäksi hankkeen aikana tietoja ja hyviä käytäntöjä vaihdetaan käynnissä olevan Vetovoimainen kotihoito – Tehdään hyvä arki yhdessä ESR-hankkeen kanssa. Siinä tavoitteena on kotihoidossa työelämän laadun ja työn tuottavuuden parantuminen, tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen ja työhyvinvoinnin sekä alan veto- ja pitovoimaisuuden lisääntyminen.

KVPS ja henkilökohtaisen budjetoinnin keskus Suunta tarjoaa osaamisensa hankkeen käyttöön. Sen taustalla on monivuotinen kehittämistyö, jonka juuret ovat Tiedän mitä tahdon! -hankkeessa (2010-2013), joka oli ensimmäinen laajasti henkilökohtaista budjetointia Suomessa kehittänyt projekti. Kokemuspohjaa on vahvistanut lukuisten kuntakumppaneiden kanssa keskeytymättömänä jatkunut uusien toimintatapojen kehittäminen. Sopiva-hankkeessa hyödynnetään Suunnan kautta rakentuvia yhteyksiä muihin alueellisiin HB:n kokeiluhankkeisiin ja keskuksen ylläpitämää HB:n kokeilijoiden ja kehittäjien Suuntaamo-verkostoa. Kansainväliset verkostot ovat hyödynnettävissä parhaillaan käynnissä olevan Erasmus+ -rahoitteisen SKILLS II hankkeen kautta, jonka tavoitteena on lisätä taitoja ja osaamista HB:n käyttöön ympäri Eurooppaa. Kansainvälisiä verkostojen kautta on saatavissa aiheen syvin osaaminen käyttöön.

Hankkeen toteuttajakumppanit Metropolia ja Diak toimivat keskeisessä roolissa Avain kansalaisuuteen: henkilökohtainen budjetointimallin avulla osallisuutta, itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta -hankkeessa (2016-2019). Hankkeen kokemuksia ja tuloksia hyödynnetään asiakkaiden, palvelujen ja asiakkuusprosessin sekä kustannusten näkökulmasta.

Oppeja ja yhtymäkohtia muutosmuotoiluun haetaan Vaalijalan kuntayhtymän kehittämästä Tekemisen tiekartasta, jonka avulla vammaisen henkilö voi hakeutua mukaan häntä itseään kiinnostavaan päiväaikaan toimintaan. Keskeistä toimintaan hakeutumisessa ei ole toimintakeskuksen tai toimintapaikan valinta vaan kiinnostava sisältö sekä helppo, selkeä toimintasisältöjen valikoiden toteutus.

Toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen

Hanketyöskentelyn toimintatavoilla (ihmislähtöisesti, yhdessä kehittäen, tositarkoituksella) varmistetaan toteuttavien organisaatioiden sitoutuminen ihmislähtöisen arvopohjan mukaiseen toiminnan järjestämiseen. Tämä on perusta, ihminen voidaan kohdata palveluissa kokonaisvaltaisesti, ja tuki ja apu toteutuvat ihmisen itsemääräämisoikeutta, autonomiaa ja osallistumista edistävällä tavalla. Keskeistä on hankkeen aikana selvittää HB-toimintatavan toimivuus ja vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, palveluihin ja kustannuksiin. Toteuttajien johtoryhmät seuraavat hankkeen työtä ja huolehtivat hankkeen tulosten hyödyntämisestä omassa toiminnassaan. Hankkeen aikana tarkemmin tunnistettavista kehittämistarpeista muodostetaan toimintasuunnitelmat jatkoa varten. Oleellista on seurata ja arvioida hankkeen aikana

1. hankkeen etenemistä,
2. kehitettyjen toimintatapojen toteutettavuutta ja toteuttamisen edellytyksiä todellisissa olosuhteissa ilman hankkeen tukea ja
3. kehittämistavoitteiden toteutumista ja kehitettävien toimintatapojen kykyä tuottaa tavoiteltuja vaikutuksia.

Hankkeessa sitoudutaan käyttämään yhteiskehittämisen alustana uudistunutta Innokylää, jonne on mahdollista koota tulokset yhteen paikkaan ja levittää niitä eteenpäin.

Lisäksi hankkeen suunnitteluun osallistuneiden ja periaatepäätöksellä mukaan lupautuneiden toteuttajakumppaneiden verkostot toiminnan tulosten levittämiseen ovat poikkeuksellisen vahvat. Valtakunnallisesti tulokset leviävät oppilaitosten verkostojen kautta. Diakin kampukset sijaitsevat Helsingin lisäksi Turussa, Porissa, Pieksämäellä ja Oulussa, Metropolia toimien pääkaupunkiseudulla neljällä kampuksella kouluttaen laajasti kulttuurin, liiketalouden, sosiaali- ja terveysalan sekä tekniikan asiantuntijoita ja kehittäjiä. Kukunori toimii mielenterveyden- ja vammaisalan kattojärjestönä, hankkeen tulokset levitetään sen tämänhetkisille 39 jäsenjärjestölle. Kukunori on läheisesti verkottunut kansainvälisen työnsä kautta mm. henkilökohtaiseen budjetointiin liittyviin asiantuntijoihin ja verkostoihin mm. Centre for Welfare Reform ja Citizen Network -verkostojen kautta. Suunnan laajat kansalliset ja kansainväliset verkostot ovat oleellinen juurruttamisen ja levittämisen väline.

Oleellista toimintamallien juurruttamisessa ja levittämisessä on, että hankkeen tuloksena muodostuvasta Sopivan toiminnan tapojen pakasta rakentuu hankeorganisaatioihin aidosti käyttöön tuleva ja toimintaa ohjaava toimintatapa. Toimintakuvausten on tarkoitus tiivistää oleellinen tieto selkeästi, toimia ajantasaisesti päivittyen ja olla skaalattavissa kansalliselle tasolle muiden hyödynnettäväksi.

Nykytilan kuvaus

Niina Helminen

niina.helminen@essote.fi

Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke

Sisällys

- Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke (dia 4 ->)
- Alueellista tietoa nykytilasta (dia 17 ->)
 - Etelä-Savo (dia 18 ->)
 - Tilastotietoa (diat 23-28)
 - Essoten alue (dia 30 ->)
- Vammaispalvelut Essoten alueella (dia 34 ->)
- Vaalijala (diat 45->)
- Tulevaisuuden visio vammaispalvelusta ja VAMPO-ohjelma (49-55)
- Henkilökohtainen budjetointi (dia 56 ->)

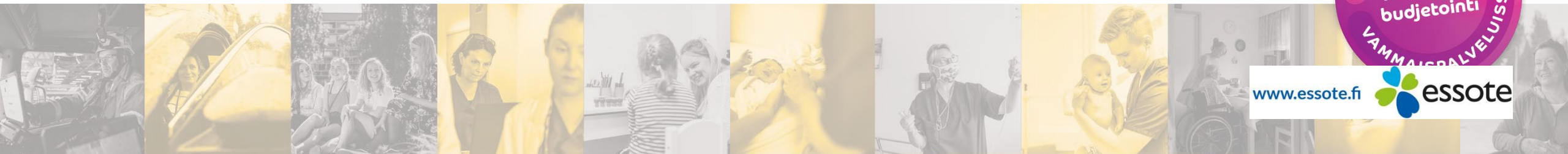
Sopiva-hanke

"Henkilökohtainen budjetointi on yksilöllisesti räätälöidyn avun ja tuen järjestämisen tapa, jossa henkilö on itse keskiössä suunnittelemassa, valitsemassa ja järjestämässä tarvitsemaansa apua, tukea ja palvelujen kokonaisuutta." (THL 2020.)

Vuoden 2020 aikana käynnistyi **vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke** vuosille 2020-2021, jota sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ohjaa ja Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) toteuttaa.

Hanke koostuu alueellisesta ja valtakunnallisesta yhteiskehittämisestä. Kaikki alueelliset hankkeet osallistuvat THL:n koordinoimaan valtakunnalliseen kehittämistyöhön.

Essoten ja Vaalijan toteuttama alueellinen hanke on nimeltään **Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke**

Rahoitus

- **Sosiaali- ja terveysministeriö** on myöntänyt valtionavustuksia yhteensä 2 926 400 euroa vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeeseen.
- Avustukset on myönnetty yhdeksälle kunnalle tai kuntayhtymälle hankekaudelle 2020 - 2021.
- **Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke** sai valtiosuutusta noin 536 000 euroa. Essoten ja Vaalijalan omavastuuosuus on yhteensä noin 134 000 euroa ja kokonaiskulut ovat noin 670 000 euroa.

Sopiva-hanke

- Valtakunnallisen hankkeen kanssa kehitetään vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämistavan valtakunnalliset periaatteet sekä toimintatavat ja arvioidaan lainsäädännön muutostarpeet. Lisäksi Sopiva-hankkeessa tehdään alueellista työtä Etelä-Savossa.
- Hanke toteutetaan tiiviissä yhteistyössä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa. Hanke toteutetaan vuosina 2020 - 2021. Hankkeen toteuttamisesta vastaa hankepäällikkö Niina Helminen.
- Hankkeessa työskentelevät Essotella hankekoordinaattorit Elisa de Boer, Hannele Muhonen ja Pia Martikainen sekä Vaalijalassa suunnittelija Heidi Laurila.

Hankkeen toiminta

Sopiva-hankkeessa **kehitetään ja mallinnetaan henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämisen tapa**

- joka vastaa alueen ja sen asukkaiden tarpeisiin
- jonka vaikutuksia ja kustannusvaikutuksia voidaan tehokkaasti seurata ja arvioida
- joka on joustava, kustannusten kannalta neutraali sekä myöhemmin jatkokehitettävissä

Hankkeen toiminta

Lisäksi Sopiva-hankkeessa:

- mallinnetaan asiakastyön prosessit ja roolit henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämistapaan sopiviksi
- luodaan alueen verkostotyön ja yhteiskehittämisen malli, jolla varmistetaan osallisuus ja osaaminen henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämiseksi
- tuotetaan tietoa ja linkitetään alueellinen kehittämistyö osaksi valtakunnallista henkilökohtaisen budjetoinnin kehitystyötä

Kohderyhmät

- Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat vammaispalvelujen asiakkaat, tarkoittaen henkilöitä, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita sekä avun ja tuen tarpeita diagnoosista riippumatta.
- Alueellista verkostoa edustavat laajasti vammaispalvelujen asiakkaiden läheiset ja muut heille tärkeät henkilöt.

Lisäksi hankkeen kohderyhmää ovat:

- Alueen järjestöjen edustajat
- Palveluja tuottavat ammattilaiset, työntekijät, viranhaltijat ja päättäjät

Yhteistyö

- Etelä-Savossa on toteutettu henkilökohtaisen budjetoinnin pilotti vuosina 2017-2018. Kokemukset olivat myönteisiä.
- Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittäminen kytkeytyy Essoten uuden vammaispoliittisen ohjelman (2020-2023) toimeenpanoon.
- Hankkeessa on hyödynnettävissä kokemus ja materiaalit Etelä-Savon asiakaslähtöinen palveluohjausverkosto ja osaamiskeskus omais- ja perhehoitoon OSSI-hankkeesta (2016-2018) sekä vuoden takaisesta Sitran luotsaamasta Vaikuttavuus kehittämö -työskentelystä.
- Hankkeen aikana tietoja ja hyviä käytäntöjä vaihdetaan käynnissä olevan Vetovoimainen kotihoito – Tehdään hyvä arki yhdessä ESR-hankkeen kanssa.

Yhteistyökumppanit

Keskeiset yhteistyökumppanit:

- Kehitysvammaisten Palvelusäätiö (KVPS)
- Henkilökohtaisen budjetoinnin keskus Suunta
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak)
- Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Kukunori ry

Alueellisia yhteistyökumppaneita ovat muun muassa:

- Mikkelin seudun Kehitysvammaisten Tuki ry
- Etelä-Savon CP-yhdistys ry
- Yhdenvertainen Etelä-Savo ry
- Alueelliset vammais-neuvostot

Hankkeen tavoitteet

- Tavoitteena on vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia palvelujen suunnittelu- ja toteuttamisprosessissa siten, että apua ja tukea on tarjolla elämän eri tilanteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin.
- Asiakkaan näkökulmasta henkilökohtainen budjetointi tarjoaa:
 - Osallistavampaa ja yksilöllisempää, oman elämän näköistä palvelua
 - Enemmän vaikuttamismahdollisuuksia ja valinnanvapautta omaan elämään
 - Oikea-aikaisia, asiakkaan omiin tarpeisiin sopivimpia palveluja

Alueelliset tavoitteet

- Peruspalveluiden vahvistaminen
- Palvelurakenteen keventäminen
- Monipuolistaa/lisätä kotiin annettavia palveluita
- Palveluohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin kehittäminen
- Yhtenäisten palvelujen myöntämisperusteiden selkiyttäminen
- Palveluiden järjestämistä omana toimintana pyritään lisäämään sekä etsitään aktiivisesti uusia vaihtoehtoisia palveluntuottamistapoja, jotka tukevat vammaisten asiakkaiden elämänhallintaa.

Mitä Sopiva tarkoittaa?

Sopivalla tarkoitetaan avun ja tuen järjestämisen toimintatapaa, jossa henkilö on itse keskiössä kokonaisuuden suunnittelussa, valinnassa ja toteuttamisessa.

- **Sopivan** tuen ratkaisut ovat ihmislähtöisiä ja niiden pyrkimyksenä on välttää palvelujen yli-, ali-, ja ohimitoitus.
- **Sopiva** tuki on paitsi yksilöllistä, se myös hyödyntää alueen peruspalveluita ja lähiyhteisön tarjoamia mahdollisuuksia.
- Oikein kohdistuvat palvelut sekä kasvattavat hyvinvointivaikutuksia, että ovat kustannustehokas tapa toimia.

Toimenpiteet

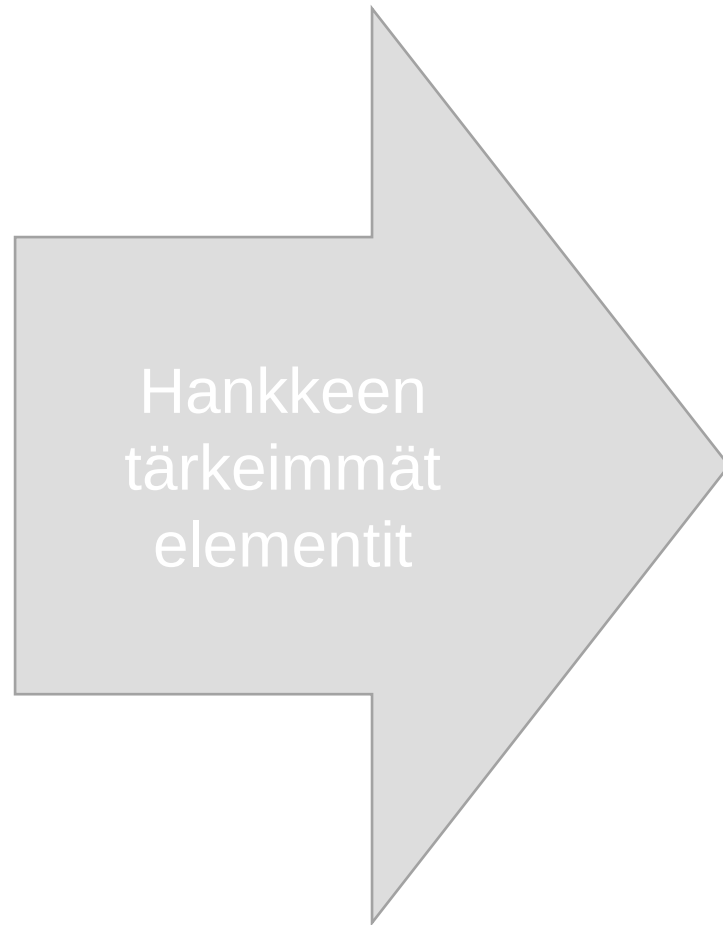
Asiakastyö

- **Tutkimus- ja kehittämispainotteinen sosiaalityö**, jolla selvitetään HB:n hyötyjä ja soveltuvuutta
- **Roolikarttojen** kuvaaminen HB:n asiakastyön prosesseista

Alueellinen verkostotyö

- **Kehittämöt** ovat yhteiskehittävää työpajatyöskentelyä, jossa eri näkökulmien edustajat verkostoista kohtaavat
- **Kohtaamot** ovat osallistavia ja vuorovaikutteisia yksilö / pienryhmätilaisuuksia
- **Koulutukset** antavat uutta tietoa ja mahdollistavat muutosta

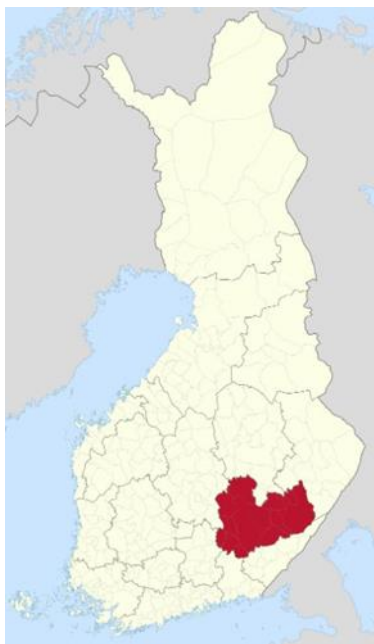

Alueellista tietoa nykytilasta

Etelä-Savo 2020

Sijainti

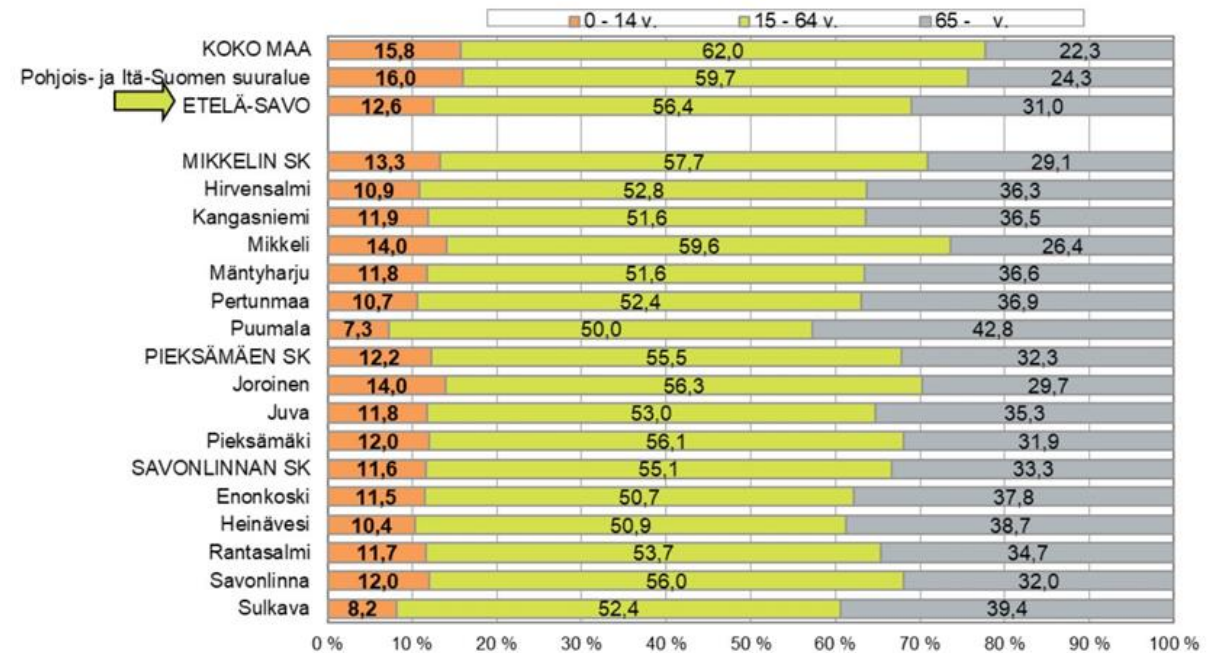

Kunnat

Etelä-Savon väestörakenne

- Etelä-Savo on Suomen ikääntynein maakunta.
- Väestönkehityksessä negatiivinen luonnollinen väestönmuutos (syntyneiden ja kuolleiden erotus) on alueella erityisen suurta.
- Etelä-Savon väkiluku oli 140 610 joulukuun lopussa 2020.
- Lähde: Tilastot - Etelä-Savon Maakuntaliitto (esavo.fi)

- Etelä-Savon alue maantieteellisesti laaja, ja jakautuu kaupunki- ja kuntataajamakeskuksiin sekä maaseutumaiseen alueeseen.
- Etäisyydet ja matkat haastavat kehittämään uudenlaisia palveluiden tuottamisen ja järjestämisen tapoja hyödyntäen mm. etäyhteyksiä.
- Väestörakenteeltaan Etelä-Savo on Suomen ikääntynein ja nopeasti ikääntyvä maakunta.
- Vammaispalvelujen kustannukset ovat Etelä-Savossa valtakunnallisesti verrattuna korkeat.

- THL:n Päätösten tueksi 7/19 raportin mukaan Etelä-Savon vammaisille myönnettyjen palvelujen ja tukien kokonaislukumäärä asukaslukuun suhteutettuna oli maan suurin.
- Maakunnan vammaisten palvelujen kustannuksissa ja käytössä näkyy erityishuoltopiiri Vaalijalan vaikutus palvelujen määriin; kustannukset ovat suuret.
- Peruspalveluiden vahvistaminen keventäisi palvelurakennetta ja lisäisi kustannusvaikuttavuutta. Raskaamman palvelun rinnalle ollaan alueella kehittämässä kotiin annettavia palveluja, ja lisäksi pohditaan vammaispalveluun pääsyn kriteereitä.
- Vammaisten palveluohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin kehittäminen ja yhtenäisten palvelujen myöntämisperusteiden selkeyttäminen sekä tiukentaminen voi hillitä kustannuskasvua.

- Vaikeavammaisten palveluasumista oli 36% enemmän kuin maassa keskimäärin
- Kehitysvammaisten ohjatun ja tuetun asumisen asiakkaita oli vuoden 2017 lopussa kaksinkertainen määrä maan keskiarvoon verrattuna
- Pitkäaikaista kehitysvammaisten laitoshoidtoa oli vuonna 2017 asukaslukuun suhteutettuna maan eniten
- Asunnon muutostöitä tehtiin 50% maan keskiarvoa enemmän
- Kuljetuspalvelua järjestettiin 50% enemmän kuin maassa keskimäärin
- Vammaispalveluiden kustannukset olivat maan korkeimpia asukasta kohden

Tilastotietoa

- Koko Etelä-Savon alueella vuoden 2019 aikana vammaisille myönnettäviä palveluja ja tukia / 100 000 asukasta on enemmän kuin suhteessa koko maan lukuun.
- Kuntakohtaisesti eroja Essoten alueella.
- Lähde: Tietoikkuna (thl.fi)

Vammaisille myönnettävät palvelut ja tuet / 100 000 asukasta

Etelä-Savo:
5 394,5

Koko maa:
3 373,2

Valitse kunta kartasta nähdäksesi sen arvon

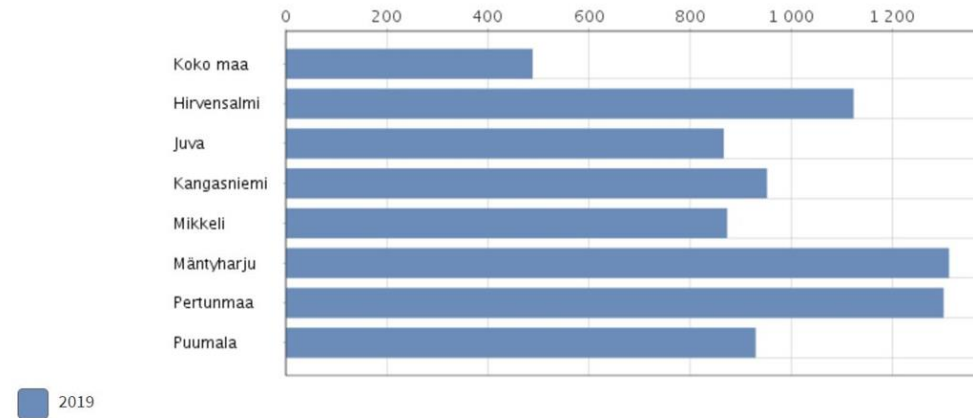
Etelä-Savo: 5 394,5

Tilastotietoa

- Kaikissa Essoten kunnissa henkilökohtaisen avun asiakkaita vuoden 2019 aikana / 100 000 asukasta on enemmän kuin suhteessa koko maan lukuun.
- Lähde: Tulokset kaaviona - Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

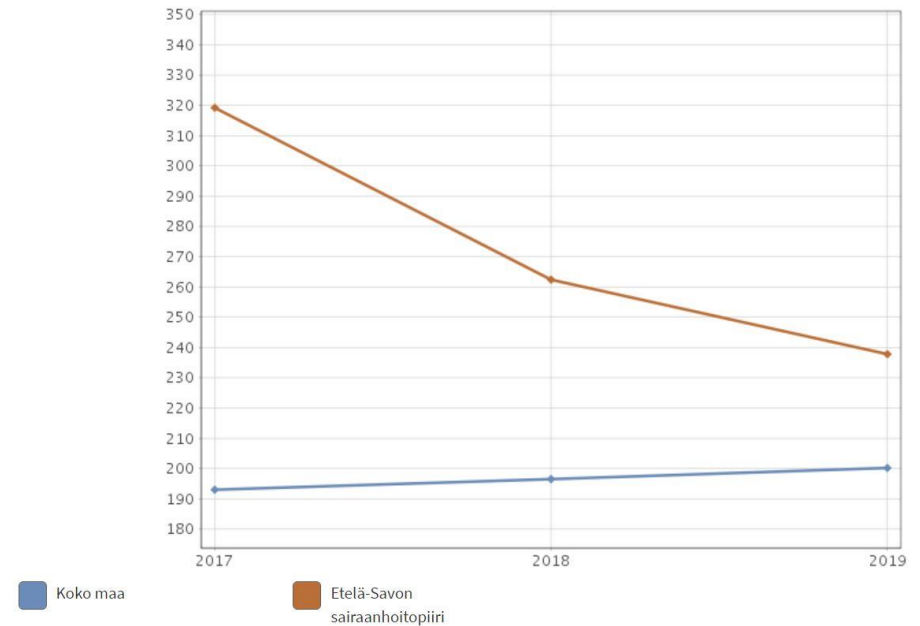
Henkilökohtaisen avun asiakkaita vuoden aikana / 100 000 asukasta info ind. 385

Tilastotietoa

- Asunnon muutostyöt ja asuntoon kuuluvat laitteet ja välineet / 100 000 asukasta
- Koko Suomi / Etelä-Savon sairaanhoitopiiri
- Lähde: Tulokset kaaviona - Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

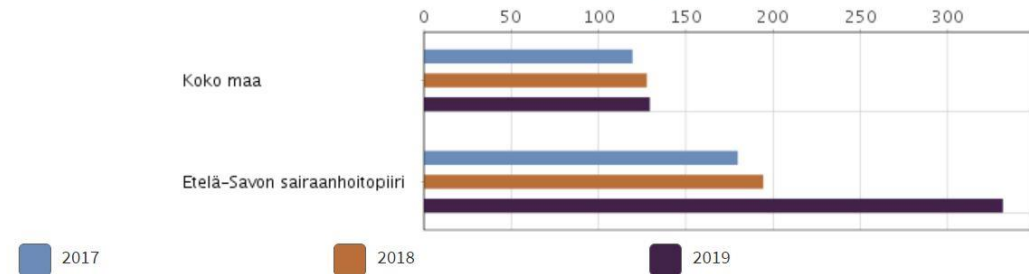
Asunnon muutostyöt ja asuntoon kuuluvat laitteet ja välineet / 100 000 asukasta info ind. 3604

Tilastotietoa

- Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien menot yhteensä, euroa / asukas
- Etelä-Savon sairaanhoitopiiri / Koko Suomi
- Lähde: Tulokset kaaviona - Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

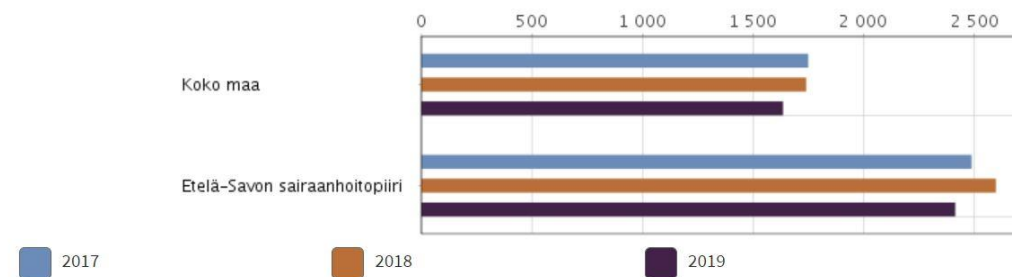
Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien menot yhteensä, euroa / asukas info ind. 1249

Tilastotietoa

- Vaikeavammaisten kuljetuspalvelujen saajia vuoden aikana / 100 000 asukasta
- Etelä-Savon sairaanhoitopiiri / Koko Suomi
- Lähde: Tulokset kaaviona - Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

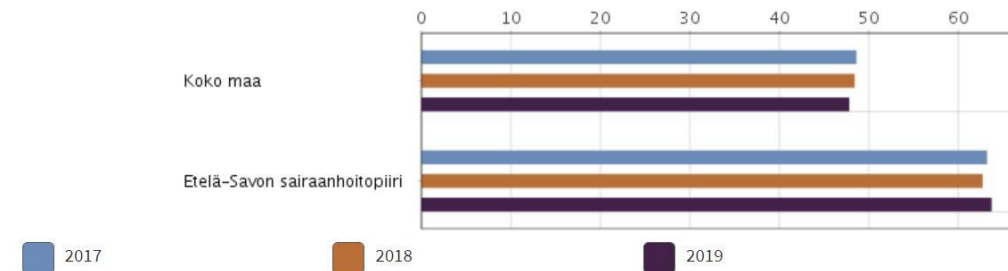
Vaikeavammaisten kuljetuspalvelujen saajia vuoden aikana / 100 000 asukasta info ind. 381

Tilastotietoa

- Kelan vammaisuuden perusteella maksamien etuuksien saajia / 1 000 asukasta
- Lähde: Tulokset kaaviona - Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi

Kelan vammaisuuden perusteella maksamien etuuksien saajia / 1 000 asukasta [info ind. 2313](#)

Alueellinen hyvinvointikertomus

- Kaikille Etelä-Savon kunnille yhteisiä haasteita ovat väestön ikääntymiskehitys ja väestön väheneminen joko poismuuton tai kuolleisuuden vuoksi. Huoltosuhteen heikentyminen ja väkimäärän väheneminen aiheuttaa tätä kautta haasteita kuntien taloudelle ja yleiselle hyvinvointikehitykselle. Koko maakunnan yleinen huoltosuhde on 72,8 (koko maa 60,1). Koko alueen paras väestöllinen huoltosuhde on Mikkelissä 65,0 ja heikoin Enonkoskella, 97,8. Väestöllinen huoltosuhde ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65 vuotta täyttänyttä on sataa työikäistä kohti. Mitä enemmän on lapsia ja/tai eläkeikäisiä, sitä korkeampi huoltosuhteen arvo on. Huoltosuhdetta heikentää myös alhainen syntyvyys. Alueellinen kilpailukyky ja elinvoimaisuus Etelä-Savon kunnissa näyttäytyy nk. kovissa kilpailutekijöissä (aluetalous, työllisyys, työpaikkakehitys ja väestökehitys) maan keskitasoon verrattuna muuta maata heikommalta.
- [etela-savon-alueellinen-hyvinvointikertomus-vuosille-2018_2020.pdf \(essote.fi\)](#)

Essoten jäsenkunnat

- Hirvensalmi
Juva
Kangasniemi
Mikkeli
Mäntyharju
Pertunmaa
Puumala
- Jäseniä erikoissairaanhoidon kautta:
Joroinen
Pieksämäki
- Jäsenkuntien yhteenlaskettu väestömäärä on noin 104 000.

Essoten kuntien väestömäärät

ETELÄ-SAVON SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Kunti: Kunta nro	As.luku 1.1.2012	As.luku 1.1.2013	As.luku 1.1.2014	As.luku 1.1.2015	As.luku 1.1.2016	As.luku 1.1.2017	As.luku 1.1.2018	As.luku 1.1.2019
97 Hirvensalmi	2 389	2 377	2 338	2 326	2 290	2 274	2 236	2 152
171 Joroinen	5 342	5 291	5 213	5 178	5 110	5 039	4 917	4 812
178 Juva	6 902	6 783	6 684	6 616	6 548	6 421	6 334	6 225
213 Kangasniemi	5 865	5 839	5 801	5 693	5 628	5 603	5 549	5 452
491 Mikkeli 1)	54 530	54 519	54 635	54 605	54 665	54 517	54 261	53 818
507 Mäntyharju	6 393	6 356	6 287	6 266	6 159	6 097	6 054	5 924
588 Pertunmaa	1 910	1 857	1 842	1 832	1 817	1 796	1 739	1 713
593 Pieksämäki	19 700	19 407	19 288	19 051	18 801	18 475	18 220	17 933
623 Puumala	2 419	2 374	2 319	2 306	2 260	2 234	2 208	2 197
696 Ristiina	4 839							
775 Suomenniemi	784							
Yhteensä	105 450	104 803	104 407	103 873	103 278	102 456	101 518	100 226

1) Ristiinan ja Suomenniemen kuntaliitos Mikkeliin 1.1.2013
v. 2012 sisältää myös ko. kuntien väestömäärät

Perustietoja Essotesta

- **Essoteen** kuuluvat kunnat ovat Mikkeli, Hirvensalmi, Juva, Kangasniemi, Mäntyharju, Pertunmaa ja Puumala. Lisäksi erikoissairaanhoidon kautta ovat jäseninä Joroinen ja Pieksämäki.
- Yli 3800 eri alojen ammattilaista uudistaa hyvinvointipalveluja noin 100 000 Etelä-Savon asukkaalle.
- Vammaispalvelujen asiakasmäärä on kasvanut vuosittain. Asiakasmäärä vammaispalveluissa Essoten alueella on tällä hetkellä 3200 henkilöä.
- Omaishoidon puolella vammaisten omaishoito on lisääntynyt merkittävästi erityisesti lapsiperheiden osalta.
- Essotessa toimii aktiivinen kaikkia jäsenkuntaa edustava vanhus- ja vammaisneuvosto, joka osallistuu myös Sopiva-hankkeen kehittämistyöhön.

Essoten strategia

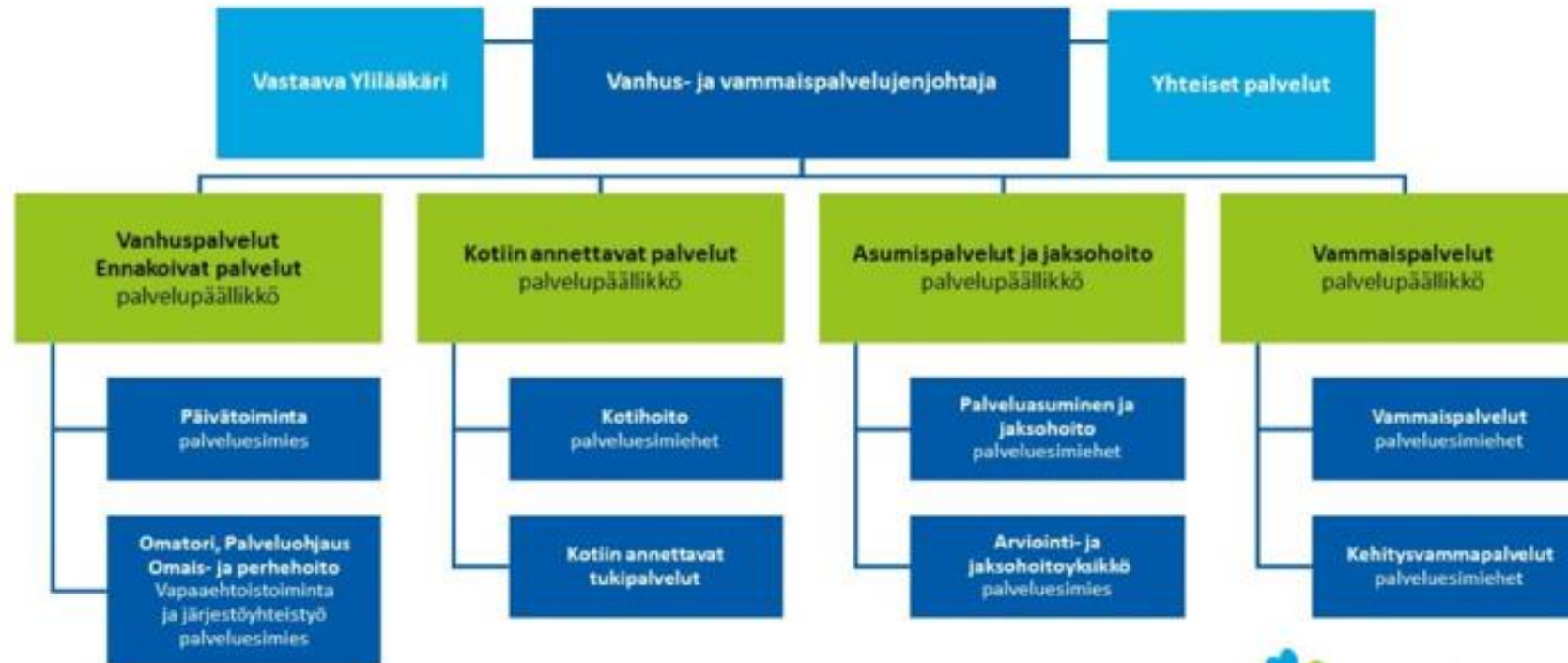
VISIO JA MISSIO

Visio	Muutoksella tulevaisuuteen eteläsavolaisten kanssa		
Missio	Yhdessä uudistaen synnyttämme hyvinvointia: toimimme ennakoiden ja tilanneohdetusti. Jokainen on uudistaja ja kehittäjä.		
Strategian painopisteet	Kansallisesti tunnustettu toimija ja aktiiviset kumppanuudet	Vaikuttavat palvelut	Uudistumistaitoinen henkilöstö
Avain-tavoitteet	Vetovoimainen ja hyvän imagon Essote halutaan luotettavaksi kumppaniksi. Sote-uudistuksessa Essote on aktiivinen toimija ja hyviä käytäntöjä jaetaan muille maakunnille.	Teknologiaa käytetään rohkeasti uudessa palveluverkossa. Asiakkaita palvelee oikea-aikaisesti ja taloudellisesti. Mikkelissä on laajasti päivystävä sairaala. Palvelemme lisääntyvästi myös kausiasukkaita.	Henkilöstö osaa perustehtävänsä ja toimii hyvällä asenteella. Henkilöstön ammattitaito ja hyvä johtaminen vievät muutokset maaliin.
Palveleva – Osaava – Vaikuttava – Innostava			
Essoten strategia – visio, missio			

- [essote_strategia_1_2020_net.pdf](#)

Essoten vanhus- ja vammaispalvelut

Vammaispalvelut Palvelupäällikkö

**ETELÄ-SAVON
MAAKUNTA**
Sote-uudistus

Vastaava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä,
erityistyöntekijä, toimintaterapeutti,
palvelukoordinaattori, konsultoiva sairaanhoitaja

VPL:n ja SHL:n mukainen palvelutarpeen arviointi,
palvelusuunnitelmat ja palvelupäätökset

Tuki päivittäisiin toimintoihin;

- Henkilökohtainen avustaja toiminta
- Tukihenkilötoiminta
- Asunnon muutostyöt
- Perhehoito
- Tilapäishoito
- Määrärahasidonnaiset palvelut
- Vammaisten terveys- ja kuntoutuspalvelujen koordinointi
- Verkostoyhteistyö

Palveluesimiehet

Palveluasuminen vaikeavammaiset/kehitysvammaiset:

- Mikkeli: Sirkola, vaikeavammaisten tehostettu palveluasuminen
- Mikkeli: Maamiehen keva ohjatun asumisen ryhmäkoti
- Mikkeli: Kaarisillan keva tukiasuminen
- Juva: Pääskylinna, keva ohjatun asumisen ryhmäkoti
- Kangasniemi: Mäntyrinta, keva ohjatun asumisen ryhmäkoti
- Puumala: Peippola, keva ohjatun asumisen ryhmäkoti

Yhteensä 26 työntekijää

Työ- ja päivätoiminta, kuljetus- ja saattajapalvelut:

- Kipinä
- Kangasniemen Keto
- Pertunmaan työ- ja päivätoiminta
- Puumalan Sinitupa
- Haukivuoren työ- ja päivätoiminta

Yhteensä 22 työntekijää

Henkilö-
kohtainen
budjetointi
VAMMAISPALVELUISSA

Vammaispalvelut

- Toimitilat Omatorilla os. Porrassalmenkatu 21, 50100 Mikkeli ja palveluohjauksen työpisteissä kuntataajamissa
- Henkilöstö: Sosiaalityöntekijöitä, palveluohjaajia, hk-avun koordinaattorit, erityistytöntekijä, konsultoiva sairaanhoitaja, toimintaterapeutti, asumis- ja päivä- sekä työtoimintayksiköissä ohjaajia
- Oma toimintaa kehitysvammaisten päivätoimintayksikkö Kipinä, jossa myös lasten aamu- ja iltapäivähoito sekä loma-ajanhoito
- Ympäristökunnissa omia tuettuja ja ohjattuja sekä tehostetun asumisen yksiköitä sekä Kangasniemellä ja Puumalassa ja Mikkeliissä omaa päivä- ja työtoimintaa
- Lisäksi palveluja ostetaan eri palveluntuottajilta

Vammaispalvelu asumispalvelut

SOSIAALIHUOLTOLAIN MUKAISIIN ASUMISPALVELUIHIN KUULUVAT (Sosiaalihuoltolaki 21 §):

1. **Tuettu asuminen:** tarkoittaa asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea asumiseensa tai asumiseen siirtymisessä.
2. **Palveluasuminen:** tarkoittaa palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Palveluasumisessa henkilökuntaa ei ole yöaikaan paikalla.
3. **Tehostettu palveluasuminen:** järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista.

Vammaispalvelu asumispalvelut

VAMMAISPALVELULAIN MUKAISIIN ASUMISPALVELUIHIN KUULUVAT (Vammaispalveluasetus 10 §):

- 1. Palveluasuminen:** palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Voidaan toteuttaa joko vaikeavammaisen henkilön omassa omistus-, vuokra- tai muussa vastaavassa asunnossa tai palvelutalossa, palveluasumisryhmässä tai muussa asumisyksikössä

Vammaispalvelu asumispalvelut

KEHITYSVAMMALAIN PERUSTEELLA JÄRJESTETTÄVÄN ASUMISEEN
KUULUVAT (Kehitysvammalaki 1 § ja 2 §, Vammaispalvelujen käsikirja 2021):

1. **Tukiasuminen:** henkilö asuu omassa kodissaan ja saa yksilöllistä apua ja tukea tarpeensa mukaan.
2. **Ohjattu asuminen:** tarkoitetaan asumisyksikköjä, joissa tarjotaan asukkaille päivittäin tukea (henkilökunta paikalla aamusta iltaan).
3. **Autettu asuminen:** sisältää henkilökunnan tuen ja ohjauksen kaikkina vuorokauden aikoina.
4. **Tilapäinen asuminen:** järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat lyhytaikaista, kiireellistä apua.

Oma toiminta

- Mikkeli: Kipinä (aikuisten päivätoimintaa, lasten ip- ja loma-ajan hoito keva)
- Mikkeli: Sirkola (vaikeavammaisten tehostettua palveluasumista, 15 paikkaa)
- Mikkeli: Maamiehen ryhmäkoti (8 hlön tuetun asumisen keva-yksikkö)
- Juva: Pääskylinna (10 hlö tuetun asumisen keva-yksikkö)
- Kangasniemi: Keto (työ- ja päivätoiminta keva), Mäntyranta (10 hlö tuetun asumisen keva-yksikkö)
- Puumala: Sinitupa (työ- ja päivätoiminta keva), Peippola (9 hlö tuetun asumisen keva-yksikkö)
- Pertunmaa: ryhmäkoti
- Haukivuori: keva päivätoiminta

Ostopalvelut

- Vaalijalalta ja Savakselta (Savon vammaisasuntosäätiö) asumispalvelua ja päivä- sekä työtoimintaa ja muita kehitysvamma palveluita
- Lisäksi asumispalveluja ostetaan mm. Mehiläiseltä ja Attendolta
- Validia Invalidiliitolta ostetaan vaikeavammaisten asumispalvelua

Vammaispalvelun asiakasmäärät

Asiakasmäärät palveluissa yhteensä: omat, osto, palveluseteli	2018	2019	2020
Omaishoito	543	645	299
Perhehoito	23	33	46
VPL asuminen	88	102	102
Kehitysvammaisten asumispalvelut (ohjattu ja autettu asuminen, Kehitysvammalaki 1 § ja 2 §)	322, joista tilapäisiä 28	299, joista tilapäisiä 36	292, joista tilapäisiä 33
Laitoshoidto (lyhyt- ja pitkäaikainen)	81, joista 22 pitkäaikaista	41, joista 9 pitkäaikaista	24, joista 9 pitkäaikaista
Henkilökohtaisen avustajatoiminnan asiakkaat	402	469	466
Kuljetuspalvelu asiakkaat (SHL:n ja VPL:n mukaiset)	2088	1088	1799
Keva päivä- ja työtoiminnan asiakkaat	495	397	393
Asunnonmuutostyö päätökset	150	152	142

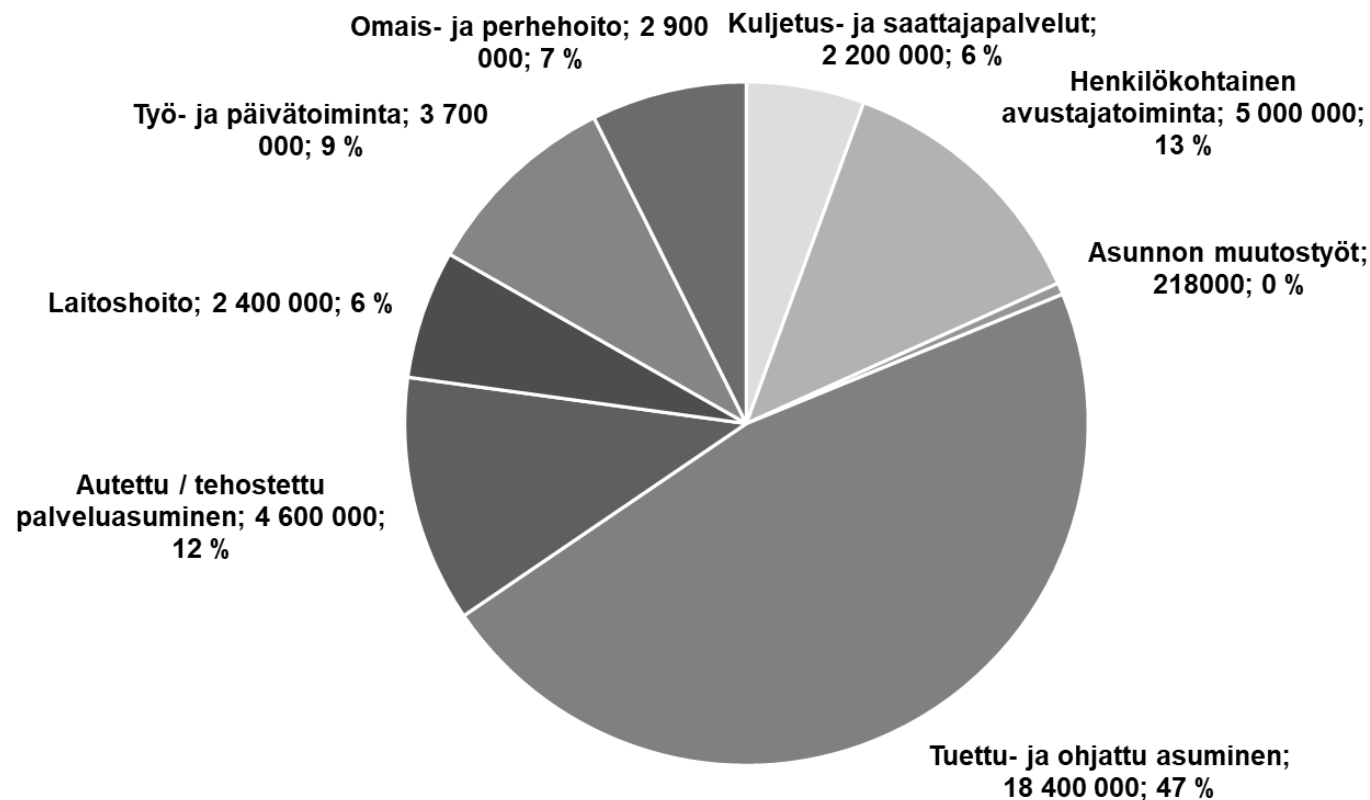

Palveluvaihtoehdot

VAMMAISEN ASIAKKAAN PÄÄSÄÄNTÖISET PALVELUVAIHTOEHDOT ESSOTEN ALUEELLA						
PERUSPALVELUT	PALVELUOHJAUS JA SOSIAALITYÖ					
Sairaanhoidon, hammashoidon ja muut terveydenhuollon palvelut	<u>HENK. KOHT. APU</u> Työntajamalli Ostopalvelu Palveluseteli	<u>VPL ASUMINEN</u> Palveluseteli Suorahankinta Oma toiminta	<u>KEHITYSVAMMAISTEN PÄIVÄ- JA TYÖTOIMINTA</u> Oma toiminta Vaalijala Avotyötoiminta Ostopalvelu	<u>VAALIJALA</u> AAC, Autismikuntoutus Muut erityispalvelut Kehitysvamma-poliklinikka	<u>JAKSO- JA TILAPÄISHOITO</u> Sos.huoltolain mukainen omissa yksiköissä Ostopalveluna Perhehoito (kiertävät ja perhehoitokodeissa)	
Sosiaalihuoltolain mukaiset peruspalvelut: Kotihoito, jaksohoito, shl, omh	<u>KULJETUSPALVELUT</u> vpl, shl erityishuollon ryhmäkuljetukset	<u>KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISPALVELUT</u> Palveluseteli Suorahankinta Oma toiminta	<u>VPL PÄIVÄTOIMINTA</u> Oma toiminta (Kiiskinmäki)	<u>KUNTOUTUS</u> Laitoskuntoutus Vaalijala, arvioinnit Essote ja Vaalijala	<u>SOPEUTUMISVALMENNUS JA VAATIVA LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS</u> KELA	
Ensisijaisesti käytetään peruspalveluita!	<u>ASUNNON-MUUTOSTYÖT</u> Essoten palveluohjaus subjektiivinen (vamman kannalta välttämät.)	<u>PALVELUASUMINEN KOTIIN</u>	<u>LASTEN ILTAPÄIVÄ JA LOMA-AJAN TOIMINTA</u> Oma toiminta Kipinä	<u>LAITOSHOITO</u> Vaalijalassa; pitkäaikainen poistuva palvelu	<u>APUVÄLINEET</u> (Kela ja oma toiminta)	
Asutaan kotona!		<u>OMAISHOIDON TUKI</u>		<u>ERITYISKOULUT</u> Vaalijala, Valteri		

Kustannusten jakautuminen nykytila

Vaalijala

- **Vaalijala** on 34 savolaisen kunnan omistama kuntayhtymä, joka palvelee erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, perheitä ja yhteisöjä erilaisissa elämäntilanteissa.
- Vaativimpia kuntoutuspalveluja Vaalijala tuottaa valtakunnallisesti.
- Vaalijala muodostaa myös kehitysvammalain mukaisen Savon erityishuoltopiiriin.
- Vaalijalan toiminta perustuu ymmärtämiseen ja vuorovaikutukseen, vastuullisuuteen ja osaavuuteen.
- Vaalijala on kiinnostunut kehittämään ja mallintamaan Sopiva-hankkeessa erilaisia henkilökohtaisen budjetoinnin asiakasprosesseja kommunikaatio- ja tuetun päätöksenteon menetelmäosaamista hyödyntäen.

Vaalijalan palvelukapasiteetti

- Kuntoutuspaikkoja käytössä **yhteensä 167**, Nenonpellossa 131 ja muualla Pieksämäellä 36 paikkaa
- Sateenkaaren erityiskoulu Pieksämäellä
 - keskimäärin 80 oppilasta perusopetuksessa, koulupaikat täynnä
- Asumispalvelut 22 kohdetta + perhehoito, 400 asiakasta
- Etelä-Savossa 11 kohdetta
- Pohjois-Savossa 10 kohdetta
- Keski-Suomessa 1 kohde
- Tekeminen yli 20 yksikössä, (osallisuus, päivätoiminta) asiakkaita 500 -Yksiköitä kolmessa maakunnassa
- Asumisyksikköjen järjestämä toiminta kasvanut merkittävästi

Vaalijalan vaativimpien palvelujen kysyntä on kasvanut

- Vaalijalan vaativimpien kuntoutuspalvelujen kysyntä on kasvanut voimakkaasti erityisesti jäsenkuntien ulkopuolisten kuntien taholta. Myös erityisen vaativan tehostetun palveluasumisen kysyntä on kasvanut.
- Vaativimmat palvelut eivät aina sovellu henkilökohtaiseen budjetointiin, koska kaikkein vaativimmissa palveluissa on mukana tahdosta riippumattomia palveluja ja monissa palveluissa käytetään turvallisuuden varmistavia rajoitustoimenpiteitä
- Vaalijalan avopalveluissa ja liikkuvissa kuntoutus- ja asiantuntijapalveluissa on paljon kevyemmän tuen palveluja, joissa asiakkaan henkilökohtaisen budjetoinnin käyttöä on tärkeää kehittää

Kevyemmät ennaltaehkäisevät palvelut vähentävät vaativien palvelujen käyttöä

- Vaalijala tarjoaa liikkuvia kuntoutus- ja asiantuntijapalveluja, joiden avulla ehkäistään tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja aikuisten haasteiden kärjistymistä ja vaativien palvelujen käytön tarvetta
- Palvelutarpeiden arvioinnin tulee olla ennakoivaa ja tunnistaa tukea tarvitsevien palvelutarpeet ajoissa, ongelmien kasautumista ehkäiseviä liikkuvia palveluja täytyy pystyä saamaan ajoissa yksilöllisen tarpeen mukaisesti
- Perusopetuksen täytyy osaltaan pystyä tukemaan kaikkia oppilaita, jotta vaativammilta erityisopetuksen ratkaisuilta välttyttäisiin. Myös koulun kautta voidaan käynnistää lapsen, nuoren ja perheen ennaltaehkäisevien palvelujen suunnittelu

Yhteensä n. 32 milj.

Nykytilanne ja tavoitetaso vuoteen 2030 mennessä

**ETELÄ-SAVON
MAAKUNTA**
Sote-uudistus

1 Kotona asuminen peruspalveluiden ja kotona asumista tukevien palveluiden turvin, nykytaso n. 71% asiakkaista, kustannukset 7,7 milj. euroa, (tavoitetaso vuoteen 2030 75%)

Kuljetus- ja saattajapalvelut 2,5 milj.
Henkilökohtainen avustajapalvelu 5 milj.
Kodin muutostyöt, 218 000
Turvateknologia ?

2 Oikea-aikaiset palvelut, erityispalvelut räätälöiden, nykytaso n. 22,6% asiakkaista, kustannukset 18,4 milj. euroa (tavoitetaso vuoteen 2030 19,5%)

Tuettu asuminen kotihoidon palveluiden turvin ja ohjattu asuminen, jossa henkilöstö paikalla aamusta iltaan, yhteensä 10,6 milj.
Omais- ja perhehoito 2,9 milj. -> omaishoidon vapaat järjestetään mm. perhehoidossa, lisäksi suunnitteilla
Päivä- ja työtoiminta, 3,7 milj. -> tavoitteena jalkautuvan päivä- ja työtoiminnan kehittäminen sekä avotyötoiminnan lisääminen
Kuntoutusjaksot 1,2 milj. -> tavoitteena omien kuntoutuspalvelujen kehittäminen

3 Nykyistä pienempi määrä asuu ympärivuorokautisissa asumispalveluissa, nykytaso n. 5,6% asiakkaista, kustannukset 4,6 milj. euroa, (tavoitetaso vuoteen 2030 5%)

Autettu / tehostettu palveluasuminen (24/7) 4,6 milj.
-> tavoitteena oman toiminnan lisääminen

4 Vain pieni osa tarvitsee laitoshoidoa vammaisuuden ja merkittävästi alentuneen toimintakyvyn vuoksi ja/tai lääketieteellisin perustein. Nykytaso n. 0,8% asiakkaista, kustannukset 2,4 milj. euroa (tavoitetaso vuoteen 2030 0,5%)

Laitushoito 2,4 milj.

Tavoite:
itsenäinen
ja hyvä
elämä

Henkilö-
kohtainen
budjetointi
VAMMAISPALVELUissa

Vammaispalveluissa kaikkiaan n. 3200 asiakasta

Toimenpiteet

- Vammaispalvelussa on edetty strategian suuntaan ja palvelurakennetta kevennetty. Samaan aikaan on kuitenkin asiakasmäärä lisääntynyt, mikä nostattaa kustannuksia. Asumisen hoitopäivien, henkilökohtaisen avun tuntien sekä omaishoidon tuen lisääntyminen selittää suurimman osan vammaispalveluiden kulujen kasvua
- Palvelutarpeen arviointia on kehitetty alueella yhdenmukaisemmaksi
- Vammaisten ikääntyminen näkyy alueella kasvavana palvelutarpeena; mm. hk-apu. Vammaisten kotona asumista ja itsemääräämisoikeutta tuetaan henkilökohtaisella avulla.
- Henkilökohtaisen avun palvelua on yhdenmukaistettu ja kehitetty luomalla työnantajamallin tueksi henkilökohtaisenavunkeskus.
- Henkilökohtaisen avun työnantajamallin palkanlaskenta siirretty vuoden 2020 alusta omaksi toiminnaksi. Henkilökohtaisen avun saatavuuden parantuminen on voinut vaikuttaa myös osaltaan tarpeen kasvuun.
- Omaishoitoa on kehitetty ja lisätty, joka on strategian mukaista palvelurakenteen keventämistä

Toimenpiteet, asuminen

- Vammaisten asumisen kuluissa on tapahtunut koko ajan kasvua asiakasmäärän lisääntymisen vuoksi, mutta myös palveluntuottajien hintojen nousun takia.
- Asiakkaiden hoitoisuus lisääntyy ja vuorokausihinnat voivat myös tällöin kallistua. Asumispalveluissa toimintaa on tehostettu siten, että kuntien ostopalvelun kriteereitä on yhdenmukaistettu ja vammaisten asumista on pyritty mahdollisuuksien mukaan järjestämään erilaisten tukipalvelujen avulla asumispalvelujen sijaan. Kaikki asumisen arviointi arvioidaan SAS-työryhmässä.
- Palveluasumista on lisätty palvelusetelillä tuotettavaksi vuodesta 2018 alkaen. Palveluseteli parantaa asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta.
- Tuettua asumista on pyritty lisäämään vaihtoehtona raskaammille asumispalveluille ostamalla mm. tupa-palveluita itsenäisesti asuville kehitysvammaisille.
- Laitoshoitoa on purettu vuodesta 2017 alkaen, saatu pääsääntöisesti pitkäaikainen laitoshoito purettua, laitoshoidon hoitopäivät puolittuneet vuodesta 2018 vuoteen 2019.
- Lisätty perhehoitoa vaihtoehdoksi esim. laitoshoitajaksojen tilalle; Jaksohoidon ja omaishoidon vapaiden järjestäminen omissa tai palvelusetelilyksiköissä on otettu käyttöön

Vammaispoliittinen ohjelma

- Yhteiskehittämisessä syntynyt visio vammaisen ihmisen hyvän elämän edellytyksistä Essoten alueella

- [essoten-alueen-vammaispoliittinen-ohjelma-2020-23.pdf](#)

- Palvelut kaikille sopiviksi; saatavuus, selkeys ja viranomaisyhteistyö.
- Turvallisuuden tunne siitä, että elämä jatkuu ja palvelut ovat toimivia vammaisuudesta huolimatta. Kun tiedonkulku muutoksista on sujuvaa, toteutuvat oikea-aikaiset ja yksilölliset palvelut.
- Itsemääräämisoikeuden tukeminen ja siihen ohjaaminen.
- Vammaisille mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen ja työhön.
- Innovatiivisuus, osallisuus ja aito kuuleminen toiminnan kehittämisessä; hankkeiden ja kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää.

Mitä on tehty?

- Sirkolan toiminta aloitettu 1.10.2020 alkaen
- Palvelutarpeen arviointia yhtenäistetty ja huomiota kiinnitetty ettei päällekkäisiä palveluja
- Omais- ja perhehoitoa lisätty
- Laitoshoidon asiakkaiden määrä vähentynyt lähes puoleen, mutta hoitoisuus lisääntynyt -> kulut kuitenkin laskeneet
- Kaikki asumisen arviointi arvioidaan omana toimintana SAS-työryhmässä
- Kehitysvammaisten asiakasohjaus ja palvelutarpeen arviointi erityishuollon palveluiden osalta on siirretty omaksi toiminnaksi
- Henkilökohtaisen avun tuntimääriä on arvioitu uudelleen palvelusuunnitelmien päivittämisen yhteydessä ja otettu käyttöön yhtenäiset myöntämisperusteet -> hk avun kustannukset laskeneet
- Henkilökohtaisen avun työnantajamallin palkanlaskenta siirretty omaksi toiminnaksi
- Erityishuoltopäätösten tekeminen aloitettu omana toimintana
- Kuljetuspalvelujen järjestämistapa ja ohjeet on uudistettu ja keskitetty (Sansia)
- Asunnonmuutostyöt on keskitetty Essoten inhouse yhtiöön

Mitä tulevaisuudessa? 1/2

- Keskitettyyn asiakasohjaukseen siirtyminen 1.1.2021 alkaen
- RAI:n käyttöönotto palvelutarpeen arvioinnissa ja kirjaamisen kehittäminen
- Kipinän työ- ja päivätoiminnan kehittäminen osaamiskeskukseksi, jonka yhteydessä henkilökohtaisen avun keskus, omat ”henkkarit”, jalkautuva työ- ja päivätoiminta, toimintaterapeutin, autismikuntoutusohjaajan palvelut omana
- Kehitysvammaisten terveys- ja kuntoutuspalvelujen kehittäminen ja oman osaamisen vahvistaminen (oma th)
- Yhteistyön kehittäminen sivistystoimen kanssa lasten ja nuorten osalta
- Yhteistyön kehittäminen Essoten muiden palvelualueiden kanssa (peso, mipä, tepa, kupa)

Mitä tulevaisuudessa? 2/2

- Uusien palvelutoimintojen kehittäminen; tukihenkilötoiminta, asumiskokeilut ja itsenäisen asumisen valmennus / harjoittelu yhteistyössä Vaalijalan ja Savaksen kanssa
- Vaalijalan palveluiden käyttö ja tarkastelu, mitä voidaan tulevaisuudessa järjestää omana toimintana ja peruspalveluina
- Omien erit. tehostetun asumispalveluyksiköiden lisääminen (vrt. Sirkola)
- Kunnissa sijaitsevien asumisyksilöiden tilanteen kartoitus ja asukkaiden palvelusuunnitelmien päivitys ja mahdolliset kehittämistoimet
- Digitaalisten palveluiden lisääminen vammaispalveluissa: pilottina Kaarisillan kehitysvammaisten asumisen tukeminen etäpalveluilla
- Viestinnän ja järjestöyhteistyön kehittäminen

HB pilotointi

- Toteutettiin 2017-2018.
- Pilotointiin saatiin mukaan vähän asiakkaita.
- Käytössä oleva palveluasumisen palvelusetelimalli tukee valinnanvapautta.
- Kokemus pilotoinnista on ollut hyvä.
- Yksilöllisiä ratkaisuja tehdään tällä hetkellä Essoten alueella asiakaskohtaisen harkinnan mukaan, vaikka HB ei vielä olekaan virallisesti käytössä.

Haasteita HB:n kannalta

- Etäisyydet
- Palvelujen saatavuus joka paikkaan
- Löytyykö soveltuvia palveluntuottajia ja onko palveluilla jatkuvuutta
- Tuetun päätöksenteon osuus
- Työtapojen ja asenteen/roolin muutos
- Aikaa tehdä työtä uudella tavalla

HB:n vaikuttavuus

- Asiakastyytyväisyys
- Asiakkaan vahvuudet ja voimavarat esille
- Asiakkaan vaikuttamismahdollisuudet
- Helpommin saatavilla olevat palvelut
- Palvelu vastaa asiakkaan tarpeeseen paremmin
- Muiden palveluiden käyttö vähenee, kun asiakas kokee saavansa tarvitsemansa avun
- Aito osallisuus

Kustannukset / talous

- HB:n kustannusvaikutus?
- Kotiin vietävien palvelujen lisääminen vähentää/siirtää palveluasumisen tarvetta ja on kustannuksiltaan edullisempi?
- Miten onnistutaan sopeuttamaan oma palvelutuotanto, kun vaihtoehtoinen tapa järjestää ja tuottaa palvelua HB:llä; tuplakustannukset?
- Alueellisten erojen tasoittuminen ja palvelujen yhdenvertainen myöntäminen?
- Näihin kysymyksiin etsitään hankkeessa vastauksia

Lisätietoa

- THL Päätösten tueksi –julkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-427-1>
- Essote vammaispalvelut <https://www.essote.fi/asiakkaalle/palvelut/vanhus-ja-vammaispalvelut/vammais-ja-kehitysvammaispalvelut/>
- Essoten alueen vammaispoliittinen ohjelma [essoten-alueen-vammaispoliittinen-ohjelma-2020-23.pdf](#)
- Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen ky www.essote.fi
- Vaalijalan kuntayhtymä www.vaalijala.fi
- Sopiva-hankkeen verkkosivu www.etela-savo.fi/muutosohjelma/sopiva

Liite 3. Raportissa olevat kuvat tekstimuodossa.

Kuva 1. Avainkysymykset

Sopiva-mallin avainkysymykset ovat:

- Tavoite?
- Hyöty?
- Raamit?
- Järjestäminen?
- Millaista tukea/apua?
- Käyttöönoton tuki?
- Vahvuudet/heikkoudet/mahdollisuudet?
- Hyvinvoinnin ja kustannusten seuranta?

Kuva 2. Alatavoitteet

Alatavoitteet ovat:

1. Asiakastyön prosessit ja roolit HB:n järjestämistapaan sopiviksi
2. Alueen verkostotyön ja yhteiskehittämisen mallin luominen
3. Tiedon tuottaminen ja sen linkittäminen valtakunnalliseen kehitystyöhön

Kuva 3. Palveluntuottajan roolikartta

Palveluntuottajalla on monta keskeistä roolia. Hän muun muassa puolustaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja kehittää palveluita. Vaihtuvissa tilanteissa eri roolit korostuvat.

Rooleja:

Vastaanottaja

- Kuuntelee asiakkaan toiveet

Tallentaja

- Dokumentoi asiakkaan tarinan

Lähetäjä

- Havainnoi ja jakaa tietoa

Sparraaja

- Rohkaisee ja kannustaa

Kehittäjä

- Pitää yllä osaamista ja rakentaa yhteistyötä

Kuva 4. Vammaispalvelut - kustannusten ja vaikutusten todentaminen käytännössä

Yhteiskunnallista näkökulmaa lähestyvä tarkastelutapa

Palvelujärjestelmän näkökulma:

Kustannukset

- Määräraha
- Miten kustannusten toteutuminen todennetaan?
- Kustannustietoa asiakaskohtaisesti (nykyisellä käytännöllä tai henkilökohtaisella budjetilla)
- Mitä maksoi?
- Pysyttiinkö annetun määrärahan puitteissa?
- Ovatko palvelujen todennetut vaikutukset kustannustensa arvoiset?

Vaikutukset:

- Tavoitellut vaikutukset (asiakkaan hyvinvointi ja elämänlaatu)
- Miten tavoitteiden toteutuminen todennetaan?
- Todentaminen edellyttää vaikutusten mittaamista asiakaskohtaisesti (alussa ja tarvittavin väliajoin)
- Saavutettiin tavoitteet? (nykyisellä käytännöllä tai henkilökohtaisella budjetilla)
- Saadaan selville muutos (positiivinen, negatiivinen tai ei muutosta)
- Ovatko palvelujen todennetut vaikutukset kustannustensa arvoiset?

Omaisten/läheisten/tukihenkilön/tukiringin näkökulma:

Kustannukset

- Mistä kustannuksia syntyy?
- Miten kustannusten toteutuminen todennetaan?
- Ovatko palvelujen todennetut vaikutukset kustannustensa arvoiset?

Vaikutukset

- Omaisten ja läheisten jaksaminen
- Tuen ja hoivan antamisen vaikutus omaan elämänlaatuun ja hyvinvointiin
- Vaikutusta hyvinvointiin mitattava

Kuva 5. Pertin Valinnan tuottama kuvituskuva

- Hei, tämä on minulle sopiva!
- Ihminen toiselle ihmiselle
- Ihmislähtöinen vallankumous
- Jokaiselle sopiva, jokaiselle erilainen
- Me ymmärrämme!
- Minä saan päättää!
- Minä ymmärrän!
- Mitä juuri sinä tarvitset?
- Puhumaton ei ole näkymätön!
- Sinua kuunnellaan!
- Sopiva budjetti sinulle, minulle, kaikille!
- Sopiva niin arkeen kuin juhlaan!
- Sopiva palvelu sopivaan aikaan
- Sopiva vaikuttaa hyvältä
- Sopiva vaikutus hyvinvointiin
- Sopivan avulla saadaan sopivia palveluja!
- Sopivasti jokaiselle

- Sopivasti joustava!
- Sopivasti juuri sinulle
- Sopivasti oman näköinen arki ja elämä!
- Sopivasti säästää aikaa!
- Sopivasti säästää rahaa!
- Sopivasti taloudellinen!

Kuva 6. Tulokset ja tuotokset

Tietoa hallintoon:

- toimintamallin kuvaus
- arvolupaus
- Effector sääntökirja
- pelisäännöt
- vaikuttavuuden seurantamenetelmä
- malli hyödynnettävyydestä
- malli kustannuksista ja vaikutuksista

Tietoa työntekijälle:

- tukimateriaali
- check-list
- perehtymismateriaali
- video

Tietoa asiakkaalle:

- ohjeet
- tekninen tuki
- video
- Kohtaamot

Muuta:

Loppuraportti

- kirjallinen tuotos
- video/podcast

Roolikartat

- kartta
- ohjeet
- check-list

Verkkomateriaali

- Innokylä
- Sopiva > Essote

Kuva 7. Arvolupaus

Sopiva-mallin arvolupaus. Sopivan tuen päämääränä on edistää hyvää, omannäköistä elämää. Tavoitteena on vahvistaa henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia. Sopiva tuki mahdollistaa yksilölliset, tarpeenmukaiset ja oikea-aikaiset palvelut. Tarkoitus on, että apua ja tukea on saatavissa joustavasti ja yksilöllisesti elämän eri tilanteisiin ja tarpeisiin kullekin henkilölle parhaiten sopivalla toteutustavalla.

Kuva 8. Essoten nykyisen asiakasprosessin vaiheet

1. Palvelutarpeen arviointi
2. Palvelusuunnitelma
3. Päätöksenteko
4. Palveluiden toteutus
5. Vaikutusten arviointi
6. Asiakkuuden päättyminen

Kuva 9. HB-prosessin vaiheet

1. Kirjalliset suunnitelmat ja palveluiden järjestämistapoihin tutustuminen
2. Henkilökohtaiseen budjetointiin syventyminen, maksujärjestelmään ja Palse-portaaliin tutustuminen
3. Määritellään henkilökohtaisella budjetoinnilla järjestettävät palvelut
4. Päätösten tekeminen ja maksutavan määrittäminen
5. Henkilökohtainen budjetointi käynnistyy
6. Henkilökohtaisen budjetoinnin seuranta

Kuva 10. Tukea päätöksentekoon

Päätöksentekoon voi saada monenlaista tukea. Kaikki eivät tarvitse tukea päätöksentekoon. Näillä henkilöillä on riittävät taidot kommunikoida ja käsitellä tietoa. Tukea voi saada läheisiltä ihmisiltä tai yksittäisiltä ammattilaisilta. He toimivat tällöin tukihenkilönä. Tukena voi toimia myös ryhmä läheisiä ihmisiä eli tukirinki. Puhevammaisten tulkki voi toimia kommunikoinnin ja tulkkauksentukena. Tulkki on aina puolueeton tukija asiakkaalle. Joissain tilanteissa tuttu tukihenkilö sopii parhaiten vammaiselle. Joskus sen sijaan vieraampi tukihenkilö sopii paremmin. Tuen muoto ja tarve arvioidaan aina tilanteen mukaan.

Koonti Sopiva- hankkeen kyselyn tuloksista

Elisa de Boer ja Heidi Laurila

elisa.deboer@etela-savo.fi

heidi.laurila@vaalijala.fi

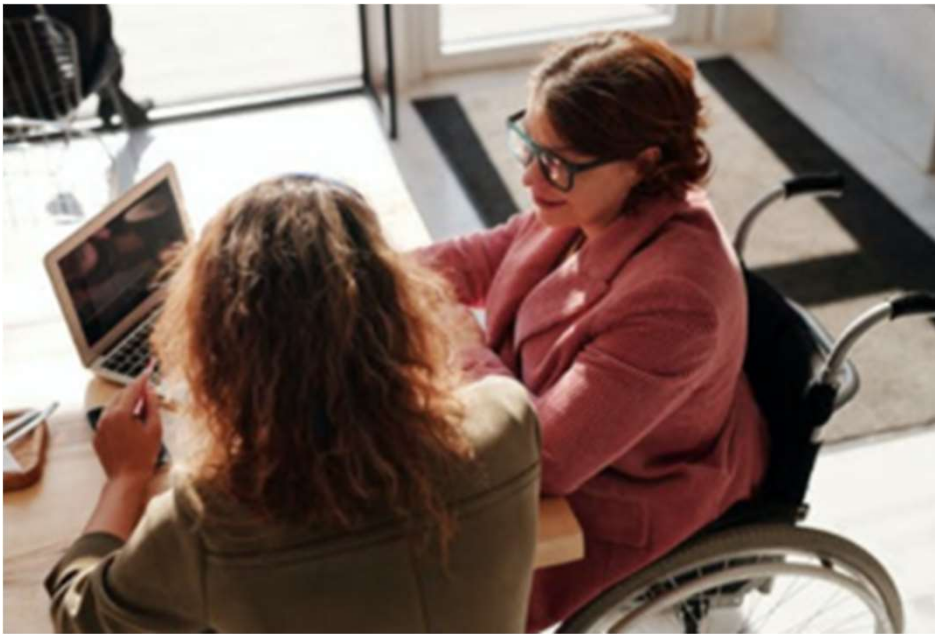
etela-savo.fi

HB-hanke

- **Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke 2020-2021** on sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittama ja sitä ohjaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- Hanke koostuu alueellisesta ja valtakunnallisesta yhteiskehittämisestä. Kaikki alueelliset hankkeet (yhteensä 9) osallistuvat THL:n koordinoimaan valtakunnalliseen kehittämistyöhön.

Sopiva-hanke

- ”Henkilökohtainen budjetointi on yksilöllinen avun ja tuen järjestämisen tapa. Sopiva-hankkeessa Essote ja Vaalijala kehittävät ja mallintavat vammaispalveluihin henkilökohtaista budjetointia Etelä-Savossa.”
- Essoten ja Vaalijan toteuttama alueellinen hanke on nimeltään **Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke**

Sopiva-hanke

- Tavoitteena on vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia palvelujen suunnittelu- ja toteuttamisprosessissa siten, että apua ja tukea on tarjolla elämän eri tilanteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin.
- Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat Etelä-Savon alueen vammaispalvelujen asiakkaat, tarkoittaen **henkilöitä, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita sekä avun ja tuen tarpeita diagnoosista riippumatta.**
- Hankkeessa tehdään yhteistyötä laajan verkoston kanssa
- Lisätietoja hankkeesta: <https://etela-savo.fi/muutosohjelma/sopiva/>

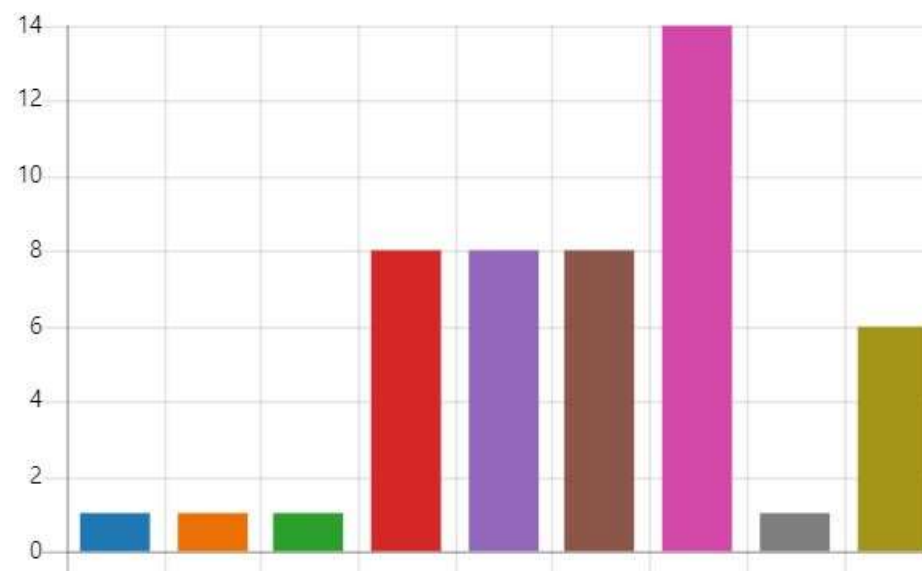
Kysely

- Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke järjesti kaikille avoimen verkkokyselyn, joka oli avoinna helmi-huhtikuussa 2021
- Kyselyn avulla koottiin vammaispalvelujen käyttäjien, heidän läheistensä, sotealan ammattilaisten sekä muiden asiasta kiinnostuneiden näkemyksiä henkilökohtaiseen budjetointiin sekä vammaispalvelujen kehittämiseen liittyen
- Kysely toteutettiin verkon välityksellä Forms-alustalla ja linkkiä jaettiin hankkeen yhteistyöverkostolle sähköpostitse, lisäksi sitä markkinoitiin hankkeen nettisivuilla sekä sosiaalisen median kanavissa
- Kyselyssä kysymyksiä oli yhteensä 19, kaikkiin kysymyksiin ei ollut pakko vastata ja kysymyksiin sai kirjoittaa vastauksen vapaasti alun valikkokysymyksiä lukuun ottamatta

Missä roolissa vastaat kyselyyn?

	Hankepäälikkö tai hanketyönt...	1
	Sosiaalityöntekijä	1
	Palveluohjaaja / sosiaaliohjaaja	1
	Palvelutuotannon edustaja	8
	Järjestön edustaja	8
	Vammaispalvelun asiakas	8
	Vammaispalvelun asiakkaan lä...	14
	Oppilaitoksen edustaja / opisk...	1
	Muu	6

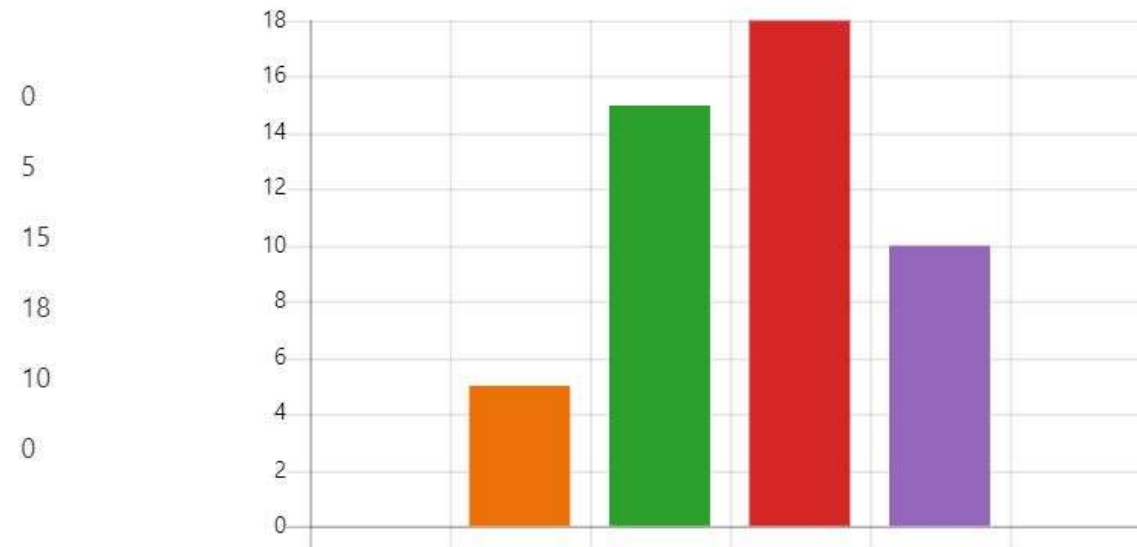

Vastaajien roolit

- Kyselyyn vastaajia oli yhteensä 48
- Kyselyssä oli mahdollista valita vain yksi rooli
- Suurin osa kyselyyn vastaajista (14 vastaajaa) oli vammaispalvelun asiakkaiden läheisiä
- Vammaispalvelun asiakkaita, palvelutuotannon edustajia sekä järjestön edustajia oli 8 vastaajaa per ryhmä
- 6 vastaajaa oli vastannut roolikseen muu ja heistä 5 oli kertonut olevansa vammaispalveluissa toimivia hoitajia sekä ohjaajia, lisäksi yksi vastaaja kertoi olevansa muistisairaana sekä kehitysvammaisen läheinen, mutta myös itse vamm.palv käyttäjä
- Lisäksi 1 vastaaja per ryhmä löytyi seuraavista: Hankepäällikkö tai hanketyöntekijä, sosiaalityöntekijä, palveluohjaaja / sosiaaliohjaaja sekä oppilaitoksen edustaja / opiskelija

Ikäsi?

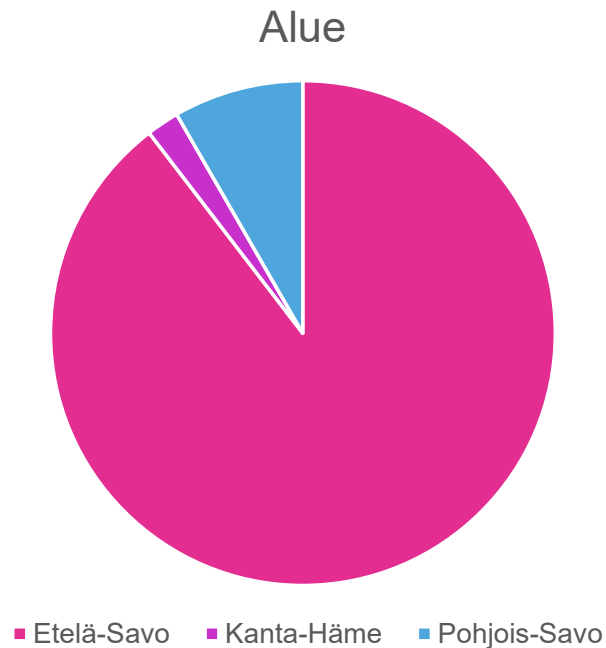

Vastaajien ikäjakauma

- Eniten vastaajia oli ikäryhmästä 46-65 vuotta (18 vastaajaa)
- Toiseksi eniten vastaajia oli ikäryhmästä 30-45 vuotta (15 vastaajaa)
- Kolmanneksi eniten vastaajia oli ikäryhmästä 66-80 vuotta (10 vastaajaa)
- Neljänneksi eniten vastaajia oli ikäryhmästä 18-29 vuotta (5 vastaajaa)
- Kukaan vastaajista ei ilmoittanut olevansa alle 18-vuotias tai yli 80-vuotias

Millä alueella asut?

- Vastaajista suurin osa kertoi asuvansa Etelä-Savossa (43 vastaajaa)
- Vastaajia oli myös Pohjois-Savosta (4 vastaajaa)
- Lisäksi 1 vastaaja oli Kanta-Hämeestä

Käytössä olevat palvelut

Mitä palveluja käytät tai läheisesi käyttää arjen sujumiseksi? Esim. kuljetuspalvelut, henkilökohtainen apu tms.

- 42 vastaajaa oli vastannut tähän kysymykseen
- Vastaajien mukaan eniten käytössä ovat muun muassa:
 - Kuljetuspalvelut
 - Henkilökohtainen apu
 - Kotipalvelu / kotihoito
 - Palveluasuminen
 - Päivätoiminta
 - Asunnonmuutostyöt
 - Apuvälinepalvelu

Toimivaa vammaispalveluissa

Mikä mielestäsi nykyisissä vammaispalveluissa on toimivaa? Mihin olet tyytyväinen?

- Yhteensä 42 vastausta
- Asiakkaiden läheiset: 14 vastausta
- Vammaispalveluja käyttävät asiakkaat: 8 vastausta
- Järjestöedustajat: 8 vastausta
- Palvelutuotannon edustajat: 8 vastausta
- Muut vastaajat (hoitajia tai ohjaajia): 5 vastausta

Toimivaa vammaispalveluissa

Asiakkaiden läheisten (14) mielestä vammaispalveluissa toimii seuraavat asiat:

- Työntekijä/palveluohjaaja on asiallinen ja empaattinen, yrittää auttaa ja ohjata, asiat hoituvat samalla yhteydenotolla (3)
- Palveluita on olemassa, palveluita saa jos on sinnikäs ja jaksaa hakea ja vaatia, apua ja tukea on tarjolla (3)
- Kuljetuspalvelut toimivia (4)
- Henkilökohtainen apu (3)
- Turvapuhelin
- Kotipalvelu
- ”Arki sujuu, olen tyytyväinen” (2)
- Päätös (palveluista) on tehty useammaksi vuodeksi

Toimivaa vammaispalveluissa

Vammaispalvelun asiakkaiden (8) mielestä vammaispalveluissa toimii seuraavat asiat:

- Palveluohjaaja on empaattinen (1)
- Apuvälineet (1)
- Omaan tilanteeseen saatu apu/tuki (1)
- Vapaa-ajan avustaja (1)
- Ei osaa sanoa (1) ja ei mihinkään (1)
- *"Henkilökohtainen budjetointi on parempi kuin tämä malli." (1)*

Toimivaa vammaispalveluissa

Järjestöedustajien (8) mielestä vammaispalveluissa toimii seuraavat asiat:

- Henkilökohtainen apu (1)
- Palveluiden hakeminen on teknisesti helppoa, ohjeita saa Essoten sivuilta (1)
- Apua saa, kun on vammautunut (1)
- Palvelut itsessään ovat toimivia, sitten kun niitä onnistuu saamaan (1)
- Arki sujuu vakiintuneissa asiakassuhteissa (1)

Toimivaa vammaispalveluissa

Palvelutuotannon edustajien (8) ja **muuna vastaajina hoitajan tai ohjaajan** tehtävästä käsin (5) vastanneiden mielestä vammaispalveluissa toimii:

- Henkilökohtainen apu toimii (2)
- Se, että palveluja ylipäättään on ja niitä saa (1)
- Järjestelmä toimii, palveluohjaus ei (1)
- Vaalijalan palveluiden kokonaisvaltaisuus, apu esim. hakemuksissa ja palveluihin ohjauksessa (1)
- Yhteisöllisyys toimii pienissä (asumis)yksiköissä (1)

Toimivaa vammaispalveluissa

Kyselyyn on lisäksi vastannut yksi **sosiaalityöntekijä**, yksi **hankepäälikkö** ja yksi **palvelu/sosiaaliohjaaja**. Heidän mielestään vammaispalveluissa toimii:

- Vammaisten oikeus yhdenvertaisuuteen toteutuu ja tunnustetaan nykyään aiempaa paremmin (1)
- Keskitetty palveluohjaus (1)
- Pääosin selkeä palvelupolku (1)

Mitä haluaisit kehittää nykyisissä vammaispalveluissa?

Vammaisten läheisten mielestä:

- Vammaisille päivätoimintaa oman kunnan alueelle; löytyy vain kehitysvammaisille (2)
- Avoimuutta, yksilöllisyyttä, lakien noudattamista kaikille samalla lailla (5)
- Enemmän avustajan tunteja (2)
- Pääsy palveluiden piiriin ilman diagnoosia(1)
- Pysyvä omatyöntekijä, jolla on ammattitaitoa vammaisten asioista (2)
- Ei TR- hoitoa vammaisille (1)
- Enemmän päätäntävaltaa asiakkaille omista asioista (1)

Kehitettävää vammaispalveluissa

Vammaispalveluja käyttävien asiakkaiden mielestä:

- Enemmän varhaisempaa reagointia ja oikea-aikaisempia ratkaisuja (2)
- Asiakkaan tulisi saada päättää enemmän itse (2)
- Ei työrajoitteisia/sairaita työntekijöitä! (1)
- Työvuorosuunnittelussa huomioitava siirtymäajat(1)
- Tasa-arvoisempaa apuvälineiden myöntämistä (1)
- Kuljetuspalveluun enemmän joustavuutta (1)
- Yhteensä 43 vastausta kaikilta vastaajilta tähän kysymykseen

Kehitettävää vammaispalveluissa

Järjestöedustajien mielestä:

- Asiakaskeskeisyys, yksilöllisyys (2)
- Muiden kuin kehitysvammaisten palveluihin pääsyn ja -niiden saamisen järjeistys (1)
- Henkilökohtaista apua (1)
- Kuljetuspalvelua (1)
- Ikäsyrrjintä; vedotaan korkeaan ikään ja ei myönnetä palveluja vaikka olisi sama vamma kuin nuoremmalla joka saa palveluja (1)

Kehitettävää vammaispalveluissa

Ammattilaisten mielestä:

- Aito valinnanvapaus; enemmän mistä valita (asuminen, päivätoiminta), palveluvalikoiman monipuolistaminen (3)
- Enemmän vuorovaikutusta ja yksilöllisyyttä (2)
- Yhdenvertaisuudessa ja palveluiden etusijaisuudessa kehitettävää (1)
- Palveluohjaus tasavertaisemmaksi (1)
- Työntekijöiden työolot paremmaksi; palkkaus, ohjeistusten järkevyys ja inhimillisuus (1)
- Kuljetuspalvelut vastaamaan tarvetta (1)
- Henkilökohtainen apu vastaamaan asiakkaan oikeaa tarvetta (1)

Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

Onko mielestäsi vammaispalvelujen käyttäjillä tarpeeksi vaikutus-mahdollisuuksia ja valinnanvapautta omaan elämään? Kerro esimerkein. Yhteensä 45 vastausta.

Puoltavia kommentteja:

- On tilanteita, joissa asiakasta ja hänen toiveitaan kuullaan esimerkillisesti ja myös päinvastoin, palvelu- tai työntekijäkohtaisuus (3)
- Asiakasta yritetään aina ymmärtää, palvelut pyritään järjestämään yksilöllisesti, työntekijät tekevät parhaansa (3)
- Työnantajamalli henkilökohtaisessa avussa koetaan hyväksi tavaksi vaikuttaa (2)
- *"Joskus jopa liikaakin; IMO edellä vaikkei ymmärrys riitä."* (1)

Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

Kommentit vastaan:

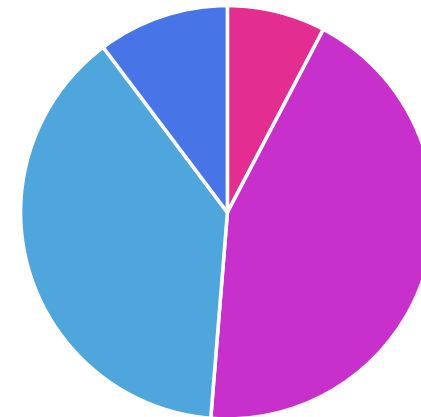
- Palvelut ovat kaikille samat, palvelut on päätetty valmiiksi, palveluista on olemassa tietyt joista valitaan (8)
- Asiakasta ei kuulla, asiakasta ei yritetä kuulla/ymmärtää, vaikeimmin vammaisilla ajatellaan "ettei ole asiaa" (6)
- Kunta päättää, kunta määrää, kunnan vammaispalvelut määrittävät palvelut (4)
- *"Lapsiperheen näkökulmasta ei ole. (1)*

Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

- Onko mielestäsi vammaispalvelujen käyttäjillä tarpeeksi vaikutusmahdollisuuksia ja valinnanvapautta omaan elämään?
- On riittävästi: 3
- Ei ole riittävästi: 17
- On jossain tilanteissa: 15
- En osaa sanoa: 4

Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

■ On riittävästi ■ Ei ole riittävästi
■ On jossain tilanteissa ■ En osaa sanoa

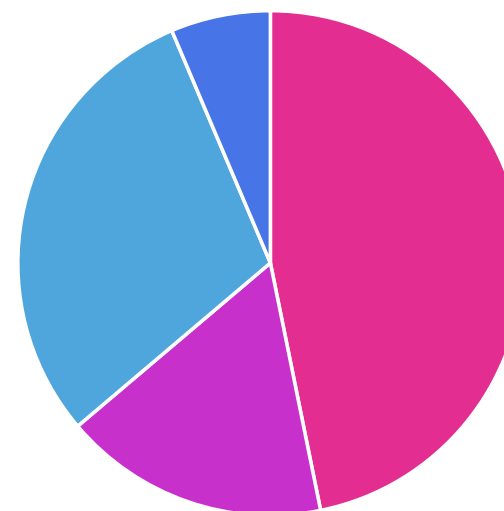
Ovatko vammaispalvelut riittävän yksilöllisiä tällä hetkellä?

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTA

Sote-uudistus

- Kuvaile ovatko vammaispalvelut mielestäsi riittävän yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia tällä hetkellä? Yhteensä 44 vastausta
- Lähes puolet vastanneista oli sitä mieltä, että vammaispalvelut eivät tällä hetkellä ole riittävän yksilöllisiä.
- Yksilöllisyys toteutuu yli kolmanneksen vastanneiden mielestä joissain tilanteissa.

Vastaukset

■ Ei ■ Kyllä ■ Joskus ■ En osaa sanoa

etela-savo.fi

Asiakkaan osallistuminen palvelujen suunnitteluun

- Onko vammaispalvelujen käyttäjillä mielestäsi mahdollisuus osallistua kattavasti omien palveluidensa suunnitteluun? Kerro esimerkein.
- Suurin osa vastaajista koki, ettei asiakkaila ole riittävästi mahdollisuuksia osallistua omien palveluidensa suunnitteluun. Osa koki, että mahdollisuuksia on mutta niitä olisi hyvä tulevaisuudessa lisätä. Vastaajia oli yhteensä 45.
- ”Näin pitää toimia nykyisen lainsäädännönkin mukaan. Suurin osa ehkä kokeekin, että näin myös on. Silti meillä on tällä hetkellä liian monta sellaista tilannetta, jossa jossa asiakkaan/läheisten kokemus jää vajaaksi.”
- ”Palvelutarpeen arvioinnissa ja palvelusuunnitelmissa otetaan huomioon yksilölliset toiveet, mutta ratkaisuehdotukset ovat järjestelmäkeskeisiä (esim. valitse kahdesta tai ota se mitä tarjolla)”.

Palvelujen tarpeen muutokset

Kerro minkälaiselle avulle ja palvelulle olisi tarvetta nykyistä enemmän tai eri tavalla järjestettynä?

- 45 vastausta
- Henkilökohtainen apu; parempi palkkaus, joustavampi tapa, myös viikonloppuisin (4)
- Kuljetuspalveluissa ei tarve MYK-kyhydeille Etelä-Savossa (2)
- Kehitysvammaosaamista ja autismiosaamista eri toimijoille (sosiaalitoimi, perusterveydenhuolto) (3)
- Laajasti ottaen kaikki kotiin vietävät palvelut ja niiden uudet innovaatiot (työ- ja päivätoiminta, ystäväpalvelu, tukihenkilötoiminta) (2)
- Asumisen vaihtoehtoja, palveluasumista omaan kotiin, aito valinnanvapaus asumisen suhteen (3)
- Ikäihmisten vammaispalvelut, ikääntyvien palvelut (3)

Aiempi hankeyhteistyö

Jos olet ollut aikaisemmin mukana, niin minkälaisessa roolissa olet ollut henkilökohtaisessa budjetoinnissa ja sen kehittämisessä?

- 21 vastausta
- Vain yksi vastaaja on ollut aiemmin ollut mukana asiakkaana kokeilussa/pilotissa.
- Kolme vastaajaa on osallistunut hankkeen tapahtumaan tai tilaisuuteen
- Kaksi vastaajaa oli vastannut kyllä, mutta eivät vastausten perusteella olleet kuitenkaan aiemmin olleet mukana HB- hankkeissa

Näkemykset HB:sta

Minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sinulla on henkilökohtaisesta budjetoinnista?

- 39 vastausta
- **Henkilökohtaista kokemusta HB: sta oli yhdellä vastanneella** asiakkaalla. Hänen kokemuksensa oli pilotin pohjalta positiivinen. Vastaaja pitää HB: n vahvuutena asiakaslähtöisyyttä ja yksilöllisyyttä.
- HB nähtiin muiden vastanneiden (18) kesken mahdollisuutena ja tervetulleena vammaispalvelun uudistamisen keinona. Kysymykseen vastanneet ammattilaiset näkivät tärkeänä riittävät ohjeet ja yhteiset linjaukset asialle.
- 14 vastaajaa oli ymmärtänyt kysymyksen virheellisesti ja vastaukset eivät vastaa kysymykseen.

HB vaihtoehtona

Kuvaile missä palveluissa henkilökohtainen budjetointi olisi mielestäsi toimiva vaihtoehto?

- Kysymykseen vastasi 34 vastaajaa.
- Vastaukset vaihtelivat todella paljon vastaajien välillä;
- Osa oli sitä mieltä, että HB voisi toimia kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa ja/tai kaikissa missä asiakas itse haluaa. Osa taas määritteli selkeästi tiettyjä palveluja (asuminen, kuljetuspalvelut, henkilökohtainen apu, päivätoiminta). Useampi vastaaja oli vastannut yksilöllisen tuen tarpeen mukaisesti ilman tarkempaa palveluiden määrittelyä.
- Vastaajissa oli myös muutamia, jotka olivat vastanneet HB: n sopivan pankki- ja kauppasiointiin sekä harrastamiseen.

Henkilökohtaisen budjetoinnin hallinnointi

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTA

Sote-uudistus

Miten hallinnointi mielestäsi tulisi hoitaa henkilökohtaisen budjetoinnin mallissa? (pankkiasiat, maksuvälineet, rahankäyttö tms.)

- 37 vastausta
- Monet vastaajista kokivat kysymyksen hankalaksi eivätkä osanneet vastata
- Hallinnoinnin osalta ehdotuksiksi nousivat muun muassa edunvalvonta ja / tai läheisen tuki sekä vammaispalvelun työntekijän tuki ja ohjaus sekä neuvonta
- HB:n osalta ehdotuksena oli myös, että budjetti ei olisi vapaasti käytössä olevaa rahaa, vaan ennemmin esimerkiksi maksuosoituksena

Päätöksenteon tuki

Millä tavalla ja kuka voisi mielestäsi tukea henkilökohtaisen budjetoinnin käyttäjää (esim. päätöksenteon tuki, budjetin seuranta, palvelujen kartoitus ja hankinta)?

- Kysymykseen vastasi 38 henkilöä, joista
 - 8 vastasi tutun tukihenkilön olevan sopiva tuen antaja
 - 9 vastasi läheisen olevan sopiva tuen antaja
 - 12 vastasi vammaispalveluiden työntekijän olevan tähän sopiva henkilö
- Muita henkilöitä, joita vastaajat listasivat: läheinen, tulkki, edunvalvontavaltuutettu, henkilökohtainen avustaja
- Erityisenä huomiona mainittiin kolmessa vastauksessa, että tukea voisi tarjota vammaispalveluiden viranhaltija, mutta *ei sama henkilö joka tekee päätökset.*

Kustannukset ja vaikutukset

Voisiko mielestäsi nykyisillä kustannuksilla järjestää palveluja paremmin?
Jos voisi, niin miten?

- 40 vastausta, joista suurin osa koki, että palveluja yksilöllistämällä niitä olisi mahdollista saada samoilla kustannuksilla järjestettyä siten, että ne palvelisivat asiakasta paremmin ja tuottaisivat enemmän hyvinvointia
- ”Kyllä voisi. Näen, että asiakkuudet olisi käytävä läpi ja kartoitettava tilanteet uudestaan. Vammaispalveluissa on ollut resurssipulaa, jonka vuoksi palveluita on saattanut jäädä päälle tai palvelut eivät ole sopivat. Näen myös budjetoinnin vaihtoehtona, että palveluita saataisiin järjestettyä samoilla kustannuksilla paremmin, koska palveluita voidaan räätälöidä hyvinkin yksilöllisesti.”

Alueellisesti huomioitavaa

Mitä Etelä-Savon alueellisia mahdollisuuksia mielestäsi voitaisiin tulevaisuudessa paremmin hyödyntää? Mitä erityisiä haasteita Etelä-Savon alueella mielestäsi on?

- 39 vastausta
- Esille nousivat haasteina mm. väestön ikääntyminen, pitkät välimatkat, huonot kulkuyhteydet sekä alueelliset erot palveluiden saatavuudessa. Mahdollisuuksina nostettiin esiin muun muassa luontoelämykset ja luontoliikunta sekä eri organisaatioiden välisen yhteistyön tiivistäminen.
- ”Paremmin voisi hyödyntää osaamista organisaatorajat ylittäen. Paikallisia toimijoita voisi rohkaista ja aktivoida, haastaakin tuottamaan palveluja uudella tavalla erilaisille ihmisille. Haasteita varmasti väestörakenne (paljon vanhuksia ja vammaisia), pitkälle historiaan juuret siitä miten vammaisten asiat ovat hoituneet ja se, että kuluja on paljon.”

Hyvinvointivaikutukset

Miten mielestäsi henkilökohtaisen budjetoinnin hyvinvointivaikutuksia voisi arvioida ja seurata?

- 37 vastausta
- Eniten esille nousivat muun muassa ehdotukset säännöllisistä kyselyistä, joilla selvitettäisiin asiakastyytyväisyyttä
- Lisäksi seurannan tueksi esitettiin erilaisia säännöllisesti tehtäviä esimerkiksi toimintakykyä mittaavia menetelmiä.
- Seurannassa tulisi ottaa huomioon asiakkaan näkökulma, työntekijän näkökulma, organisaation näkökulma sekä kustannusvaikutukset

Pohdinta

- Kaikille avoimessa kyselyssä saimme vastauksia sekä vammaispalvelujen asiakkailta, heidän läheisiltään, järjestötoimijoilta sekä sotealan ammattilaisilta
- Vastauksissa korostui kiinnostus uudenlaista palvelujen järjestämistapaa kohtaan mutta esille nousi myös se, että henkilökohtaiseen budjetointiin tarvitaan selkeät ohjeet ja raamit sekä yhtenäiset toimintatavat
- Tällä hetkellä kaikilla asiakkailla ei toteudu riittävän yksilölliset ja käyttäjän tarpeisiin vastaavat palvelut, joten henkilökohtainen budjetointi nähdään yhtenä mahdollisuutena siihen, että asiakkaiden ääni ja toiveet saataisiin tulevaisuudessa paremmin huomioitua palveluja järjestettäessä

Haastatteluaineiston koonti

Asiakkaiden haastattelut

2.7.2021

Hannele Muhonen, hankekoordinaattori

Pia Martikainen, hankekoordinaattori

Hannele.Muhonen@etela-savo.fi

Pia.Martikainen@etela-savo.fi

etela-savo.fi

Sopiva-hanke

Vuoden 2020 aikana käynnistyi vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke vuosille 2020–2021. Hanketta rahoittaa sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja ohjaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Sopiva-hankkeessa kehitetään ja mallinnetaan henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämisen tapaa, joka vastaa Etelä-Savon alueen ja sen asukkaiden tarpeisiin ja jonka vaikutuksia ja kustannusvaikutuksia voidaan tehokkaasti seurata ja arvioida.

Henkilökohtaisella budjetoinnilla voidaan vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia palvelujen suunnittelu- ja toteuttamisprosessissa siten, että apua ja tukea on tarjolla elämän eri tilanteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin.

Haastattelujen toteutus

Halusimme kartoittaa Etelä-Savon alueen vammaispalvelujen asiakkaiden, asiakkaiden läheisten ja vammaispalveluissa työskentelevien ammattilaisten kokemuksia ja toiveita liittyen vammaispalveluihin sekä henkilökohtaiseen budjetointiin haastattelujen avulla. Haastattelut toteutettiin kevään 2021 aikana pääsääntöisesti etäyhteyksin.

Haastatteluissa koottua tietoa hyödynnetään sekä Sopiva-hankkeessa että valtakunnallisessa henkilökohtaisen budjetoinnin hankkeessa.

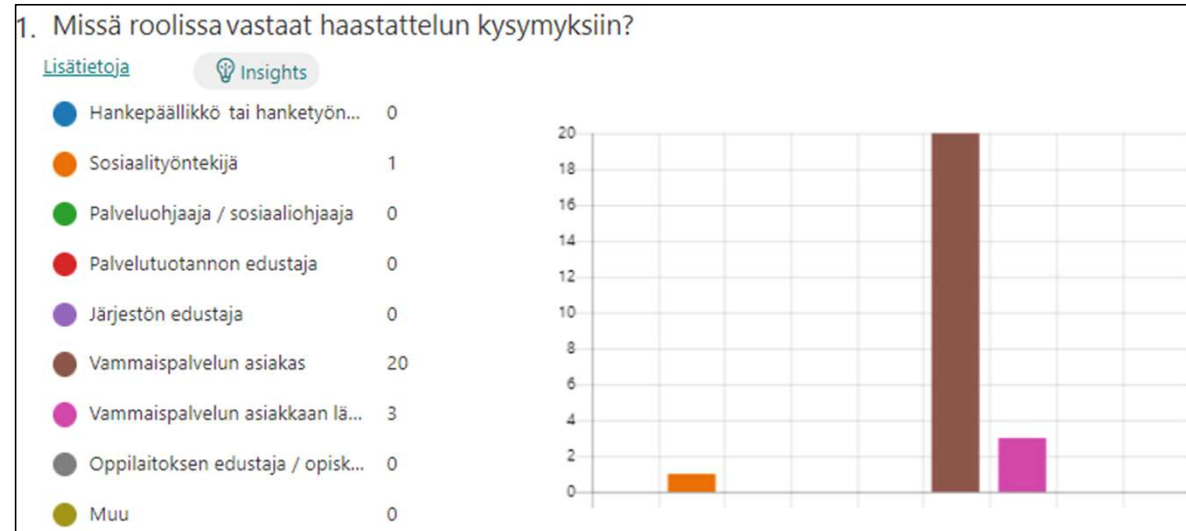
Haastatteluissa on käytetty runkona samaan aikaan järjestetyn avoimen kyselyn kysymyksiä. Kaikki vastaajat ovat vapaaehtoisesti ilmoittautuneet haastateltaviksi sähköpostitse, hankkeen verkkosivujen, lehti-ilmoitusten ja sosiaalisen median kautta toteutetun markkinoinnin ja ilmoittelun kautta.

Asiakkaiden haastatteluja tehtiin yhteensä 24, osassa haastatteluista mukana oli myös asiakkaan läheinen tai muu tukihenkilö.

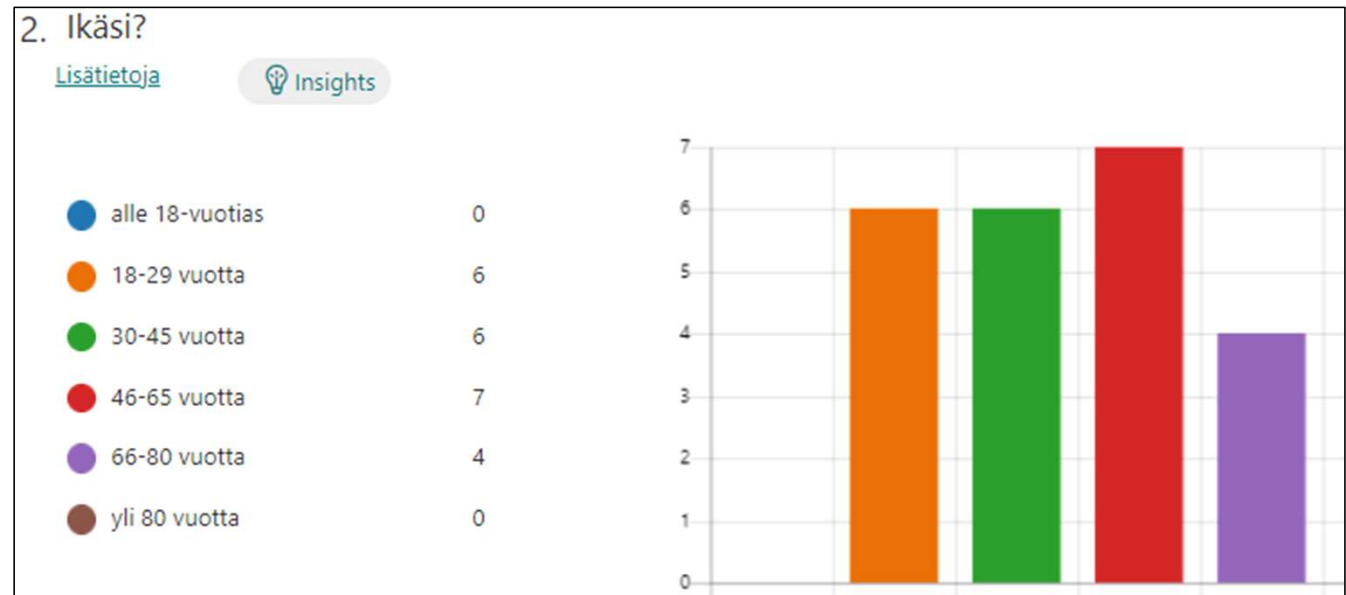
Missä roolissa vastaat haastattelun kysymyksiin?

- 83 % vastaajista vastasi haastatteluun vammaispalvelujen asiakkaan roolissa.
- 12,5 % vastasi läheisen roolissa
- Yksi vastaajista vastasi sekä asiakkaan että ammattilaisen roolissa.

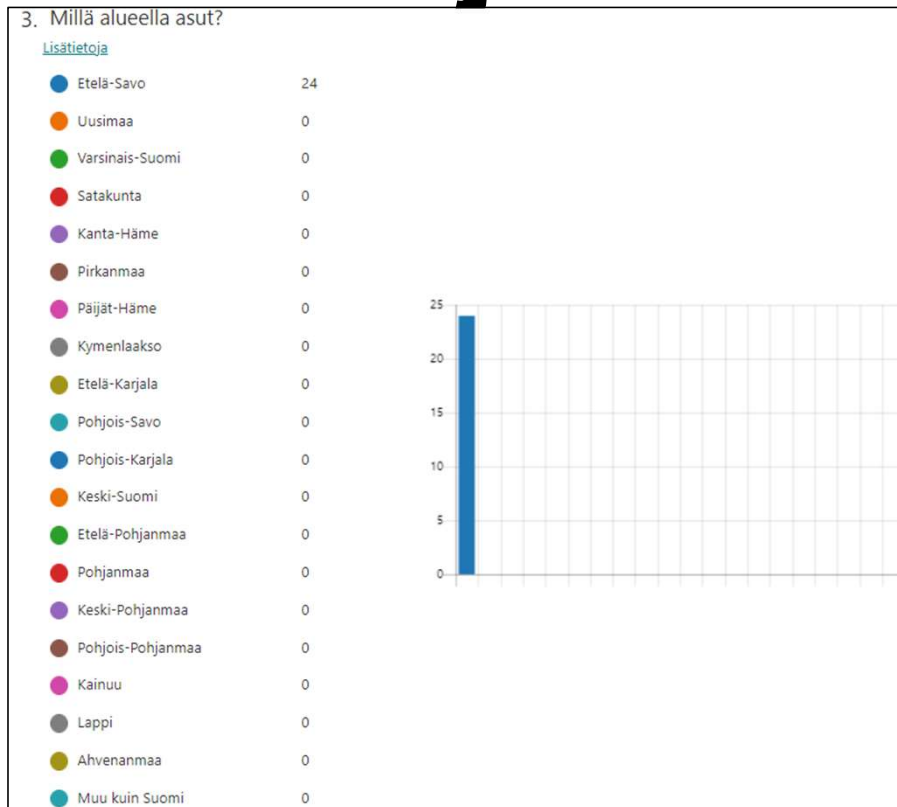
Vastaajien ikäjakauma

- Vastaukset jakautuivat melko tasaisesti eri ikäryhmien kesken, eniten vastauksia oli ikäryhmässä 45-65 vuotta
- Yksikään vastaajista ei ollut alle 18 –vuotias tai yli 80 -vuotias

Millä alueella vastaaja asuu?

- Kaikki vastaajat asuvat Etelä-Savon alueella.

Mitä palveluja vastaaja tai läheinen käyttää arjen sujumiseksi?

- n. 71 % vastaajista oli käytettävissään henkilökohtainen avustaja ja kolmessa tapauksessa näistä avustaja oli apuna vapaa-ajalla. Yhdellä asiakkaalla on tukena myös ammatillinen tukihenkilö lastensuojelun kautta.
- n. 80 % vastaajista käytti kuljetuspalveluja työmatkoihin ja vapaa-ajan matkoihin. Kuljetuspalveluista yleisin oli taksipalvelut, joista osa oli kelakyytejä ja osa itse kustannettuja.
- Yhdellä asiakkaalla on kokeiluna vaihdettu kuljetuspalveluita oman auton polttoaineeseen. Asiointimatkoilla autoa ajaa avustaja.

Mitä palveluja vastaaja tai läheinen käyttää arjen sujumiseksi?

- Noin puolet vastaajista asuu erilaisissa palvelukodeissa ja -asunnoissa. Osassa palvelukoteja on päivällä ohjaaja tukena ja apuna mutta ei yöllä läsnäolevaa ohjaajaa. Osa vastaajista asuu tukiasunnossa, johon palveluja tulee sovitun mukaisesti muutaman kerran viikossa. Viidelle asiakkaalle oli tehty kotiin muutostöitä.
- Noin 40 % vastaajista kertoi käyvänsä työtoiminnassa
- Muita käytössä olevia palveluita olivat siivousapu, jaksohoito, kuntoutusjaksot, muut kuntoutuspalvelut, terapiapalvelut ja kommunikaatio-opetus
- Lisäksi vastaajilla oli käytössään erilaisia arjen apuvälineitä, kuten auton käsihallintalaitteet, ruudunlukuohjelma, pyörätuoli, suihkutuoli, porrashissi, kirjoitustaulu, turvapuhelin, puhelimeen ladattava puhe –app ja opaskoira

Vammaispalveluissa nykyään toimivia asioita

- n. 37 % vastaajista on tyytyväinen palveluihin kokonaisuudessaan. Asiakas on saanut palvelua nopeasti silloin kun tarvitsee ja palvelut toimivat hyvin. Palveluja saa, jos tietää, mitä voi hakea.
- Noin kolmannes vastaajista mainitsi olevansa tyytyväisiä henkilökohtaiseen apuun. Tyytyväisiä oltiin myös mahdollisuuteen valita avustaja itse, joustavasti ja tarvittaessa haluamallaan tuntimäärällä kuukaudessa, nk. nollasopimus.
- Hieman alle kolmannes vastaajista koki yhteydenotot apuvälineyksikköön, apuvälinpalvelun toimivuuden ja apuvälineiden huollon pääosin toimiviksi

Vammaispalveluissa nykyään toimivia asioita

- Kuljetuspalveluja piti toimivana n. 30 % vastaajista.
- Hyvinä ominaisuuksia kuljetuspalveluissa mainittiin hetisoitto-oikeus ja oma tuttu taksi. Erityisen tärkeää on, että kyyti saapuu sovitusti ja ajoissa juuri silloin kun asiakas sitä tarvitsee ja että kuljettaja on tuttu joka tietää miten pitää toimia.
- Toimivina asioina vastauksissa mainittiin myös palvelusetelin tuoma valinnanvapaus, siivouspalvelut ja opaskoiran hankinta
- Lisäksi toimivina pidettiin yhteistyötä sosiaaliohjaajien kanssa, palvelutarpeen kartoitusta ja uutta palvelusuunnitelmaa. Tyytyväisiä oltiin myös fysioterapiapalveluihin

Kehitettävää nykyisissä vammaispalveluissa?

- Henkilökohtaisten tarpeiden, tuen tarpeen ja elämäntilanteen huomioiminen ja säännöllinen yhteydenpito ammattilaisiin nousivat esiin kehitettävänä asioina 40 % vastauksista. Asiakkailla on ollut hankaluuksia saada palveluita, koska palvelujen määrää halutaan minimoida, vaikka niihin olisi lain perusteella oikeus. Heidän kokemuksensa mukaan laki tunnetaan ja sitä osataan soveltaa huonosti.
- Vastauksissa mainittiin myös asiakkaan kohtaaminen, kuulluksi tuleminen sekä asiakkaan asioihin riittävä perehtyminen ja vammaisen henkilön oikeus yksityisyyteen, kaikessa tulisi huomioida paremmin jokaisen ihmisen IMO, omat tarpeet ja toiveet ja elämäntilanne. Asiakasta pitäisi kuulla ja kuunnella ja auttaa omien tavoitteiden saavuttamisessa.
- Vastauksissa toivottiin myös ammatillisuutta, työntekijän henkilökohtaiset ongelmat eivät saisi heijastua asiakkaisiin. Toivottiin myös, että olisi enemmän aikaa jutella työntekijöiden kanssa ja että sotepalveluissa olisi pysyvä yhteyshenkilö, johon voisi tarvittaessa olla yhteydessä. Esiin nousi myös toive, että asiakas voisi halutessaan valita itselle sopivat hoitajat asumisyksikössä.

Kehitettävää nykyisissä vammaispalveluissa?

- Henkilökohtaisessa avussa koettiin olevan kehittämistä n. 23% vastauksista.
- Henkilökohtaisen avun satunnainen tai vähäinen tarve aiheuttaa haasteita avustajan palkkaamiseen yksityiseltä sektorilta, jos asiakas on työnantajana. Henkilökohtaisen avustajan toivottaisiin myös olevan käytettävissä nopeallakin varoitusaajalla ja tarvittaessa kutsuttavissa. Myös sijaisen löytäminen avustajalle esim. sairastapauksessa koettiin olevan haastavaa. Ratkaisuna näihin voisi olla nk. avustajapankki.
- Työnantajamalli sinänsä koettiin asiakkaalle hankalana, on paljon sääntöjä, lakipykälää ja byrokratiaa, vammaiselle henkilölle jää paljon selvitettäviä asioita.
- Henkilökohtaisen avustajan saaminen on myös ollut koronan vuoksi aiempaa haasteellisempaa, joillakin vastaajilla ei tällä hetkellä ole henkilökohtaista avustajaa lainkaan.

Kehitettävää nykyisissä vammaispalveluissa?

- Kuljetuspalvelut eivät kuitenkaan aina ole olleet sujuvia, tätä mieltä oli noin 22 % vastaajista
- Vastaajien mielestä matkustaminen taksilla on joskus hankalaa. Ennen kuljetuspalvelujen muutosta kuljetuspalvelut ovat toimineet paljon paremmin. Taksiuudistuksen jälkeen kyydit varsinkin lyhyelle matkalle ovat usein olleet varsin tiukassa. Matkat täytyy myös tilata paljon etukäteen ennen itse tarvetta ja käyttöalue on rajattu oman maakunnan sisäpuolelle. Kyydin tilaaminen on välillä myös haasteellista, koska Kyytineuvoon ei aina pääse puhelimitse läpi ja kyydin tilaaminen tarvittuun ajankohtaan ei ole aina onnistunut. Kyytiä joutuu myös joskus odottamaan todella kauan.
- Joukkoliikenne ei välttämättä tarjoa asiakkaalle sopivia reittejä tai vuoroja tai joukkoliikenne ei sovellu asiakkaalle muutoin vaihtoehdoksi.
- ”Mikäli HB mahdollistaisi oman auton käytön, niin se olisi hyvä mutta perinteistä kuljetuspalvelua pitäisi kehittää myös, koska kaikki eivät voi käyttää omaa autoa.”

Kehitettävää nykyisissä vammaispalveluissa?

- Apuvälinepalveluiden osalta kehittämistä kerrottiin olevan noin 18 % vastauksista.
- Vastauksissa toivottiin, että harrastustoiminnassa käytettäviä apuvälineitä voitaisiin lukea apuvälineyksiköstä saataviin välineisiin, koska kaikilla ei välttämättä ole varaa hankkia kalliita välineitä itse. Ratkaisuksi tähän ehdotettiin erillistä apuvälinepankkia, josta välineitä voisi lainata.
- Kehitettävää oli vastausten perusteella myös ohjeistuksessa - joskus myönnetty apuväline on toimitettu asiakkaalle, mutta sen käyttöön ei ole opastettu. Myöskään halvin apuväline ei aina ole välttämättä ollut se toimivin, vaan tarpeet ovat yksilöllisiä.
- Mielekästä ja asiakasta palvelevaa päivätoimintaa ja työtoimintaa tuetusti toivottiin myös.

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- n. 57 % vastaajista kertoo, että he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä
- n. 35 % vastaajista kertoo, että he eivät voi vaikuttaa omaan elämäänsä
- Vastausten mukaan vaikutusmahdollisuutta arvellaan olevan niillä, jotka osaavat pitää itsestään ääntä. On kuitenkin paljon ihmisiä jotka eivät tiedä oikeuksistaan ja jopa palveluntarpeen kartoituksesta. Tieto ei tavoita asiakkaita vaikka sitä olisi olemassa tai asiakkaiden tarpeet eivät tule ymmärretyksi kommunikointiongelmien takia.
- Viesti ei myöskään tunnu tavoittavan päättäjätasoa ja sen arvellaan olevan rahakysymys kunnissa. Ajatellaan varmaan että tiedon lisääminen lisää kuluja, tukea ei tarjota vaan itse on löydettävä ja tunnettava oikeutensa.

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- Apuvälineiden ja palveluiden käyttöönottoon liittyy joskus korkea kynnyks. Netti mahdollistaa asioita, mutta se ei ole käytössä kaikilla.
- Tiedon levittäminen ja kannustaminen järjestöjen kautta on tärkeää. Vertaistuki on myös tärkeää, tieto vertaisten kautta otetaan hyvin vastaan. Neuvontavelvollisuus viranomaisilla, tekevät parhaansa, resurssikysymys?
- Asiakas olisi halunnut käydä lastenlastensa luona kylässä toisessa maakunnassa, mutta asiakkaalle on sanottu, että ei enää myönnetä sellaisia matkoja.

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- ”Minulla on riittävä mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään. Voin valita mitä puen päälle, milloin käyn suihkussa tai mitä ostan kaupasta. Joskus minua kehoitetaan valitsemaan terveellisiä vaihtoehtoja. Minun ei tarvitse kysyä lupaa mitä teen vapaa-ajalla. Käyn uimassa ja ratsastamassa, käyn mielelläni myös elokuvissa ja konserteissa. En erityisesti pidä siivouksesta mutta onhan sekin joskus tehtävä. Valitsen myös itse mitä ostan kotiini, verhoja tai muuta sellaista.”
- ”Haluaisin käynnistää tukiryhmän, jossa asiakkaat voisivat saada vertaistukea siihen, miten jokainen voisi saada omanlaiset, sopivat palvelut.”
- ”Minulla ei ole juurikaan ollut mahdollisuutta vaikuttaa asioihini, perusasioista saa taistella. Tilannekartoitukseen pitäisi käyttää enemmän aikaa, tapaamisaikoja saa harvoin tai erittäin pitkällä aikavälillä, sanotaan että asiani ei ole tärkeä.”

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- "Olen saanut tähän mennessä vaikuttaa ja olen nyt muuttamassa itsenäisempään yksikköön. Sain vaikuttaa itse siihen, mihin muutan ja minua kuultiin asiassa. Olisi hyvä että saisi ensin kokeilla ja sitten tukea lisättäisiin tarvittaessa. Nyt vahvaa tukea on tarjottu liikaakin."
- "Valinnanvapautta voisi olla enemmänkin. Kun järjestetään tilaisuuksia, niin asiakkaiden pitäisi pystyä oikeasti tuomaan omia ajatuksia esiin, mutta tuntuu, että asiat on päätetty jo aikaisemmin. Aitoa osallistamista tarvitaan!"
- "Saun päättää omista asioistani, menenkö kauppaan tai mitä ostan sieltä. Saan itse päättää milloin siivoan. Saan myös päättää milloin tapaan vanhempiani ja milloin käyn nukkumaan. Herään aikaisin aamulla ja päätän itse milloin syön aamupalan. Saan osallistua omia asioitani koskeviin palavereihin."

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- "Olen saanut itse vaikuttaa päätöksiin ja olen tyytyväinen siihen miten raha-asiat hoidetaan. Minulla on edunvalvoja, saan itse päättää mitä haluan, joskus ollaan eri mieltä."
- "Saan päättää tarpeeksi itse, ostaa mitä haluan kaupungilta, mihin omat rahat menevät. Ei ole mitään mitä en voisi itse päättää"
- "Uskon, että vaikutusmahdollisuuksia on, tilanne toki riippuu asiakkaasta ja siitä miten hyvin hän pystyy oman palvelutarpeensa vammaispalveluissa kertomaan. Palveluvalikoima on tällä hetkellä suppea - lähinnä asunnon muutostyöt, henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut."
- "Tällä hetkellä esimerkiksi harrastetoiminnan tukea on vaikea saada. HB:n myötä sellaisetkin asiat voitaisiin sisällyttää siihen ja yksilö tulisi paremmin kuulluksi"

Vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus omaan elämään?

- ”EI. EI. EI. Kun avustaja tulee, määrätään mitä minä saan hänen kanssaan tehdä.”
- ”Ei juurikaan ole. Hirveästi pitää vaatia ja taistella. Esimerkiksi saattajapalvelua olisin halunnut jatkettavan.”
- ”Olen kuullut kritiikkiä ettei vammaispalveluista oteta niin usein yhteyttä asiakkaisiin kuin olisi suotavaa. Minun mielestäni myös asiakkaalla on velvollisuus itse kertoa mahdollisista muutoksista mikäli niitä tulee palvelusuunnitelmien päivittämisen välillä.”

Ovatko vammaispalvelut yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia?

- Vammaispalvelut ovat yksilöllisiä ja vastasivat käyttäjän tarpeisiin n. 35 % vastaajan mielestä
- 17 % vastaajista oli sitä mieltä että palvelut ovat osittain yksilöllisiä ja tarpeisiin vastaavia
- n. 48 % vastaajan vastauksissa nousi esiin, että vammaispalvelut eivät ole yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia.

Ovatko vammaispalvelut yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia?

Vastauksissa kävi ilmi, että tarve ja palvelut eivät aina kohtaa. Osa vastaajista oli kuitenkin tyytyväisiä palveluihinsa.

- Henkilökohtaisen avustajan tarve ei ole joka kuukausi sama.
- Vammaispalveluista yhteydenotot sekä palvelutarpeen arvioinnit harvassa, voisi olla useamminkin ja säännönmukaisemmin
- Päivätoiminta ei ole eriytettyä eikä palvele yksilön tarpeita.
- Palveluja ei aina järjestetä henkilön tarpeiden mukaan, vaan sen mukaan, mitä palveluja on tarjolla.
- Kuljetuksissa toivottiin, että olisi tuttu ja luotettava taksi käytettävissä.

Ovatko vammaispalvelut yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia?

- ”Harkintakouksissa päätetään kenelle annetaan ja mitä, mutta se ei enää ole sopiva käytäntö tänä päivänä. Tyyli ”valitse palveluvalikosta paras mahdollinen palvelu” ja se ei välttämättä sovi asiakkaalle joka tilanteessa. Laatikon ulkopuolelta päättäminen väärä lähtökohta, se voi toimia harkinnanvaraisessa normitetussa laskennallisessa asiassa, mutta ei vammaispalveluissa.”
- ”Kun asumistani on suunniteltu, minulla ei ole ollut riittävästi vaihtoehtoja. Perhekodin vanhemmat ovat olleet sitä mieltä, että en voi selvitä itsenäisesti ja olivat ohjanneet minut vahvojen palvelujen piiriin ja asumisyksikköön. Olin ymmärtänyt ihan väärin ja jouduin vääränlaiseen paikkaan asumaan. Olen nyt siirtymässä itsenäisempään yksikköön mutta olen tehnyt itse sen eteen paljon töitä.”

Ovatko vammaispalvelut yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia?

- ”Eivät ole. Tässä on lainsäädännöllinen ongelma, toivon että Suomeen saadaan uusi vammaispalvelulaki. Nykyinen laki on 30 vuotta vanha ja maailma on muuttunut tässä ajassa paljon. Silloin aiemmin laki on vastannut sen ajan tarpeisiin mutta nykyään kun mietitään vammaisten liikkumista, niin se on esteettömyyden lisääntymisen vuoksi lisääntynyt. Yhteiskunta on ollut aiemmin esteellinen, niin ei ole voinut osallistua. Nykyään olisi mahdollista osallistua enemmän mutta lainsäädäntö on jäänyt jälkeen.”
- ”Raha vaikuttaa paljon tehtyihin päätöksiin, esim. terapeutin palveluiden hankkiminen on joskus hankalaa. Vastuukysymys myös, kunta olettaa usein, että kuntayhtymä hoitaa tukipalveluiden ja apuvälineiden järjestämisen ja vastaa niiden kustannuksista.”

Ovatko vammaispalvelut yksilöllisiä ja käyttäjän tarpeisiin vastaavia?

- "Mielekkyyttä ja arvokkuutta tuo että saa tehdä itselle tärkeitä asioita, ne ovat sitä yksilöllisyyttä. Aina ei ole riittävän yksilöllistä ja tarpeita vastaavaa. Ja varsinkin apuvälineet; niissä ei mietitä yksilöllisyyttä."
- "Olen sitä mieltä että sopivia palveluita löytyy ja yleensä kotona on yksilöllisyys huomioitu"
- "Kyllä mun mielestä. Kyllä aina on perehdytty minun asioihin ja hoidettu minua koskevia asioita."
- "Enemmän voisi ottaa huomioon yksilöllisiä ratkaisuja ja palveluita, niitä voisi suunnitella joustavammin ja ketterämmin, esimerkiksi asumiseen liittyen. Vapaa-ajan toiminnoissa olisi varmasti myös kehitettävää. Omat palveluni toimivat hyvin."
- "Osittain on, mutta ei aina. Jos osaa vaatia ja tietää, mihin on oikeutettu. Tukea ja ohjausta kaipaasi."

Onko käyttäjällä mahdollisuutta osallistua omien palvelujensa suunnitteluun?

- Noin puolet vastaajista on sitä mieltä että he voivat vaikuttaa omien palvelujensa suunnitteluun ainakin jonkun verran ja lain määrittelemissä puitteissa.
- Näissä vastauksissa tuli esiin, että asiakkaat ovat saaneet olla mukana suunnittelupalavereissa päättämässä omista asioistaan, ja että asiakkaan mielipidettä palveluista on tiedusteltu joskus myös puhelimitse. Asiakkailta oli myös ollut mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi oman asunnon viihtyvyyteen. Yhdessä vastauksessa mainittiin että suunnittelupalavereja on säännöllisesti.

Onko käyttäjällä mahdollisuutta osallistua omien palvelujensa suunnitteluun?

- Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että he eivät saa osallistua omien palveluidensa suunnitteluun. Palvelusuunnitelma tehdään kyllä yhdessä asiakkaan kanssa, mutta varsinainen päätös palveluista saatetaan tehdä ilman asiakasta palvelusuunnitelmaan perustuen. Päätöksentekoprosessin koetaan menevän kauas asiakkaasta.
- Näissä vastauksissa toivottiin ettei työntekijä aina muuttuisi, muuten suunnittelu joudutaan aloittamaan ikään kuin aina alusta. Myös tarve palveluiden säännölliseen tarkistamiseen nousi vastauksissa esille. Esimerkiksi etenevässä vammassa tulisi huomioida, että palvelujen tarjontaa tulisi käydä usein läpi. Samalla voitaisiin kartoittaa apuvälineiden sopivuus ja luopua tarpeettomiksi käyneistä apuvälineistä.
- Vaikuttamismahdollisuutta oman työpaikan valintaan toivottiin myös.

Minkälaiselle avulle ja palvelulle olisi tarvetta nykyistä enemmän tai eri tavalla järjestettynä?

- Vastauksissa toivottiin yhteisöllistä asumista, palveluasuminen koettiin joskus turvattomaksi. Puhelin saattaa olla henkilön ainoa linkki muihin ihmisiin. Kaivataan pieniä askareita ja osallistumista omilla ehdoilla sekä yhteisiä tiloja, mutta mahdollisuutta kuitenkin myös omaan rauhaan, sekä lisäksi esim. kuljetuspalveluita harrastuksiin. Yksin ollessa voi tulla pelkotiloja ja seuraa ja ystäviä etsiessä on vaarana tulla taloudellisesti hyväksikäytetyksi "kavereiden" taholta.
- Henkilökohtaisessa avussa koettiin olevan kehittämisen tarvetta, koska tarpeet ovat niin erilaisia, palvelun olisi oltava saatavilla silloin kun sitä tarvitsee
- Kuljetuspalveluja pitäisi kehittää enemmän asiakkaan tarvetta vastaaviksi. Aiemmin pystyi itse valitsemaan yrityksen jonka palveluja käytti ja juuri silloin kun itse sitä tarvitsi. Nyt kyyti on tilattava etukäteen ja silti sitä joutuu odottamaan. Palvelu saattaa jäädä kokonaan käyttämättä koska se on käytännössä niin hankalaa.
- Toivottiin myös mahdollisuutta matkustamiseen läheisen luokse esimerkiksi taksikyydillä edes pari kertaa vuodessa, koska asiakkaan kyky itsenäiseen matkustamiseen on rajallista. Kysymyksessä oli pidempi, kuntarajat ylittävä matka.

Minkälaiselle avulle ja palvelulle olisi tarvetta nykyistä enemmän tai eri tavalla järjestettynä?

- Vastauksissa tuli esille myös toive siitä, että olisi enemmän mahdollisuuksia keskustella sosiaalityöntekijän kanssa ja että asiakasta aidosti kuunneltaisiin ja luotettaisiin siihen mitä asiakas sanoo. Olisi hyvä olla tarjolla tukea myös asiakkaan läheisille.
- Toivottiin myös, että olisi varaa tai mahdollisuus saada apua arjen askareisiin, kuten siivousapua. Kaivattiin myös esteetöntä kulkua ja tasaisempia katuja ja enemmän ramppeja kaupungilla
- Harrastustoimintaa toivottiin mukaan osaksi vammaispalveluja, kuten se on jo kehitysvammaapuolellakin huomioitu. Kaikki vammaiset eivät voi käydä töissä, joten olisi tärkeää pystyä järjestämään myös heille mieleistä tekemistä elämään ja merkityksellisyyttä arkeen.
- Vastauksissa tuli myös esille toiveet matkustaa ulkomaille kun Korona joskus helpottaa

Minkälaiselle avulle ja palvelulle olisi tarvetta nykyistä enemmän tai eri tavalla järjestettynä?

- ”Jakso- ja tilapäishoidolle ja asumispalveluissa ei ole juurikaan valinnanvaraa, harrastus- ja terapiavälineiden joustava lainaus tai vuokraus olisi hieno juttu.”
- ”Etäohjauspalvelulle voisi olla tarvetta. Että asiakas voisi saada etäohjauksella apua, kaupassa, virastoissa tms. asioidessaan.”
- ”Saattajan saaminen nopeasti olisi tarpeellinen palvelu, esim. parin tunnin varoajalla.”
- ”Tilapäishoidossa on sattunut virheitä, jopa hoitovirheitä. On tarjottu apua ja ohjausta, mutta kommunikaatiota ei haluta oppia eikä mahdollisteta. Yhteydenpito on saattanut olla kehnoa ja tapahtunut vain kirjeitse, ei ole soitettu eikä kyselty kuulumisia. Omaishoitaja on osa hoitotiimiä mutta niin ei ajatella hoitoyksikössä”.

Oletko ollut aikaisemmin mukana henkilökohtaisen budjetoinnin -hankkeessa?

- Yksi vastaajista on aiemmin ollut mukana HB -hankkeessa

11. Oletko ollut aikaisemmin mukana henkilökohtaisen budjetoinnin -hankkeessa?

[Lisätietoja](#)

Insights

Kyllä	1
En	22

Oletko aikaisemmin ollut mukana HB:ssa ja sen kehittämisessä? Millaisessa roolissa?

- Kahdella vastaajalla oli kokemusta henkilökohtaisesta budjetoinnista. Toinen vastaajista toimii asiantuntijana valtakunnallisella tasolla myös tällä hetkellä, mutta ei omilla palveluilla ja toinen on ollut mukana pilotissa vammaispalvelujen asiakkaan roolissa 1,5 vuoden ajan.
- Yksi vastaajista kertoi kuulleensa asiasta, mutta ei tiennyt mitä se tarkoittaa.

Minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sinulla on henkilökohtaisesta budjetoinnista?

- ”On tärkeää, että vammaispalvelut kohdennetaan niihin asioihin jotka johtuvat vammaisuudesta, eikä makseta muita arjen kuluja, kuten esim. autovakuutukset. Hyvä että esim. henkilökohtaisessa avussa on vuosirajoitus, ei kk-tasolla, koska kaikkina kuukausina ei ole yhtä paljon avun tarvetta. Saa itse suunnitella oman elämänsä halutulla tavalla. Matkojen vaihdossa esim. bensarahaan on hyvä kun pysytään kohtuudessa.”
- ”HB tulisi tehdä kaikille mahdolliseksi. Tulisi antaa tarvittavaa tukea henkilökohtaisen budjetin pyörittämiseen. HB ei saisi olla pelkkää rahaa, pitäisi selvittää mitä mahdollisuuksia se antaa yksittäiselle asiakkaalle. HB:n mahdollisuuksista tiedottaminen tärkeässä roolissa ja annettava realistinen kuva asiasta ja pohdittava, sopiiko se juuri tälle asiakkaalle. HB on vain yksi vaihtoehto muista, tukea päätöksentekoon oltava tarvittaessa saatavilla että saataisiin kaikille mahdolliseksi vaihtoehdoksi.”

Minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sinulla on henkilökohtaisesta budjetoinnista?

- ”Kokemukset ovat pelkästään positiivisia. Odotan kuin joululahjaa, että henkilökohtainen budjetointi tulisi käyttöön. Siinä kokeilussa asiakkaan henkilökohtainen kuuleminen tuli selkeämmin esille ja kun oli sovittu, mitä henkilökohtaiseen budjetointiin kuuluu, riitti että pysyi annetuissa raameissa. Pystyi helposti hommaamaan toivotun palvelun ja kun toimitti kuitenkin vammaispalveluun, kulut korvattiin. Turha byrokratia jäi sen avulla pois. Tapasin omaa työntekijää useammin, noin 3 kk välein ja se oli todella hyvä.”
- ”Olisi tärkeää että itse pystyy päättämään mihin palveluihin rahan laittaa. Jos voisin valita itse enemmän omia palvelujani, ainakin jatkaisin henkilökohtaisen avustajani kanssa.”
- ”Olen tutustunut mitä henkilökohtainen budjetointi tarkoittaa. Budjetin suuruus voi vaihdella kuukausittain. Pohdituttaa, miten joustava HB on, onko muutosmahdollisuuksia?”
- ”Ei saisi olla kuukausisidonnainen vaan pitäisi itse saada päättää miten ja milloin rahan käyttäisi, yksilöllisyyttä, ei sellaisia pakettiratkaisuja.”

Minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sinulla on henkilökohtaisesta budjetoinnista?

- "Kuljetuspalvelussa ymmärrän että auto on tavallaan apuväline, mutta ymmärrän että kaikkia sen kuluja ei korvata. Toinen asia on, jos auto olisi apuväline. Kärkenä vammaisuudesta aiheutuvat haitat vs. normaaliin elämään kuuluvat kustannukset."
- "Olisi hyvä, jos esimerkiksi kuljetuspalveluissa poistettaisiin aluerajat, että voisi matkustaa kunta-rajan yli ilman harkinnanvaraista anomusta."
- "HB voisi olla hyvä asia auttamaan muitakin ihmisiä kuin minua. Niitä on vaikka kuinka paljon. Ajattelen, että ihmisen oma ajatus on tärkeä, oma mielipide ja toiveet."
- "Se on raha-asioita. En osaa sanoa miten käyttäisin sen."
- "Tämä on minulle ihan uutta. Kuulostaa hieman negatiiviselta sanana, kun yhdistetään henkilökohtaisuus ja budjetti, eli rahat vammaispalveluissa."
- "Asia ei ole ollut minulle ennestään juurikaan tuttu."
- "Kuulostaa hyvältä, kuntosalikortin hommaisnin."

Missä palveluissa HB olisi toimiva vaihtoehto?

- "Oman auton käytössä ja liikkumiseen liittyvissä palveluissa."
- "Kuljetuspalveluissa, niin että esimerkiksi se mökille pääsy voisi olla yksi vaihtoehto."
- "Mielekästä tekemistä yksilöllisestä näkökulmasta, esim. erilaiset kurssit, taidepajat, kerhot tai elokuvat."
- "Lähipalveluja omalla paikkakunnalla, jolloin säästyisi aikaa ja vaivaa. Asuinpaikka voi kuitenkin vaikuttaa siihen, onko kaikkia palveluja saatavilla."
- "Yhdenvertaisuus? Matkustaminen olisi tosi hienoa! Kelalla on sellainen järjestelmä, että julkisissa liikennevälineissä saa Euroopassakin alennusta."
- "Sellaisissa, joissa asiakas on itsenäisempi, oman elämän näköisiä palveluita."

Missä palveluissa HB olisi toimiva vaihtoehto?

- ”Palvelut tulee aina miettiä jokaisen asiakkaan kohdalla, mikä palvelisi juuri häntä mahdollisimman hyvin.”
- ”Vapaa-ajan toimintaan, esim. konsertteihin henkilökohtaisen avustajan saaminen. Harrastuksiin, että olisi mahdollista harrastaa itselle sopivia harrastuksia sopivissa paikoissa.”
- ”Kodin hankintoihin ja uusimaan mitä itse haluaa. Kotiin tarvittaviin palveluihin.”

Miten hallinnointi tulisi hoitaa henkilökohtaisen budjetoinnin mallissa?

- Vastauksissa arveltiin HB:n lisäävän asiakkaan omaa työmäärää ja kuittirallia. Myös ulkopuolista, luotettavaa ja yksilön arjen tuntevaa apua arveltiin hallinnointiin tarvittavan Tukena tässä voisivat vastausten perusteella toimia ulkopuolinen edunvalvoja, vammaispalvelujen edustaja, läheiset tai vanhemmat.
- Tärkeimmiksi tekijöiksi hallinnoinnissa mainittiin yksilöllisyys, helppokäyttöisyys ja toimivuus. Tämän arveltiin vaativan tietotekniikkaa hyödyntämistä, esimerkiksi sähköisen laskutuksen kehittämistä, jonkinlaisia etuseiteitä tai maksusitoumuksia, helppokäyttöistä järjestelmää tai esim. puhelimen kautta turvallisesti tunnistauduttavaa sovellusta tai valikkoa. Pankki- tai maksukortin arveltiin olevan maksutapoina joustavia ja jonkinlainen ”tuntitiliote” voisi olla hyvä vaihtoehto seurantaan, se lisäisi luottamusta.

Miten ja kuka voisi tukea Hb:n käyttäjää

- n. 17 % vastauksista edunvalvoja voisi toimia HB:n käyttäjän tukena.
- n. 30 % vastauksista läheinen voisi toimia HB:n käyttäjän tukena.
- n. 52 % vastauksista joku muu taho voisi toimia HB:n käyttäjän tukena.
- Muita tällaisia tahoja voisivat vastausten perusteella olla, työntekijä, omatyöntekijä, sosiaalityöntekijä, hoitaja, ohjaaja, ”kummijärjestelmä”, henkilökohtainen avustaja, toiminnallisen kuntoutuksen johtaja tai sihteeri, tulkki, palveluohjaaja tai henkilö joka tuntee asiakkaan elämän ja tietää asiasta, mutta on sopivasti ulkopuolinen taho ja joka tukee asiakkaan rohkeutta ilmaista oma tahto.

Miten ja kuka voisi tukea HB:n käyttäjää

- Palvelujen ja asiakkaan toiveiden kartoituksessa ja palvelujen suunnittelussa
- Apuna ja tukena päätöksenteossa ja kaikenlaisessa asioinnissa
- Tukena HB:n käyttöönotossa ja raha-asioissa neuvomisessa
- Kommunikoinnin tukena, asiakkaan kanssa keskustellen ja häntä kuullen

Voisiko nykyisillä kustannuksilla järjestää palveluja paremmin? Miten?

- n. 35 % vastaajista oli sitä mieltä, että palveluita voidaan järjestää paremmin nykyisillä kustannuksilla selvittämällä kulloinenkin todellinen tarve, poistamalla kankeat rajat ja kohdentamalla palvelut oikein, tarvitaan myös halua toimia näin.

Vastauksissa esiin nousseita ajatuksia:

- ”Asuminen voitaisiin järjestää paljon pienemmällä rahalla jos se olisi järjestetty sopivammin ilman ylimitoitettuja palveluita, kuten esim. ruokapalvelua jos asiakas kykenee itse huolehtimaan ruoanlaitosta.”
- ”Jos tuen tarve on suuri palvelun alussa, annetaan sitä. Oman näköinen, mielekäs arki ei voi olla rahakysymys. Tämä voi pienentää jatkossa esim. terveyspalvelujen käyttöä ja siitä aiheutuvia kuluja. Toimintakyvyn parantuminen, henkinen terveys, mahdollisesti tulevat hyödyt kannattaa nähdä. Palvelusuunnitteluun on otettava ennaltaehkäisyn näkökulma ja tuki kriisitilanteessa.”

Voisiko nykyisillä kustannuksilla järjestää palveluja paremmin? Miten?

- "Joustavalla tuntimäärällä ei tarvitse keksimällä keksiä avustajalle töitä vaan voi käyttää apua vain tarvittavan määrän. Ratkaisuna tähän avustajapankki tai kalenteri, mihin voi syöttää tarvittavat tunnit, jotka sitten avustaja voi napata "keikkakalenteri"-tyyppisesti."
- "Kuljetuspalveluja pystytettäisiin hyödyntämään täysimääräisesti, jos niissä palattaisiin entiseen malliin ja niitä järjestettäisiin joustavasti. Aluerajat pitäisi poistaa ja sallia asiointi kuntarajojen yli. Vapaavalintaisesti pitäisi saada itse päättää mistä hankkii esim. taksin tai muun palvelun. Asiakas pitäisi nähdä yksilönä, joskus automaattisesti oletetaan, että vammaispalvelujen asiakas tarvitsee tai käyttää aina henkilökohtaista apua."

Voisiko nykyisillä kustannuksilla järjestää palveluja paremmin? Miten?

- ”HB:n avulla ei pyritä heikentämään asiakkaan palveluja vaan parantamaan niitä. Minun palvelujeni taso parani HB-pilotin aikana todella merkittävästi mutta palvelujeni kustannukset jopa laskivat. Hyöty on molemminpuolinen”
- ” Omia palveluita ei ole, siksi Vaalijala on niin tärkeä. Voisi varmasti järjestää edullisemmin palvelut muuten kun kaukaa ostamalla. Vaalijalasta voisi kysyä neuvoa ja tehdä yhteistyötä, siellä on osaamista.”
- ”Palveluita voisi järkeistää, yksilöllisyyttä lisätä enemmän. Työtoiminta on vanhassa mallissa, ryhmiä on kyllä eriytetty mutta siinä olisi vielä kehittämisen varaa. Kulkemiseen kuluu paljon aikaa, palveluja voisi järjestää lähemmäksi. Asumisessa voisi kuulla asiakkaiden toiveita enemmän. Omaohjaajuuksien kautta ollaan tätä haettu.”

Etelä-Savon alueelliset mahdollisuudet ja haasteet

- ”Harrastusmahdollisuudet ovat täällä hyvät, luonto on lähellä ja liikunnan monipuolinen harrastaminen on mahdollista. Kannustettava vammaisia hyödyntämään mahdollisuuksia. Jos olisi enemmän ihmisiä, niin voisi olla helpompi järjestää tapahtumia, vertaistoimintaa tai reissuja.”
- ”Yhdistykset järjestävät toimintaa, osallistuminen ilman vammaraajaa on mahdollista. Tiedon levittäminen, vammaisia ei saa lokeroida omiin porukoihinsa, vaan ollaan ihmisiä muiden joukossa. Oikeudet ja velvollisuudet samat kaikilla ihmisillä.”
- ”Yksilöllisyys, mutta huomattava, että vammaisuus itsessään ei tuota palveluita, mutta vammaiselle henkilölle tuotetaan palveluita, jotta hänet tuodaan samalle viivalle muiden kansalaisten kanssa.”

Etelä-Savon alueelliset mahdollisuudet ja haasteet

- ”Tarvittaisiin enemmän apua asiakkaille, että jollakulla olisi aikaa kuunnella ja keskustella. Enemmän tulisi katsoa asiakkaiden omia tarpeita ja miettiä, mitä kannattaisi tehdä milloinkin. Jos olisi enemmän henkilökuntaa, voitaisiin lähteä ulos ja tehdä asioita.”
- ”Pitkät välimatkat, rikkonaisuus, vesistöt ja saaristot. Joukkoliikenteen aikataulut eivät ole aina sopivia ja pitkät välimatkat aiheuttavat hetkittäin haasteita tällä alueella. Palveluja tulisi olla lähempänä saatavilla.”
- ”Päivätoiminta pitäisi toteuttaa tarvitsijoiden mukaan, nyt on olemassa vain yksi toimintamalli ja se ei sovi kaikille. Kotikuntani on pieni ja palvelutarjonta täällä on vähäistä. Naapurikaupungissa on enemmän tarjontaa ja harrastusmahdollisuuksia.”

Etelä-Savon alueelliset mahdollisuudet ja haasteet

- ”Julkinen rakentaminen lisää tulevaisuudessa alueellamme mahdollisuuksia liikkumiseen ja kuntoiluun. Erityisliikunnassa ohjaajan tulee ottaa huomioon kaikki ryhmään osallistuvat, eli ohjaus saavutettavaksi.”
- ”Haasteellisuus tulee siinä, että pelottaa miten käy syrjäseutujen palvelujen - lakkautetaanko niitä merkittävästi? Se aiheuttaa paineita varmasti kuljetuspalveluiden puolelle.”
- ”Etelä-Savon ikärakenne on myös yksi huomioitava asia, olemme vanhusvoittoinen alue. Se voi vaikuttaa mm. siihen että henkilökohtaisen avun tarve lisääntyy. Toisaalta jos HB:n avulla saadaan säästettyä rahaa, niin silloinhan pystyttäisiin tuottamaan isommalle joukolle niitä palveluja.”

Etelä-Savon alueelliset mahdollisuudet ja haasteet

- "Liikuntapaikat alueellani ovat hyvä asia, niissä esteettömyys on huomioitu, myös joissakin muissa paikoissa pyörätuoliramppeja on loivennettu. Mutta että huomioitaisiin enemmän että vammaiset ihmiset pääsisivät paremmin käyttämään esim. kulttuuripalveluita ja kesäteatteriin ja kauppoihin, esteetön kulku sinne."
- "Tärkeää olisi myös se, että kunnat tekisivät mahdollisimman paljon yhteistyötä, eli hyviä toimintamalleja ja tapoja voitaisiin hyödyntää myös toisissa kunnissa asiakkaiden hyödyksi."
- "Täällä ei tarjota kehitysvammaisille mahdollisuutta tuoda omaa ääntä esille. Olen pyytänyt palveluohjaajalta apuvälineitä kommunikaation tueksi, mutta sanotaan vain, että kyllä me ymmärrämme asiakasta."

Miten HB:n hyvinvointi-vaikutuksia voisi arvioida ja seurata?

- Kysyttäessä miten HB:n hyvinvointivaikutuksia voisi seurata, palaute- tai haastattelumuotoinen arvio toistuivat useassa vastauksessa. Muina keinoina vastattiin palvelusuunnitelman seuraaminen ja palvelutarpeen arviointi säännöllisesti esim. soittamalla ja kysymällä miten käytössä olevat palvelut toimivat ja onko tarvetta muuttaa jotakin. Seurannan säännöllisyyden tärkeys korostui vastauksissa.
- Muutamissa vastauksessa kyselyjen arveltiin ovat vähän hankalia asiakkaille, kysymykset eivät välttämättä aukea vastaajalle.
- Lisäksi mainittiin, että tulisi olla joku terveystmittari, terveystarkastus ja pysyvän vamman seurantaa kerran vuodessa tai kahdessa. Kokonaisvaltainen tarkastus, asiakkaan voinnin ja kognitiivisten taitojen ylläpidon seuranta jossa huomioidaan vammaisen henkilön terveystpalvelujen tarve ennaltaehkäisevällä tavalla, hyvinvointivaikutukset tulevat myöhemmin nähtäväksi. Tavoitteena tyytymättömyydestä siirtyminen tyytyväisyyteen

Onko jotakin muuta, mitä haluaisit vielä kertoa aiheeseen liittyen?

- "Läheisen näkökulma on tärkeä, mutta vammaista itseään tulisi kuulla. Kasvotusten kohtaaminen järjestöjen edustajien ja hankkeen kanssa, Keskusteluillan järjestäminen, hankkeen esitleminen ja yhteistä pohdintaa. Korona tosin rajoittaa tapaamisten järjestämistä."
- "Hyvä, että tätä asiaa mietitään. On hyvä että tehdään tutkimusta jossa kuullaan käyttäjiä. Olisi hyvä että enemmän aktivoitaisiin käyttäjiä kertomaan toiveistaan ja palvelukokemuksista. Tämä voisi onnistua oman palveluohjaajan kautta, asiakas voisi luottamuksellisesti edetä omassa asiassaan tutun henkilön kanssa."
- "Vaihtuvuus ongelmana, vastuuhenkilöt muuttuvat eikä asiakkaalla välttämättä ole tietoa muutoksesta. Henkilökohtaisen avun saaminen myös vaihtelee paikkakunnittain, kriteerit ovat erilaiset kaikille palveluille."

Onko jotakin muuta, mitä haluaisit vielä kertoa aiheeseen liittyen?

- ”Voisiko budjettia käyttää vapaa-ajan harrastuksiin?”
- ”Olisi hyvä päästä vapaampaan vuorovaikutukseen. Olen myös itse yrittänyt jakaa informaatiota tästä hankkeesta, jotta saisimme kehittämistyöhön mukaan lisää asiakkaita. Kaivattaisiin laajempaa näkemystä ja enemmän asiakkaiden näkökulmia ja mielipiteitä mukaan HB:n kehittämiseen. HB:n käyttöönottoon tarvitaan selkeä opas työntekijöille ja asiakkaille, jotta kerrotaan hyvin selkeästi mistä on kysymys ja miten HB-systeemi toimii ja mitä se sisältää.”
- ”On vielä vähän vaikea hahmottaa mitä HB käytännössä on, mutta ajatuksena se on mielenkiintoinen. Kuka olisi vastuussa, lisäisisikö se sosiaalityöntekijöiden, ohjaajien tai edunvalvonnan vastuuta, että kokonaisuus saataisiin toimimaan ja miten se heijastuisi arkeen?”

Onko jotakin muuta, mitä haluaisit vielä kertoa aiheeseen liittyen?

- "En kauheasti pidä ajatuksesta, että kehitysvammaiset ja kaikki muut vammaiset menevät samaan lakiin (Valas 3), tulee niin "leveällä pensselillä maalattuja pykälä"."
- "Jos voisi pyytää jonkun mukaan vaikka oopperaan, lätkämatsiin tai teatteriin, tai jotakin muuta pientä menoa, niin että ei tarvitsisi olla sitä rahaa juuri siinä hetkessä mukana. Virkistytymispuoli pitäisi huomioita, sillä puolella ei ole ollut mitään tarjolla."
- "Kiitos kun sain kertoa asioita meistä."

Haastatteluaineiston koonti

Ammattilaisten haastattelut

2.7.2021

Hannele Muhonen, hankekoordinaattori

Pia Martikainen, hankekoordinaattori

Hannele.Muhonen@etela-savo.fi

Pia.Martikainen@etela-savo.fi

etela-savo.fi

Haastattelujen toteutus

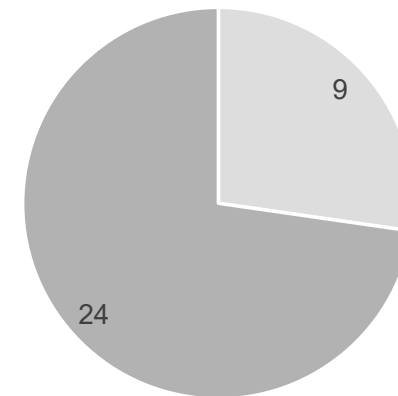
- Sopiva - Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke järjesti haastatteluja vammaispalveluissa työskenteleville ammattilaisille, vammaispalvelujen asiakkaille sekä asiakkaiden läheisille.
- Haastatteluihin osallistui yhteensä XX ammattilaista Etelä-Savon alueelta.
- Haastattelut toteutettiin kevään 2021 aikana ja haastattelut järjestettiin pääsääntöisesti etänä.
- Haastattelujen avulla koottiin vammaispalvelujen käyttäjien, heidän läheistensä sekä vammaispalvelujen ammattilaisten näkemyksiä henkilökohtaiseen budjetointiin sekä vammaispalvelujen kehittämiseen liittyen.
- Asiakkaiden sekä heidän läheistensä haastatteluissa kysyttiin samat kysymykset, kuin mitä Sopiva-hankkeen kaikille avoimessa kyselyssä oli. Ammattilaisten haastatteluissa kysymysrunko oli muokattu ammattilaisten näkökulmaan sopivaksi.

Onko vastaaja ollut aikaisemmin mukana HB-pilotissa

- Vastaajia oli yhteensä 33
- Vastaajista lähes 75% (24) kertoo, ettei ole ollut mukana aikaisemmin HB:n kehittämisessä tai pilotoinnissa
- Hieman alle kolmannes (9) vastaajista kertoo olleensa mukana jollain tavalla aikaisemmin HB:n kehittämisessä
 - Oma asiakas on ollut pilotissa/kokeilussa mukana
 - Itse on osallistunut asiantuntijana/ammattilaisena työpajoihin, koulutuksiin, keskusteluihin
 - Tutustuminen Hb-toimintaan oman työn ohella

Oletko ollut aikaisemmin mukana HB-pilotissa?

■ Kyllä ■ En

Vastaajan kokemuksia ja ajatuksia HB:sta?

- Vastauksia oli yhteensä 26, joissa oli 10 tyhjää vastausta
- Hyvänä asiana HB nähtiin 10 vastaajan vastauksissa
 - Asiakkaan osallisuus (2), asiakkaan omat vaikuttamis- ja päätäntämahdollisuudet (5)
 - Itsemääräämisoikeuden toteutuminen (2)
 - Sopivat palvelut (4)
- Haasteita ja riskejä Hb:ssa koettiin olevan / olleen aikaisemmin 10 vastaajan vastauksissa
 - Palvelujen oikea mitoitus (4), kohtuullisuus (3)
 - Budjetin suuruus ja rahan käyttö (4), HB:n raamit, laki ja linjaukset (5)
 - Palvelujen tasapuolisuus (3)

Vastaajan kokemuksia ja ajatuksia HB:sta? Hyödyt

- Ammattilaisen näkökulmasta HB on ajatuksena hyvä asia ja sen myötä asiakas pystyisi itse enemmän vaikuttamaan ja päättämään, mitä palveluita saisi ja asiakkaan ääni tulisi enemmän kuulluksi. Näiden lisäksi myös oman elämän osallisuus lisääntyisi sekä itsemääräämisoikeus toteutuisi nykyistä enemmän.
- HB-pilotti toimi siinä tapauksessa, kun asiakkaalla oli ollut aikaisemmin sellaisia palveluja (esim. kuljetuspalvelua), jotka eivät sopineet hänelle siinä muodossa.
- Yksilöllisiä ratkaisuja on tehty nykylainsäädännön puitteissa. Joissain kunnissa tämä on normaali arkea.

Vastaajan kokemuksia HB:sta? Mahdollisuudet

- Ammattilaisen kokemuksen mukaan asiakkaalla, jolla HB on ollut käytössä, on budjetti joka vuosi pysynyt täsmälleen suunnitellussa.
- HB:ssa mahdollisuuksia on olemassa vaikka kuinka paljon, mutta ollaan jumituttu vain tiettyihin palveluihin (esim. päivätoimintaan).
- HB:lle haetaan valtakunnallista yhteneväistä linjaa ja toimintamallia.
- Jatkossa tarvitaan vahva HB-osaaminen, ehkä uusi ammattiryhmä, HB-koordinaattorit tms.

Vastaajan kokemuksia HB:sta? Haasteet

- Ammattilaisten vastauksissa haasteena nousi esiin lainsäädännön puuttuminen HB:sta. Kaivattiin valtakunnallista linjausta, muutosta lakiin sekä prosessien ja hallinnollisten asioiden raamitusta.
- Selkeiden ohjeiden, reunaehtojen sekä yhteisten pelisääntöjen tarve nousi useassa vastauksessa esiin. Näissä asioissa ei saisi jäädä tulkinnanvaraa.
- Päätöksenteossa HB:n määrittelyyn ennakkoon olisi tarvittu enemmän työtä ja aikaa, asiakkailta tuli toiveita lisää matkan varrella.
- Toimintamalli ei ollut monistettavissa, kun järjestelmät eivät taipuneet budjetin seurantaan. Tietotekniikka/järjestelmät/kirjaaminen?
- Resurssit seurantaan? Miten seuranta toteutetaan?
- Etukäteen tulee tarkemmin miettiä, millä tavalla budjetti kootaan ja mistä se muodostuu sekä miten kirjaamiset tehdään.

Vastaajan kokemuksia HB:sta? Haasteet

- Haasteena on se, että vammaispalvelut toimivat eri alueilla eri tavalla.
- HB voi olla jossakin jo toimiva tiettyjen palvelujen osalta. Joissakin kunnissa rakenteet puuttuvat, koska vammaisia on siellä vähän. Palveluja tulisi olla tasapuolisesti kaikille saatavilla.
- On olemassa vastakkainasettelua, ei ymmärretä miksi HB:tä kehitetään ja viedään eteenpäin, kun lainsäädäntö mahdollistaa sen jo nyt ja nykylaki antaa mahdollisuuden joustamiseen.
- HB:sta ei ole tietoa ja sitä ei tarjota aktiivisesti vaihtoehtona -> saavutettavuusongelma.
- Hb ei välttämättä sovi kaikille, eikä kaikkiin palveluihin.
- Asiakkaan tilanne huomioitava.
- Ammattilaisen näkökulmasta asiakkaalle tarvitaan tukea päätöksentekoon.
- Läheinen, ohjaaja, sosiaalityöntekijä, ulkopuolinen tuki.

Vastaajan kokemuksia ja ajatuksia HB:sta? Riskit

- On kysymys uudesta toimintatavasta, mitä selvemmat ohjeet ja pelisäännöt sitä parempi kaikille osapuolille. On tärkeää että ei jää tulkinnanvaraa. Kovat mittarit puuttuvat, kaikki päätökset perustuvat harkintaan. Niitä tarvittaisiin arvioinnin tueksi.
- Jos asiakas osaa vaatia, saatetaan myöntää palveluita ylimitoitetusti.
- Subjektiivinen oikeus -> mitä kuuluu subjektiivisiin oikeuksiin vs. HB
- Tuplapalvelut
- Väärinkäytökset

Vastaajan kokemuksia HB:sta? Riskit

- Riskinä on se, että tasapuolisuus ja tasavertaisuus jää huomioimatta. Jostakin pienestä syystä jollakulla voi jäädä tarpeellinen palvelu toteutumatta.
- Miten saadaan HB toimimaan sujuvasti eri yhteistyötahojen kanssa?
- Asiakkaiden olisi tärkeää ymmärtää, että HB ei ole rajaton luottokortti kaikkeen mahdolliseen.
- Hb täytyy tarkasti määritellä ja summalle tulee asettaa rajat.
- Työntekijä ei myöskään saa alkaa liikaa ohjailemaan asiakasta ja päättämään hänen puolestaan eikä myöskään liikaa ajatella niin, että uudenlaisia asioita ei voida tehdä sillä perusteella koska niin ei ole ennenkään tehty.

Asiakkaan ajatuksia HB:sta ammattilaisen näkökulmasta

- Kysymykseen oli 24 vastausta, joista 13 oli tyhjää vastausta
- Ammattilaisten vastauksista kävi ilmi, että asiakkaat olivat tyytyväisiä henkilökohtaiseen budjetointiin (6)
- Vaikuttaminen omien palvelujen suunnitteluun (3)
- Joustavat, paremmin asiakkaan tarpeisiin vastaavat palvelut (3)
- Vastausten perusteella HB:ssa oli myös haasteita (7)
- Asiakas ei ymmärtänyt HB käytäntöä (1)
- Asiakas ei hahmottanut budjetin määrää tai käyttötarkoitusta, rajattomia toiveita (7)
- Päätöksenteko (1)

Asiakkaan ajatuksia HB:sta ammattilaisen näkökulmasta

- HB-kokeilu oli mieluisa ja palveli asiakasta hyvin. Se toimii tarkasti rajattuna ja määriteltynä.
- Määriteltiin palvelusuunnitelman perusteella palvelun tarve (kuljetuspalvelu) ja muunnettiin se asiakkaan oman auton polttoainekustannukseksi. Huomattiin että se on joustavampaa asiakkaalle ja tulee lopulta halvemmaksi, kuin taksimatkojen käyttö.
- Hyvä, jos tulevaisuudessa myönnetään palvelua tietty määrä ja asiakas saa itse päättää milloin hän sen palvelun käyttää (esim. vuoden kuluessa vs. kuukausitasolla) itselleen sopivalla tavalla.
- Asiakkaalla, jolla HB on käytössä kuljetuspalvelussa, se mahdollistaa matkat luottamustehtäviin sekä liikkumisen eri tavalla, kuten matkan tapaamaan omaisia toiselle paikkakunnalle. Harkinnanvaraiset matkat laskettiin mukaan budjettiin, ajatuksena oli että ylimääräistä paperin täyttämistä ja palvelunhakua ei tulisi.

Asiakkaan ajatuksia HB:sta ammattilaisen näkökulmasta

- Asiakkailla on ollut sellainen käsitys, että heillä on lähes rajattomat mahdollisuudet HB:n suhteen.
- Asiakas olisi halunnut saada rahasumman, jonka olisi voinut itse jakaa haluamiinsa kohteisiin.
- HB:ta pidetään hyvänä asiana, mutta asiakkaan ymmärrys ei välttämättä riitä rajojen asettamiseen, tahallista tai tahatonta järjestelmän hyväksikäyttöä. Asiakkailla ei selkeästi ollut käsitystä mitä HB tarkoittaa.
- Ammattilaisilla ei ollut tarpeeksi tietoa HB:sta -> asiakkaat yrittivät hyötyä tilanteesta ja vaatimukset kasvoivat jopa kohtuuttomiksi.
- Kun määritellään budjettia, niin huomioidaan, että asiakkaan edustaja/läheinen ei tee päätöksiä asiakkaan puolesta.
- Budjetti asiakkaalle palveluihin HB:na, mutta miten sitten toimitaan, jos asiakas anoo HB:n lisäksi lakisääteisiä palveluita, koska hänellä on subjektiivinen oikeus niihin ja ne olisi myönnettävä HB:sta huolimatta.
- Henkilökohtainen apu on nyt hyvin pitkälti työnantajamallilla järjestetty, se ei sovi kaikille, kaikki eivät kykene toimimaan työnantajina.

Miksi HB:a ei jatkettu pilotin jälkeen?

- Vastauksia oli 24, joista tyhjiä vastauksia oli 16.
- Ammattilaisella ei ollut tiedossa, miksi ei jatkettu (4), mutta epäiltiin, että siksi, koska kokeilu/pilotti päättyi (4)
- Osalla asiakkaista HB-kokeilu ei osittain toiminut ja osa halusi itse lopettaa (1)
- Omaisilla ei ollut innokkuutta, eivätkä he jaksaneet lähteä mukaan (1)
- Asiakas olisi halunnut jatkaa HB:a. Ammattilaisilta puuttui kokemusta, tietoa ja taitoa toteuttaa HB:ta. (1)
- Resurssikysymys (1)

Toimivia asioita vammaispalveluissa

- Vastauksia oli yhteensä 26
- Lakisääteiset palvelut ovat saatavilla melko hyvin. Valtakunnallisesti toimii hyvin yleisellä tasolla (2), on paljon osaamista sekä hyvää palvelurakennetta. HB otettu käyttöön mm. matkoihin, kuljetuspalveluihin, henkilökohtaiseen apuun.
- Edunvalvonta (2), lakisääteiset vammaisneuvostot (2)
- Palvelut toimivat kaiken kaikkiaan esim. omassa organisaatiossa (5)
 - Ei ole palvelua, joka jäisi meillä toteuttamatta, kaikki toimii
 - Kattava palveluverkosto omalla alueella
- Keskitetty palveluohjaus (4)
 - Uusi asiakasohjausyksikkö nopeuttaa hakemusten käsittelyä, Essotessa on hyvä palveluohjaus ja tavoitettavuus.
 - Toisaalta keskitetyssä mallissa nähtiin myös haasteita, koska asiakkaat ovat tottuneet saamaan yhteyden suoraan omaan työntekijään

Toimivia asioita vammaispalveluissa

- Ammattilaisten kouluttautumismahdollisuudet (2)
 - Hyvää on mahdollisuus erilaiseen kouluttautumiseen, että työntekijä saa tarvitsemaansa tietoa. Esim. koulutusta asiakkaan kohtaamiseen ihmisenä
- Vammaispalveluja kehitetään aktiivisesti (6)
 - Kehittämiskohteista keskustellaan ja niihin etsitään ratkaisuja yhdessä.
- Moniammatillinen yhteistyö (6)
 - Yhteistyö sujuu hyvin tiimeissä. Yhteishenki on kuitenkin hyvä.
- Asiakaslähtöisyys (3), yksilölliset päätökset (1) ja palvelut (1), osallistaminen (1) ja mukaan ottaminen päätöksentekoon (1), joustavuus (1)

Toimivia asioita vammaispalveluissa

- Omatyöntekijä (1)
- Apuvälineiden saatavuus (3)
- Henkilökohtaisen avun saatavuus (4)
 - Useassa vastauksessa nousi esiin haaste saada vapaa-ajan avustajaa sekä vapaa-ajan toiminnan puuttuminen
- Itsemääräämisoikeuden toteutuminen (3)
- HB otettu käyttöön mm. matkoihin, kuljetuspalveluihin, henkilökohtaiseen apuun.
- Erilaiset palvelut toimivat hyvin
 - Työtoiminta, asumispalvelut ja avopalvelut

Toimivia asioita vammaispalveluissa

- Palvelukodissa asuminen toimii, (oman yksikön näkökulmasta) asiakkaat saavat toteuttaa itseään ja omia toiveitaan.
- Asiakkaiden henkilökohtaiset tavoitteet otetaan huomioon ja he saavat elää omannäköistä elämää sekä myös itsemääräämisoikeus toteutuu.
- Henkilökuntaresurssi on hyvä, paljon parempi kuin vanhuspuolella, sitä osaa arvostaa. Asioiden hoitaminen onnistuu kun on riittävästi henkilökuntaa, asiat kulkeutuvat eteenpäin, ei tarvitse olla yksin. Koen että ohjeistus tulee itseä lähemmäksi, esim. koronan suhteen ollut kattavaa.
- Palvelukotien oma puhelinlinja on ollut toimiva, siitä kiitokset. Se on oma puhelinnumero, jossa jonottamatta pääsee päivystävälle lääkärille, saa saman tien kiinni, häntä voidaan konsultoida tarvittaessa esim. akuuteissa lääkinnällisissä asioissa.
- Asiakkaat saavat palvelut ajallaan ja käsittelyajat ovat nopeutuneet.

Kehitettäviä asioita vammaispalveluissa

- Vastauksia oli yhteensä 26
- Asiakkaan kuulluksi tuleminen (6)
 - Myös perheiden huomioiminen
- Asiakkaan osallistaminen enemmän (4)
- Tukipalvelujen aktiivisempi käyttö (6)
 - Varhainen tuki, ennaltaehkäisevä tuki
 - Taloudellinen edunvalvoja
- Tuettu päätöksenteko (2)
 - Kommunikaatiomenetelmät, ilmaisun tuki, tukihenkilö
 - Kun lakiuudistus tulee, asiakkaan kyky tulla ymmärretyksi, kommunikointi, tulkkauksen järjestäminen, velvoite olisi merkittävä lakiin. Tuetun päätöksenteon pykälän osalta, tulisi olla neutraali henkilö, ei hallintovaltaa ja budjettivaltaa käyttävä henkilö eikä välttämättä omainen.

Kehitettäviä asioita vammaispalveluissa

- Alueelliset erot vammaispalveluissa (5)
 - Tasapuolisemmat palvelut
 - Palveluja ei löydy perinteisistä palvelumatriisista
 - Pienillä paikkakunnilla voi olla helpompi joustaa. Palvelujen tarjoaminen tasapuolisesti kaikille, haaste isoilla paikkakunnilla.
- Ammattilaisten asenteet (2)
 - Viranomaisten rohkeus vetää rajoja
- Asiakkaan ohjeistaminen ja neuvonta heti alussa
 - Asiakkaiden säännöllinen tapaaminen (1)
 - Asiakkaan oikea kohtaaminen
- Moniammatillinen yhteistyön kehittäminen ja yhteistyö eri tahojen välillä (7)
- Rajoitteiden perusteet ja kirjaamiskäytännöt (2)
 - VPL:n tulkinta (1)

Kehitettäviä asioita vammaispalveluissa

- Yksilölliset ja tarpeisiin vastaavat palvelut (5)
 - Työtoimintaa ja päivätoimintaa pitäisi kehittää yksilöllisemmäksi, esim. vuorotyömahdollisuus (aloitusaika ei heti aamusta)
 - Avotöissä palkkaus on aika heikko
 - Yksilöllisempää räätälöintiä tarvitaan palveluissa
 - Henkilökohtainen apu, ei löydy sopivia avustajia (ongelmana tuntimäärät tms.)
- Vapaa-ajan toiminnan puuttuminen ja vapaa-ajan avun puuttuminen (2)
 - Toiminta ei vastaa tarpeeseen
- Palvelunumerot, yhteydenpito ammattilaiset ja asiakkaan välillä (4)
 - Palvelunumerot eivät toimi
 - Ennen oli hyvä, kun viranomaiset tavoitti omista puhelinnumerosta

Kehitettäviä asioita vammaispalveluissa

- Lain tulkinta
 - Yhteneväisyys tulkinnoissa
- Kehitysvammatietämys sote alalla (1)
- Asuinpaikan ja paikkakunnan valinnanvapaus ei toteudu (1)
- Arviointi ja siihen tarvittavat mittarit (2)
 - Asiakkaan elämätilanne voi muuttua nopeastikin
 - Toisaalta tarvitaan pidempiaikaista seurantaa
- Omaishoidon palvelut (1)
- Ennaltaehkäisevä työ ja tuki (2)
 - Esim. Lasten ja nuorten kohdalla

Kehitettäviä asioita vammaispalveluissa

- Ostopalveluita on paljon, toivottaisiin enemmän omaa toimintaa ja kehitysvamma- ja vaikeavammayksiköitä (1)
- Tiukentuneet tietosuojalinjaukset ovat vaikeuttavat työtä ja ne hankaloittavat käytännön toimia. (1)
- Kuljetuspalveluissa on kehitettävää (3)
 - Hankaluutta aiheuttaa taksin tilaaminen välityskeskuksesta, asiakkaille ei ole enää ”omaa taksikuskia”
- Rajapintojen huomiointi palveluissa. (1)
 - Minkä diagnoosin perusteella palveluista päätetään?

Kehitettävää vammaispalveluissa

- Vammaisen henkilön potentiaalin tunnistaminen ja löytäminen, aitojen mahdollisuuksien tarjoaminen. Enemmän tietoisuuden lisäämistä ja ennakkoluulojen kitkemistä, paljon niihin törmää vielä.
- Henkilökohtaisessa avussa joillakin asiakkailla on ollut haastetta löytää sopivia ja asiakkaan aikatauluihin sitoutuneita avustajia. Tietyllä vammaryhmällä voi jäädä henkilökohtainen apu käyttämättä, kun ei löydy sopivia avustajia. Kotihoidossa asiakkaat ovat aika sidottuja kotihoidon aikatauluihin, saattaa olla parinkin tunnin aikahaitari.
- Vammaisten nuorten kesätyön järjestäminen on haasteellista ja integroituminen norminuorten kanssa ei ole helppoa. Hakeminen esim. kesätöihin voi olla hankalaa.

Miten HB:lla voidaan järjestää palveluja paremmin verrattuna nykyiseen?

- Vastauksia oli yhteensä 26
- Mahdollistaisi enemmän vaihtoehtoja palveluihin (13)
 - Palvelujen räätälöinti asiakkaan tarpeita vastaavaksi, joustavuus (8)
 - Päivätoiminta, harrastukset, terapiat, apuvälineet
 - Yksilöllisyys korostuisi (3), Asiakkaan osallistaminen enemmän (3)
 - IMO paranisi (2), hyvinvointi lisääntyisi (2), tasavertaisuus (1)
 - Olisi hyvä, jos HB:lla pystytään huomioimaan asiakkaan muuttuvat tilanteet(1)
 - Asiakkaalla oikeus kieltäytyä jostain palvelusta, mikä ei ole itselle mielistä/tarpeellista

Miten HB:lla voidaan järjestää palveluja paremmin verrattuna nykyiseen?

- HB:n arvon/summan määrittely (1)
 - Seuranta
- Asiakkaan oikeus tukeen ja neuvontaan (2)
 - Palvelutarpeen arviointi, Mihin palveluihin on oikeutettu
 - Tukihenkilön tarve, henkilökohtainen tuki ja palveluohjaus
 - Selkokieli, kommunikaation tuki (1)
- Asiakkaan valinnanvapauden lisääntyminen (1)
 - Mieleiset työntekijät ja palveluntarjoajat
 - Monipuolisemmat palvelut
- Resurssitarpeen huomiointi (3)
 - Asiakkaan tuen tarve (2), kommunikaatio, neuvonta, kirjaaminen

Miten HB:lla voidaan järjestää palveluja paremmin verrattuna nykyiseen?

- Kustannukset huomioitava (6)
 - Alkuun voi tulla enemmän kustannuksia, hyvällä suunnittelulla jopa säästöä (2)
 - Kustannussäästö ei ensimmäinen asia
- HB:n totetutumiseen tarvitaan selkeät raamit ja ohjeet (3)
 - Tällä hetkellä vielä epäselvää
 - HB:lla ei voi kustantaa kaikkea, vaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella
 - Taloudelliset rajat? Budjetin miettiminen on vaikeaa, samassa palvelussa olevien asiakkaiden palvelut ovat eri hintaisia. Miten budjetti määritellään, laitoshoidon mukaan? Miten määritellään ja lasketaan?
 - Tuoko HB jotain lisää, jos asiakas on jo tyytyväinen kaikkiin palveluihinsa
 - Missä ne palvelut ovat olemassa, missä ne ovat kuvattuina? Missä on palvelutarjotin mistä valita palveluita perheensä ja verkostonsa kanssa?
 - Hb ei välttämättä sovellu kaikkiin palveluihin, eikä kaikille asiakkaille

Miten HB:lla voidaan järjestää palveluja paremmin verrattuna nykyiseen?

- Vastaajan mukaan vaihtoehtoja voisi olla enemmän valittavissa. Pienillä paikkakunnilla on vähemmän palveluita tarjolla, valinnanvaraakin on vähemmän, alueelliset erot. Valinnanvapauden ja hyvinvoinnin lisääntyminen.
- Yksilöllisyys korostuu enemmän ja itsemääräämisoikeus paranee, pääsee itse suunnittelemaan omia palveluitaan. Hyvällä suunnittelulla voidaan jopa säästää kustannuksissa. Omatyöntekijän rooli on tärkeä ja yhteistyö omaisten kanssa, asiakkaan osallistaminen. Kirjaamisen tärkeyttä ei voi korostaa liikaa, se turvaa asiakkaan oikeuksia ja auttaa työntekijöiden keskinäisessä kommunikaatiossa. Kirjataanko tarve ylös jos sellaista palvelua ei omalla paikkakunnalla olisikaan tarjolla?

Miten HB:lla voidaan järjestää palveluja paremmin verrattuna nykyiseen?

- Asiakkaan pitäisi saada tietoa riittävästi erilaisista vaihtoehdoista. Lapsiasiakkaiden kanssa keskustelua tulisi käydä aina myös lapsen kanssa, ei vain vanhempien kanssa.
- Olisi mahdollista saada avotyöpaikkoja enemmän, tällä hetkellä moni työpaikka ei ota keva-työntekijöitä, koska siinä on niin paljon ns. lisävastuuta yms.
- Ei lähdettäisi miettimään nykyistä palvelujärjestelmää, vaan olisi laajempi ajatus palveluiden räätälöimiseksi asiakkaan yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Tietynlainen avoimuus täysin uusille ideoille.
- Palvelut lähtisivät todellisesta avuntarpeesta, ei palvelusta itsestään. Hyvä elämä ja hyvä arki ei voi olla vain kymmenen asiaa mistä valita.

Missä tilanteissa HB olisi nykyistä järjestelmää toimivampi?

- Vastauksia oli yhteensä 26, joista oli 5 tyhjää vastausta
- Palvelujen monipuolistumisessa ja valinnanvapauden lisääntymisessä (1)
 - Esim. päiväaikainen toiminta, kansalaisopisto, harrastetoiminta, uimahalli, kirjasto, kuljetuspalvelut, koulukyydit, kurssitoiminta, ratsastus, kuvataide, musiikki
 - Asiakkaille, jotka ovat tyytymättömiä nykyisiin palveluihin
 - Kuntoutuville asiakkaille tämä voisi tuoda lisää mahdollisuuksia, ja toimia apuna monilla toimintakyvyn ylläpidossa.
 - Palveluvalikko on nykyisin suppea suhteessa asiakkaiden elämäntilanteisiin
 - Tuki vapaa-aikaan iltaisin ja viikonloppuisin, Vapaa-ehtoisia palveluja tulisi enemmän (1), satunnainen hoidontarve
 - Jos ei omalla paikkakunnalla ole sopivia palveluja, voi asiakas tulla isommalle paikkakunnalle esim. toimintaan/kerhoon/aktiviteettiin

Missä tilanteissa HB olisi nykyistä järjestelmää toimivampi?

- Asiakas tulisi enemmän kuulluksi (4)
 - Riittävät palvelut / apu (1)
 - Itsemääräämisoikeuden korostuminen (1)
- Raha kohdentuisi oikeisiin asioihin asiakkaan tarpeen mukaan (1)
 - Tasa-arvoisuuden lisääntyminen raha-asioissa
- Asiakkaan tuen tarve (3)
- HB ei sovellu kaikille (1)
- HB lakipohjaisena saattaisi haastaa systeemiä muuttumaan toimivammaksi (1)
- Tukihenkilön rooli huomioitava (1)
 - Ulkopuolinen, läheinen?

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Vastauksia oli yhteensä 26
- Asiakkaan rooli korostuu ja vahvistuu (21)
 - Asiakas voi päättää asioistaan enemmän, asiakaslähtöisyys
 - Moni asiakas on tottunut odottamaan muiden tekemiä päätöksiä, se on turvallista ja siihen on kasvettu vuosikausia. Uuden ajattelumallin opettelu on vaikeaa.
 - Toiveet eivät aina ole kalliita
 - Asiakkaan rooli muuttuu merkittävämmäksi ja ote aktiivisemmaksi, heidä tulee oman elämän asiantuntijoita.
 - Asiakas tulee aidosti kuulluksi, asiakkaan osallisuus toteutuisi enemmän.
 - Toisi asiakkaalle enemmän valtaa sekä vastuuta
 - Asiakkaan rooli vahvistuu päätöksenteossa.

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Ammatilaisen rooli muuttuu tasavertaisemmaksi asiakkaaseen nähden (10)
 - Vallan jakaminen, kuka vastaa kuluista viimekädessä, tähän täytyy tulla selkeä raamitus. Kustannusvastuu, kenellä se on? Onko ammatilaisen hankala luopua vallasta?
 - Ohjaajan rooli lähtökohtaisesti tällä hetkellä on, että hän päättää asiakkaan puolesta, tämä muuttuisi.
 - Osataanko hahmottaa, mikä muuttuu ihan oikeasti ammatilaisen roolissa
 - Työntekijän rooli muuttuu päätöksentekijästä mahdollistajaksi
 - Oma työntekijä osallistuu enemmän ja aktiivisemmin asiakkaan palvelutarpeen arviointiin ja järjestelyyn.
 - Työntekijän asennemuutos, eli ei valita palvelua valmiista paletista vaan todella käytetään aikaa oikean palvelun löytymiseen.

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Läheisen/omaisen rooli (1)
 - Läheisten osallistuminen päätöksentekoon -> Tuleeko vammainen itse oikeasti kuulluksi? (1)
 - Läheiset usein tietävät asiakkaan tarpeen, mutta asiakkaan häiriötön kuuleminen on tärkeää hänen oman äänensä kuulemiseksi.
 - Läheiset pystyvät parhaiten kertomaan mikä on asiakkaalle parasta. (1)
- Palveluntuottajan rooli
 - Palveluntuottajien palveluita on enemmän ja laajemmin käytettävissä.
 - Palveluntuottajan roolin muuttuminen, he voisivat tuoda omia erilaisia palveluita asiakkaille testattavaksi, palveluvalikoma voisi kasvaa.
 - Palveluntuottaja pystyisi osallistumaan paremmin esim. päivätoiminnan toteuttamiseen

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Asiakkaan tuki (10)
 - Oikeanlainen tuki on tarpeellista ja tärkeää kaikilla elämän osa-alueilla
 - Ulkopuolinen, puolueeton tuki (2), täysin uusi ammattiryhmä?
 - Läheinen
 - Ammatilainen, edunvalvoja, henkilökohtainen avustaja, tulkki
 - Kommunikaatiomenetelmissä täytyisi olla vaihtoehtoja, jotta molemminpuolinen ymmärrys toteutuu. Kommunikaatio-ohjaajia tarvittaisi lisää. Kaikkea ei aina voida tehdä siten, miten asiakas haluaa, mutta asiakkaan tulee tulla kuulluksi
 - Tuettu päätöksenteko
 - Kuka voi tukea vammaista henkilöä
 - Selkomateriaali, asioiden kuvittaminen

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Rooleissa paljon huomioitavaa
 - Itsemääräämisoikeudet, YK vammaisten oikeudet ja yleissopimus. (1)
 - Tahattomien tai tahallisten väärinkäytösten mahdollisuudet HB:ssa
 - Pelko siitä, että päättäjien asema vahvistuu ja asiakkaan heikkenee
 - Kaikille HB ei ole sopiva
- Roolien ei pitäisi muuttua kovinkaan paljon tai ei ollenkaan (3)
 - Nykyinen potilas- ja asiakaslaki huomioiden
 - Asiakasta kuullaan myös nykyisin

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Läheiset usein tietävät asiakkaan tarpeen, mutta asiakkaan häiriötön kuuleminen on tärkeää hänen oman äänensä kuulemiseksi.
- Tuen tarjoaminen päätöksentekoon, selkokieliisyys ja asioiden kuvittaminen. Tulkin/vieraskielisen tulkin käyttö, aikaa varattava riittävästi.
- Kuka voi tukea vammaista päätöksenteossa? Tuettu päätöksenteko, tukea tarvitaan erityisesti puolueettomalta, mahdollisesti ulkopuoliselta taholta
- Valta-aseman menetys voi vaikuttaa päätöksenteon ja työntekijöiden rooleihin, voi aiheuttaa muutosvastarintaa ja voi vaatia opetteluja, muutosta ajatusmallissa ja työtavoissa.

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Kun asiakas tulee itse mukaan, ollaan paljon tasavertaisemmassa suhteessa ja asiantuntijuus omista asioista pääsee ehkä paremmin esille.
- Tyytymättömyys olemassa oleviin palveluihin, onko asiakas itse tyytymätön vai hänen läheisensä?
- HB:n käyttöönotto ei tarkoita että vain ammattilaisia koulutetaan ja opastetaan, vaan myös asiakkaita on koulutettava ja valmennettava siitä mitä HB tarkoittaa ja millainen rooli, vastuut ja velvollisuudet heillä itsellään on. Ongelmana voi esim. budjetin tasaisesti jakaminen, niin että rahat eivät "palaisi" nopeassa tahdissa. Kuka työroolissa olisi asiakkaan tukena HB:n käytössä arjessa?

Roolien muutokset HB:n myötä?

- Asiakkaan pitää osata ennakoida ja jakaa budjetti pidemmälle aikavälille. Voiko HB:n kieltää asiakkaalta väärinkäyttötilanteessa ja kuka sen tekee?
- Rajapinnat ja kustannusvastuut on selvitettävä, pitäisi olla pitkä, vuosien testaus- ja koeaika palvelujen järjestämiseen ja testaamiseen.
- Asiakkaat tarvitsevat valmennusta että he osaavat itse ottaa enemmän vastuuta omista asioistaan ja oppivat ilmaisemaan oman mielipiteensä. Osallistaminen.
- Palveluntuottajan roolin muuttuminen, he voisivat tuoda omia erilaisia palveluita asiakkaille testattavaksi, palveluvalikoima voisi kasvaa.
- Ohjeistavan, sanelevan roolin heikkeneminen, enemmän asiakkaan ehdoilla mitä tehdään ja miten. Joillekin voisi olla hankalaa ”luopua vallasta”, voisi olla vaikea hyväksyä jos asiakas haluaisi valita omasta mielestä huonomman vaihtoehdon.

Muuta huomioitavaa

- Kuinka saadaan asiakkaille viestittyä että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa, yhteisöllistä keskustelua ryhmässä.
- Tärkeää huomioida mahdollisimman laajasti kaikki järjestöt
- Vaikeavammaisten kuuleminen, heillä paljon asiaa vaikka ymmärrystä ei välttämättä ole.
- Selkeyttä hankkeen toteutukseen, mallin luomiseen ja sisältöön ylätasolla
- Kaikkiin asioihin liittyy asioita, joita on, mutta joista ei haluta puhua
- Ennen lanseerausta pitäisi olla tarkkaan selvillä mitä HB käytännössä tarkoittaa ja kuinka se pitää tehdä.

Muuta huomioitavaa

- Selkeät ohjeet siihen, mitä HB tarkoittaa, mitä sillä saa, mitä voi hankkia jne. Eli tarvitaan hyvät ohjeet ja raamit - miten palvelut järjestetään HB:n avulla. Materiaalin jakaminen HB:n Suomen versiosta voisi hyödyttää asian edistämisessä.
- HB:n juurruttaminen vammaispalveluihin ja konkreettisia työkaluja, eli esim. ohjelmia asiakasrajapintaan budjetin seurantaan.
- Vammaisilla on nyt moni asia hyvin, paremmin kuin monella huono-osaisella. Yhtään kehitysvammaista ei ole ilman asuntoa, yksin tai ilman apua.
- Applikaatio/sovellus/digitaalinen työkalu henkilökohtaiseen budjetointiin, joka voisi palvella niin ammattilaista, kuin asiakastakin.
- Pilotointi, HB:n konkreettinen kokeilu jonkun kunnan alueella voisi motivoida asiakkaita, kokeilussa tarjottava myös mahdollisuus palata vanhaan käytäntöön.

MINÄ, ASIAKAS

Kun käytän palveluita, minulla on useita erilaisia rooleja. Elämäntilanteen muuttuessa vaihtelee myös se, missä roolissa olen kulloinkin vahvin. Ammattilaiset auttavat minua toteuttamaan näitä roolejani.

Asiakkaan roolit

Päättäjän roolissa asiakas tekee omaan elämäänsä ja palveluihinsa vaikuttavia keskeisiä ratkaisuja. Hän määrittelee itse tarvitsemansa palvelut, antaa aktiivisesti palautetta ja osallistuu palveluiden laadun kehittämiseen.

Tiedonjakajan roolissa asiakas jakaa muille tietoa itsestään ja tarpeistaan. Tämä mahdollistaa toimimisen täysivaltaisena kansalaisena.

Asiantuntijan roolissa asiakas toimii oman arkensa parhaana asiantuntijana. Hän ideoi itse uusia ratkaisuja ja toimintatapoja.

Kumppanin roolissa asiakas toimii tasavertaisesti yhteistyössä muiden kanssa. Kumppanuus perustuu luottamukseen ja arvostukseen.

Vastuunottajan roolissa asiakas sitoutuu tekemiinsä päätöksiin. Hän ymmärtää ratkaisujensa seuraukset. Tämä edellyttää toimivaa kommunikaatiota.

Tiedon tarvitsijan roolissa asiakas saa tietoa palveluistaan ja oikeuksistaan. Näin palveluiden vaihtoehdot ja osallisuuden mahdollisuudet lisääntyvät.

Uskaltajan roolissa asiakas on innostunut ja optimistinen. Hän uskaltaa myös olla erehtyväinen ja tehdä virheitä. Rohkeus perustuu luottamukseen ja hyvään yhteistyöhön muiden kanssa.

Näin käytät karttaa

Roolikartta auttaa asiakasta selventämään omaa elämäntilannettaan ja ilmaisemaan tarpeitaan. Se toimii keskustelun tukena, kun kartoitetaan asiakkaan toiveita ja pelkoja. Kartta auttaa hahmottomaan omaa asemaa esimerkiksi henkilökohtaisen budjetin käyttäjänä.

Asiakkaan elämässä kaikki roolit eivät ole samaan aikaan yhtä vahvoja. Tietyssä elämäntilanteessa jokin rooli saattaa korostua. Myös asiakkaan tuen tarve vaihtelee voimavarojen ja elämänvaiheen muuttuessa.

Yhdessä asiakkaan kanssa voi miettiä eri roolien vahvuutta esimerkiksi asteikolla 1–5:

5 ylikorostunut rooli

4 sopivan vahva rooli

3 kehittyvä rooli

2 vahvistamista tarvitseva rooli

1 kokonaan puuttuva rooli

Keskustelun kulku

- Varatkaa sopiva aika ja paikka.
- Anna asiakkaan nostaa rooleja esiin haluamassaan järjestyksessä. Voit myös pyytää häntä mainitsemaan 1–2 roolia, joista hän erityisesti haluaa keskustella.
- Kysy tarkentavia ja yhteenvetäviä kysymyksiä. Anna omat tietosi ja näkemyksesi asiakkaan käyttöön.
- Pitäkää keskustelu nimenomaan asiakkaan rooleissa. Älkää siirtykö esimerkiksi palveluiden sisältöihin tai ihmissuhteisiin.
- Keskustelkaa yksittäisestä roolista monipuolisesti. Hyödyntäkää käytännön esimerkkejä.
- Tehkää suunnitelma, miten tiettyä roolia voi kehittää haluttuun suuntaan. Miettikää, millaisessa suhteessa roolien halutaan olevan toisiinsa.
- Pohtikaa yhdessä, miten rooleja voi kehittää ja harjoitella
- Tehkää suunnitelma jatkosta.
- Sopikaa seuraava keskusteluaika.

MINÄ, TYÖNTEKIJÄ

Tehdessäni työtä minulla on useita erilaisia rooleja. Niiden tiedostaminen auttaa minua kehittymään työssäni ja toimimaan asiakkaideni tukena. Eri roolit painottuvat vaihtuvissa tilanteissa.

Työntekijän roolit

Yhteistyön vahvistajan roolissa työntekijä toimii aktiivisesti ja konkreettisesti luottamuksen lisäämiseksi. Hän tukee asiakasta tämän tehdessä tärkeitä ratkaisuja. Tässä roolissa korostuvat vuorovaikutustaidot sekä kyky kohdata ja kuunnella ihmisiä sekä huomioida yksilölliset tarpeet.

Kuuntelijan roolissa työntekijä antaa asiakkaalle aikaa ja välineitä oman ainutlaatuisen elämäntarinan kertomiseen. Hän varmistaa, että asiakkaalla on käytössään tarvittavat kommunikoimisen tukikeinot. Samalla työntekijä havainnoi asiakkaan tunnetiloja ja toimintatapoja.

Keskustelijan roolissa työntekijä tekee asiakkaan ainutkertaisen tarinan kuulluksi myös muille. Hän varmistaa, että asiakkaan tarina toimii lähtökohtana palveluita järjestettäessä. Asiakkaan tarinan on tärkeää välittyä palveluntarjoajalle. Tämä mahdollistaa yhteisen ymmärryksen asiakkaan tarpeista.

Vastuunjakajan roolissa työntekijä antaa vastuuta ennen kaikkea asiakkaalle. Hän pyrkii vähentämään omaa vallankäyttöään ja analysoi asenteitaan. Työntekijä vahvistaa asiakkaan itseluottamusta ja valvoo tämän laillisia oikeuksia.

Rakentajan roolissa työntekijä saattaa yhteen asiakkaan ja palveluntarjoajan. Hän pitää yllä pitkäjänteistä ja monialaista yhteistyötä eri osapuolten välillä. Työntekijä perehtyy paikallisiin palveluihin ja toimijoihin. Hän löytää asiakkaan tarpeisiin ratkaisuja myös sote-sektorin ulkopuolelta.

Tiedottajan roolissa työntekijä etsii ja jakaa tietoa yhdessä asiakkaan kanssa mutta myös itsenäisesti. Hän pitää huolta, että asiakas tuntee keskeiset oikeutensa. Arvostava kohtaaminen vahvistaa sekä työntekijää että asiakasta.

Koordinoijan roolissa työntekijä sovittaa yhteen asiakkaan tärkeitä verkostoja. Hän seuraa ja arvioi yhdessä asiakkaan kanssa tämän palveluiden kokonaisuutta. Työntekijä tukee asiakasta erityisesti muutostilanteissa.

Näin käytät karttaa

Roolikartan avulla voit jäsentää ja arvioida omia ammatillisia roolejasi. Se sopii erityisen hyvin työkaluksi tilanteisiin, joissa asiakas on valinnut henkilökohtaisen budjetoinnin.

Kartta toimii koulutusmateriaalina uusille työntekijöille. Lisäksi sen avulla voi perehdyttää opiskelijoita asiakkaiden arvostavaan kohtaamiseen käytännön harjoittelujaksoilla.

Kaikki roolit eivät ole samaan aikaan yhtä vahvoja. Niiden voimakkuutta voi keskusteluissa arvioida esimerkiksi asteikolla 1–5:

5 ylikorostunut rooli

4 sopivan vahva rooli

3 kehittyvä rooli

2 vahvistamista tarvitseva rooli

1 kokonaan puuttuva rooli

Keskustelun kulku

1. Varatkaa sopiva aika ja paikka keskusteluun tai itsearviointiin.
2. Rooleja käydään läpi työntekijän toivomassa järjestyksessä tai häntä pyydetään nimeämään 1–2 käsiteltävää roolia.
3. Pitäkää keskustelu nimenomaan rooleissa. Älkää siirtykö esimerkiksi palveluiden sisältöihin tai henkilösuhteisiin tai rakenteellisiin tekijöihin organisaatiossa.
4. Keskustelkaa yksittäisestä roolista monipuolisesti. Tarkentakaa käytännön esimerkkien ja vaihtoehtojen avulla. Anna omat tietosi ja näkemyksesi muiden käyttöön. Tee tarkentavia kysymyksiä.
5. Tehkää suunnitelma, miten roolia voi kehittää haluttuun suuntaan. Miettikää, millaisessa suhteessa roolien halutaan olevan toisiinsa.
6. Sopikaa jatkosta.
7. Sopikaa tarvittaessa seuraava keskustelu aika.

PALVELUNTUOTTAJA TUNTEE ASIAKKAAN TARPEET

Palveluntuottajalla on monta keskeistä roolia. Hän muun muassa puolustaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja kehittää palveluita. Vaihtuvissa tilanteissa eri roolit korostuvat.

Palveluntuottajan roolit

Mahdollistajan roolissa palveluntuottaja vahvistaa asiakkaan voimavaroja ja puolustaa tämän itsemääräämisoikeuden toteutumista. Hän toimii asiakkaan etua edistäen.

Vastaanottajan roolissa palveluntuottaja kuulee ja huomioi asiakkaan elämäntarinan tämän palvelusuunnitelmaa laadittaessa. Näin muodostuu yhteinen käsitys siitä, miten palvelut on mahdollista räätälöidä asiakkaan tarpeita vastaaviksi.

Kehittäjän roolissa palveluntuottaja pitää yllä ja kehittää omaa osaamistaan. Hän rakentaa tiivistä yhteistyötä asiakkaiden, kehittäjä-asiakkaiden, palvelunjärjestäjien ja eri alojen ammattilaisten kanssa. Kehittämistyö tuottaa yhä monipuolisempia palveluita.

Sparraajan roolissa palveluntuottaja kannustaa asiakasta tavoitteiden saavuttamisessa, motivoi ja rohkaisee. Palveluntuottaja tarjoaa asiakkaalle turvallisen ympäristön, jossa tämän on mahdollista hyödyntää kykyjään ja kokeilla rajoja ja oppia uutta.

Lähetin roolissa palveluntuottaja kerää tietoa asiakkaan tilanteesta ja välittää ymmärrystä eteenpäin työntekijälle.

Tallentajan roolissa palveluntuottaja dokumentoi asiakkaan kokemuksia ja omia ammatillisia havaintojaan. Hän käyttää monipuolisia dokumentoinnin välineitä ja pitää huolta, että tieto on myös asiakkaalle saavutettavassa muodossa.

Näin käytät roolikarttaa

Asiakastyössä

- Roolikartan avulla palveluntuottaja voi jäsentää omaa rooliaan, kun asiakkaan palveluita suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan.

Perehdytyksessä ja seurannassa

- Roolikartta sopii osaksi uusien työntekijöiden perehdytystä ja asiakaslähtöisen työtavan vahvistamista.
- Karttaa voi käyttää tavoite- ja kehityskeskusteluissa. Kartta auttaa kiinnittämään huomiota koko siihen laajaan verkostoon, johon palveluntuottaja vaikuttaa.

Kehittämisessä

- Kartta toimii reflektoinnin välineenä tyky-päivien pienryhmä- tai parityöskentelyssä.
- Kartta sopii yhteiseen työskentelyyn palveluiden järjestäjän kanssa. Sen avulla voidaan perehtyä toimenkuviin ja työskentelytapoihin.
- Kartta käy eri toimialojen väliseen työpajatyöskentelyyn. Se lisää yhteistä ymmärrystä.

Kaikki roolit eivät ole samaan aikaan yhtä vahvoja. Niiden voimakkuutta voi keskusteluissa arvioida esimerkiksi asteikolla 1–5:

5 ylikorostunut rooli

4 sopivan vahva rooli

3 kehittävä rooli

2 vahvistamista tarvitseva rooli

1 kokonaan puuttuva rooli

Keskustelun kulku

- Varatkaa sopiva aika ja paikka.
- Voitte rajata keskustelun 1–2 rooliin ja keskittyä niihin. Työpajassa pienryhmille voi myös jakaa eri roolit käsiteltäviksi. Ideointiin ja tiedon keräämiseen voi käyttää esimerkiksi akvaariokeskustelu- tai Learning Cafe -menetelmiä.
- Osallistu keskusteluun. Tee tarkentavia ja yhteenvetäviä kysymyksiä. Anna omat tietosi ja näkemyksesi muiden käyttöön.
- Pitäkää keskustelu nimenomaan rooleissa. Älkää siirtykö esimerkiksi palveluiden sisältöihin.
- Keskustelkaa yksittäisestä roolista monipuolisesti. Tarkentakaa käytännön esimerkkien avulla.
- Pohtikaa, miten roolia voi kehittää haluttuun suuntaan. Miettikää, millaisessa suhteessa roolien halutaan olevan toisiinsa.
- Pohtikaa yhdessä, miten rooleja voi kehittää ja harjoitella.
- Tehkää suunnitelma jatkosta.
- Sopikaa tarvittaessa seuraava keskustelu aika.

ME RAKENNAMME KUMPPANUUTTA

ASIAKAS

Hyvä kumppanuus antaa tilaa muutokselle

Asiakkaan, työntekijän, palveluntuottajan ja palvelunjärjestäjän hyvä yhteistyö perustuu luottamukseen ja avoimuuteen.

Henkilökohtainen budjetointi on kokonainen toimintatapa, johon kaikkien verkostoon kuuluvien tulee sitoutua.

Kun palveluita kehitetään yhdessä, asiakas

- vahvistuu päätösten ja valintojen tekijänä
- saa tarvitsemansa palvelut ja tuen
- voi elää hyvää ja mielekästä elämää ja olla täysivaltainen jäsen omissa verkostoissaan.

Hyvä kumppanuus on ennakkoluulotonta ja avointa. Se antaa mahdollisuuden kokeilla rohkeasti uutta.

Yhteistyö vahvistaa kaikkia siihen osallistuvia.

PALVELUN JÄRJESTÄJÄ

PALVELUN- TUOTTAJA

Palvelunjärjestäjä & palveluntuottaja: hyvä kumppanuus asiakastyössä

Tehtävänne on yhdessä tukea asiakasta valintojen tekemisessä. Tämä edellyttää yhteistyöltä muun muassa seuraavia asioita.

Avoimuus

Tarjotkaa asiakkaalle aito mahdollisuus tutustua erilaisiin vaihtoehtoihin palveluissa ja tuessa.

- Järjestäkää asiakkaan kanssa ennakkotapaaminen palvelusuunnitelman laatimiseksi. Arvioikaa hänen tarpeitaan.
- Hyödyntäkää tapaamisessa asiakkaalle parhaiten sopivia kommunikoimisen ja itsensä ilmaisemisen tapoja. Nämä voivat olla esimerkiksi kuvia, äänimateriaaleja ja tekstejä.
- Varatkaa tapaamisiin riittävästi aikaa asiakassuhteen alkaessa mutta myös päättyessä.

Tasavertainen kohtaaminen

Asiakas on oman elämänsä asiantuntija. Hänellä on tietoa, jota ei ole kenelläkään toisella. - Kuulkaa asiakkaan tarina.

- Vastatkaa esiin nouseviin kysymyksiin oman osaamisenne avulla.

Luottamus

Antakaa asiakkaalle tietoa, joka vahvistaa tämän luottamusta omaan päätöksentekoon ja palveluihin.

Hyvä vuorovaikutus

Käyttäkää asiakkaalle sopivimpia kommunikoimisen menetelmiä ja välineitä.

- Keskittykää kuulemaan asiakkaan omaa näkemystä elämäntilanteestaan.
- Käyttäkää kohtaamisiin riittävästi aikaa.

Yhdessä kehittäminen

Nostakaa asiakkaan kokemukset etusijalla palveluiden arvioimisessa. Tukekaa muutosta ja osallisuutta.

- Huomioikaa kehittämistyössä asiakkaan ehdotukset ja ideat.
- Kutsukaa kehittäjäasiakkaita mukaan työhön.

Joustavuus

Olkaa aktiivisesti toistenne saatavilla. Reagoikaa nopeasti asiakkaan muuttuviin tilanteisiin.

Palvelunjärjestäjä & palveluntuottaja: hyvä kumppanuus kehittämistyössä

Tehkää yhdessä säännöllistä kehittämistyötä. Uudenlaisessa yhteistyössä voitte rakentaa yhä laadukkaampia ja monipuolisempia palveluita.

Sopikaa yhdessä, millaisia menetelmiä ja resursseja kehittämistyössä käytetään.

Luokaa yhteinen näkemys muutostarpeesta.

- Siirtykää diagnoosikeskeisyydestä kohti asiakaskeskeisyyttä.
- Miettikää palveluiden mitoitusta ja oikea-aikaisuutta.
- Muokatkaa tietoa saavutettavaan muotoon.

Valitkaa työskentelytapa, joka tukee parhaiten tavoitetta.

- Mikä on sopivin: verkostotyöskentely, monialaiset tiimit, työryhmät vai jokin muu?

Sopikaa yhteyshenkilöt ja koollekutsujat. Huomioikaa asiakas- ja tarve-lähtöisyys sekä moniammatillisuus.

Valitkaa menetelmät, joiden avulla saatte ryhmän jäsenten erilaiset taidot käyttöön.

- Kokeilkaa uudenlaisia ratkaisuja: esimerkiksi kävelykokouksia, tutustumiskäyntejä tai oman työn esittelemistä muille kehittäjätyöryhmässä.

Sitoutukaa yhteiseen työskentelyyn ja aikatauluun.

Sopikaa paikat, joissa työskentelette.

- Tarjotkaa sopivia tiloja omilta työpaikoiltanne.
- Etsikää aivan uusia mahdollisia kokoontumispaikkoja.
- Tutustukaa asiakkaiden arkiympäristöihin.

Hyvä kumppanuus: asiakas & palvelunjärjestäjä

Kokonaisvaltaisuus

Asiakkaana haluan suunnitella omannäköistäni elämää kokonaisvaltaisesti.

Selvitämme yhdessä palvelunjärjestäjän kanssa:

- Millaisia tavoitteita minulla on palveluiden käyttäjänä? Mistä haaveilen muutoin elämässä?
- Miten toiveeni, pelkoni ja odotukseni voidaan huomioida palveluissa?
- Minkä kaiken pitää muuttua, jotta tavoitteeni voivat täytyä?

Toimivat käytännöt

Palveluilla on suuri merkitys arkeeni ja elämäni kulkuun. On tärkeää, että minuun tutustutaan ja elämäntilanteeni kartoitetaan palvelusuunnitelmaa tehtäessä. Palvelunjärjestäjän kanssa voimme miettiä:

- Miten järjestämme aikaa keskinäiseen tutustumiseen?
- Millaisia työkaluja ja menetelmiä tarvitsen tarinani ja toiveideni kertomiseen?

Palvelunjärjestäjä kartoittaa minulle ennestään tutut ja mahdolliset uudet palveluntuottajat. Pohdimme yhdessä, miten eri palveluntuottajat pystyvät vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiini. Minulle järjestetään mahdollisuus tapaamiseen palveluntuottajan kanssa.

Tieto saavutettavaksi

Minua koskevat kirjaukset ja päätökset on laadittu ymmärrettäviksi ja saavutettaviksi. Minulla on tarvittaessa mahdollisuus käyttää osallistavaa dokumentointia.

Asiakaslähtöisyys

Palvelunjärjestäjä pitää keskiössä minun etuni. Minulla on oikeus määritellä, millaiseen toimintaan tai palveluun haluan osallistua. Palvelunjärjestäjä huomioi toiminnassaan lain ja ammatillisen etiikan.

Hyvä kumppanuus: asiakas & palveluntuottaja

Sitoutuminen

Asiakkaana saan laadukasta palvelua. Palveluntuottaja edistää aktiivisesti oikeuksieni toteutumista. Voimavarani ja tavoitteeni on huomioitu. Palveluntuottaja pyrkii jatkuvuuteen ja asiakaskeskeisyyteen.

Halu muutokseen

Palveluntuottaja tunnistaa kykynsä auttaa ja tukea. Tarvittaessa palveluitani muotoillaan rohkeasti uudennlaisiksi. Palveluntuottaja neuvoo minua ja läheisiäni sekä antaa tietoa muutoksista.

Palveluntuottaja toimii sparraajana, rohkaisee ja kannustaa.

Sopivan tuen ja palvelujen vaikutukset hyvinvointiin ja kustannuksiin

Tuula Pehkonen-Elmi (Diak) & Marina Steffansson (Diak)

Sisällys

Johdanto	3
Taustaa taloudelliselle arvioinnille	3
Kustannusten muodostuminen sekä vaikutusten mittaaminen Sopivan tuen ja palvelujen palvelujen prosessin eri vaiheissa	4
Kustannusten ja vaikutusten tietopohja	7
Mihin kysymyksiin kustannus- ja vaikutustieto vastaa	11
Pohdinta	14
Lähteet	15

Tekijät: Tuula Pehkonen-Elmi ja Marina Steffansson, Diak
Julkaistu: 26.10.2021

Johdanto

Tämä raportti on osa SOPIVA – Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin -hanketta, jota toteuttavat Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä (Essote) ja Vaalijalan kuntayhtymä. Hankkeen kehittäjäkumppaneina ovat Kehitysvammaisten palvelusäätiö (KVPS), Metropolia Ammatti-korkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) ja Kukunori ry. Raportin toteutti Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hankesuunnitelman mukaan hankkeen lyhenteellä ”Sopiva” tarkoitetaan avun ja tuen järjestämisen toimintatapaa, jossa henkilö on itse keskiössä kokonaisuuden suunnittelussa, valinnassa ja toteuttamisessa. Elementteinä ovat henkilön ymmärrys omista oikeuksistaan, vapaus määrittää omaa suuntaa ja saada tarvittaessa suunnitteluun tukea, osallisuuden aito toteutuminen sekä päämäärä hyvästä elämästä. Sopivan tuen ratkaisut ovat ihmislähtöisiä ja niiden pyrkimyksenä on välttää palveluiden yli-, ali- ja ohimitoitus. Sopiva tuki on paitsi yksilölle sopivaa, se myös hyödyntää alueen peruspalveluita ja lähiyhteisön tarjoamia mahdollisuuksia. Oikein kohdistuvat palvelut kasvattavat hyvinvointivaikutuksia ja tuottavat kustannussäästöjä tai eivät ainakaan kasvata kustannuksia.

Sosiaalialalla tavoiteltavien vaikutusten määrittely ja niitä kuvaavien mittareiden kehittäminen tai valinta on haasteellista. Miten tavoitteet pitäisi määritellä, että ne olisivat mitattavissa? Kunnissa käytössä olevat tietojärjestelmät on suunniteltu palvelemaan talousarvion seurantaan, eivätkä ne mahdollista henkilökohtaisen budjetoinnin edellyttämää asiakaskohtaista kustannusten raportointia. Kuinka tietojärjestelmät saadaan tukemaan mittareiden käyttöä ja kustannusten seurantaan tässä raportissa esitetyllä tavalla?

Tässä raportissa on kuvattu sosiaalipalvelujen prosessi, johon on liitetty henkilökohtaisen budjetoinnin järjestäminen. Lisäksi raportissa kuvataan, kuinka kustannukset ja vaikutukset tulisi arvioida, jotta ne oikeasti saadaan todennettua käytännössä. Vastaavasti kustannuksia ja vaikutuksia tulee arvioida myös nykykäytännön kohdalla, jotta jatkossa voidaan tehdä vertailua näiden järjestämistapojen välillä. Kustannusten ja vaikutusten arviointi tässä raportissa esitetyllä tavalla hyödyttää tiedolla johtamista.

Taustaa taloudelliselle arvioinnille

Kaksi kysymystä ohjaa taloudellisen arvioinnin etenemistä. Ensimmäinen kysytään, onko arvioitava toiminta vaikuttavaa siinä mielessä, että se tuottaa tavoiteltuja vaikutuksia. Sosiaali- ja terveydenhuollossa vaikutukset liittyvät ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Jos toiminta on vaikuttavaa, toinen kysymys koskee kustannuksia; paljonko kustannuksia syntyy ja halutaanko vaikutuksista maksaa niiden tuottamiseen tarvittavat kustannukset. Toisin sanoen, koetaanko, että kustannuksille saadaan vastinetta. Taloudellisen arvioinnin tavoitteena on löytää paras tai parempi toimintatapa, jossa toiminnalla aikaansaadun tavoitellun vaikutuksen ja sen tuottamiseen tarvittavien kustannusten välinen suhde on edullisin. Taloudellisen arvioinnin tuottama tieto pitäisi aina ottaa huomioon päätettäessä palveluiden järjestämisestä.

Henkilökohtaisessa budjetoinnissa (HB) erityisenä tavoitteena on itsemääräämisoikeuden vahvistuminen. Myös itsemääräämisoikeuden toteutumista on sen vuoksi syytä seurata ja arvioida sekä tarkastella suhteessa kustannuksiin. Jos esimerkiksi HB:n kustannukset ja palveluilla tavoitellut hyvinvointivaikutukset eivät poikkea tavanomaisesta toimintatavasta, mutta itsemääräämisoikeus lisääntyy, on henkilökohtainen budjetointi itsemääräämisoikeuden vahvistumisen näkökulmasta kustannus-vaikuttavaa. **Tässä raportissa esitetyn vammaispalvelujen prosessin olisi oltava alusta lähtien kaikille asiakkaille sama järjestämistapojen valintaan saakka - kuten myös siinä**

tarkennetun kustannusten ja vaikutusten arvioinnin - jotta jatkossa voidaan tehdä vertailua nykyisen käytännön ja HB:n välillä. Tässä vammaispalvelujen prosessissa on kuvattu kustannusten ja vaikutusten arviointi niin, että se mahdollistaa prosessikuvauksen käytön myös muissa sosiaalipalveluissa.

Ennen taloudellisen arvioinnin toteuttamista on HB-toimintatapa kuvattava siten, että siitä ilmenee asiakasprosessi ja siihen liittyvät osapuolet huomioiden myös toimijat, jotka eivät saa työpanoksestaan rahallista korvausta, kuten omaiset ja läheiset sekä tukihenkilö ja tukirinki. Toimintatavan kuvauksesta tulee ilmetä myös henkilökohtaisen budjetin määrittäminen, tuen mahdollistaminen henkilökohtaisen budjetin käyttäjille, henkilökohtaisen budjetin käyttöön liittyvät rajoitukset, maksuvälineet ja käytön seuranta sekä muutostarpeiden käsittely.

Tässä raportissa kuvataan, mitä kehitettävässä HB-mallissa pitää huomioida, että tarvittavien kustannusten ja vaikutusten seuranta ja arviointi onnistuu niin, että vaikutuksia ja kustannusvaikutuksia voidaan tehokkaasti seurata ja arvioida.

Kustannusten muodostuminen sekä vaikutusten mittaaminen Sopivan tuen ja palvelujen prosessin eri vaiheissa

Seuraavassa on kuvattu luettelomaisesti Sopivan tuen ja palvelujen prosessin vaiheet sekä eri vaiheissa mukana olevat osapuolet (toimijat). Kuvaus perustuu hankkeen kesän 2021 luonnosvaiheen toimintamallikuvaukseen. Prosessi mukailee yleistä sosiaalipalvelujen prosessia (sosiaalihuoltolain 1301/2014 mukainen sosiaalipalvelujen prosessi on merkitty ao. tekstissä sulkuihin) (vrt. vammaispalvelun asiakasprosessi) jota on tarkennettu HB:n toimintatapaan oleellisesti liittyvillä vaiheilla. Prosessi on kuvattu kustannusten muodostumisen ja vaikutusten mittaamisen näkökulmasta. Siinä kuvataan kaikkia vammaispalvelujen ja henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämisen kustannuksia ei pelkästään henkilökohtaiseen budjettiin sisältyvien palvelujen kustannuksia sekä mallinnetaan, kuinka arvioidaan kaikkien niiden vammaispalvelujen vaikuttavuutta, joita apua ja tukea tarvitsevalle järjestetään joko nykyisellä toimintatavalla tai HB:llä.

Avun ja tuen tarpeen ja tarkoituksen määrittäminen

1. Yhteydenotto ja liikkeelle lähtö (asian vireille tulo)

Palveluohjaaja kohtaa avun ja tuen tarpeessa olevan asiakkaan sekä omaiset ja läheiset. Mukana voi olla myös tukihenkilö tai tukirinki.

2. Tuen arviointi

Omatyöntekijä nimetään apua ja tukea tarvitsevalle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuen arviointiin osallistuvat myös omaiset ja läheiset. Mukana voi olla myös tukihenkilö tai tukirinki. Uuden asiakkaan avun ja tuen tarve arvioidaan ensimmäisen kerran ja valitaan sellaiset mittarit, joita voidaan käyttää jatkossa vaikutusten arviointiin.

3. Oma ehdotus

Apua ja tukea tarvitseva henkilö tekee oman ehdotuksensa tarvitsemistaan palveluista. Omatyöntekijän lisäksi mukana ovat omaiset ja läheiset sekä tukihenkilö tai tukirinki.

Tuen ja palvelujen suunnittelu

4. Raamit (palvelutarpeen arviointi)

Omatyöntekijä määrittelee avun ja tuen tarpeessa olevan asiakkaan oikeudet ja mahdollisuudet tarvittavaan tukeen ja palveluihin. Mukana ovat myös omaiset ja läheiset sekä tukihenkilö tai tukirinki. Valittujen mittareiden avulla saatua tietoa hyödynnetään oikeuksia ja mahdollisuuksia arvioitaessa.

5. Tuen suunnittelu (palvelusuunnitelma)

Kaikki osapuolet yhdessä osallistuvat tarvittavan avun ja tuen suunnitteluun (palvelut). Huomioidaan kunnan oma palvelutuotanto sekä mahdollinen yksityinen palvelutuotanto ja sosiaali- ja terveystalvelujen ulkopuolelle kuuluvat palvelut kuten liikunta- ja kulttuuripalvelut. Pysyvien palveluratkaisujen päätösten tueksi voi olla tarpeen kerryttää kokemusta kokeiluista, jolloin niistä saattaa syntyä myös kustannuksia. Valittujen mittareiden avulla saatua vaikutustietoa hyödynnetään palvelusuunnitelmaa tehtäessä.

6. Päätös vuoropuhelussa osapuolten kesken (palveluiden myöntäminen)

Omatyöntekijän tekee päätöksen myönnettävistä palveluista hyödyntäen valittujen mittareiden avulla saatua tietoa.

Seuranta ja arviointi

7. Järjestely (palveluiden järjestäminen)

Tuki ja palvelut järjestetään nykykäytännöllä tai henkilökohtaisella budjetilla. Jos HB, niin onko avun ja tuen tarvitsija itse kykenevä hankkimaan itselleen myönnetty palvelut, vai tarvitaanko tähän lisäksi muita osapuolia. Tehdään tarvittava työnjako kaikkien osapuolten välillä (Essoten mallissa mainittu HB-koordinaattori). Essoten Sopivan toimintamallissa henkilökohtaisen budjetin jalkauttamisvaiheen prosessi on kuvattu kuusivaiheisena vammaispalvelujen asiakasprosessin mukaisena omana prosessinaan (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2021).

8. Elämän eläminen - Palvelujen käyttö ja seuranta (palveluiden toteutus)

Kaikki prosessin osapuolet tukevat avun ja tuen tarvitsijan hyvää elämää (hyvän arjen toteutuminen). Hyvän elämän jatkuva arviointi (yksinkertaiset, helppokäyttöiset ja toistettavat mittarit), joka mahdollistaa tuen ja palvelujen sopivuuden uudelleen arvioinnin, toisin sanoen korjausliikkeiden tekemisen. Jos havaitaan, että HB:llä ei ole toivottuja vaikutuksia, voidaan tehdä uusi päätös palveluiden järjestämisestä muulla tavoin.

Käytännössä eri vaiheet eivät ole näin selvästi toisistaan eroteltavissa, vaan limittyvät toisiinsa riippuen esimerkiksi apua ja tukea tarvitsevan henkilön toimintakyvystä ja omaisten ja läheisten työpanoksesta. On huomattava myös, että eri vaiheista voidaan palata aina edelliseen vaiheeseen.

Prosessin osapuolille muodostuu kustannuksia kaikissa prosessin eri vaiheissa. Palveluntuottajien tuesta ja palveluista kustannuksia on oletettu syntyvän tuen suunnittelu (5) ja elämän eläminen (8) vaiheissa. Avun ja tuen tarvitsijalle tehdään alkukartoitus lähtötilanteessa, se huomioidaan päätöksenteossa ja palveluiden vaikutuksia arvioidaan jatkossa palveluita käytettäessä. Omaisten ja läheisten sekä tukihenkilön ja tukiringin jaksaminen ja elämänlaatu huomioidaan tuen ja avun tarvitsijan tukemisessa. Kuviossa 1. on esitetty prosessin eri vaiheet, niihin osallistuvat osapuolet, eri vaiheissa syntyvät kustannukset ja vaikutusten arviointi.

KUVIO 1: Kustannusten muodostuminen ja vaikutusten mittaaminen Sopivan tuen eri vaiheissa

MITTAAMINEN

Prosessin alussa

Tuen ja avun tarvitsija:

- Alkutilanteen kartoitus (tarvittavat mittarit)

Omaiset ja läheiset:

- Alkutilanteen kartoitus (tarvittavat mittarit)
- Jaksaminen / elämänlaatu

Tukihenkilö / tukirinki:

- Alkutilanteen kartoitus (tarvittavat mittarit)
- Jaksaminen / elämänlaatu

Vaiheet 4-6

Tuen ja avun tarvitsija:

- Alkuarviointitiedon hyödyntäminen tuen ja palvelujen suunnittelun tukena

Omaiset ja läheiset:

- Alkuarviointitiedon hyödyntäminen
- jaksaminen / elämänlaatu

Tukihenkilö / tukirinki:

- Alkuarviointitiedon hyödyntäminen
- jaksaminen / elämänlaatu

Ylläpito

Tuen ja avun tarvitsija

- vaikutusten mittaaminen (ajankohta, toistojen välit?)

Omaiset ja läheiset:

- Vaikutusten mittaaminen ja seuranta
- jaksaminen / elämänlaatu

Tukihenkilö / tukirinki:

- Vaikutusten mittaaminen ja seuranta
- jaksaminen / elämänlaatu

KUSTANNUKSET

Kustannuksia muodostuu kaikille prosessin osapuolille (toimijoille) prosessin eri vaiheissa

Avun ja tuen tarvitsija

- prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset

Omaiset ja läheiset

- prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan

Tukihenkilö/tukirinki

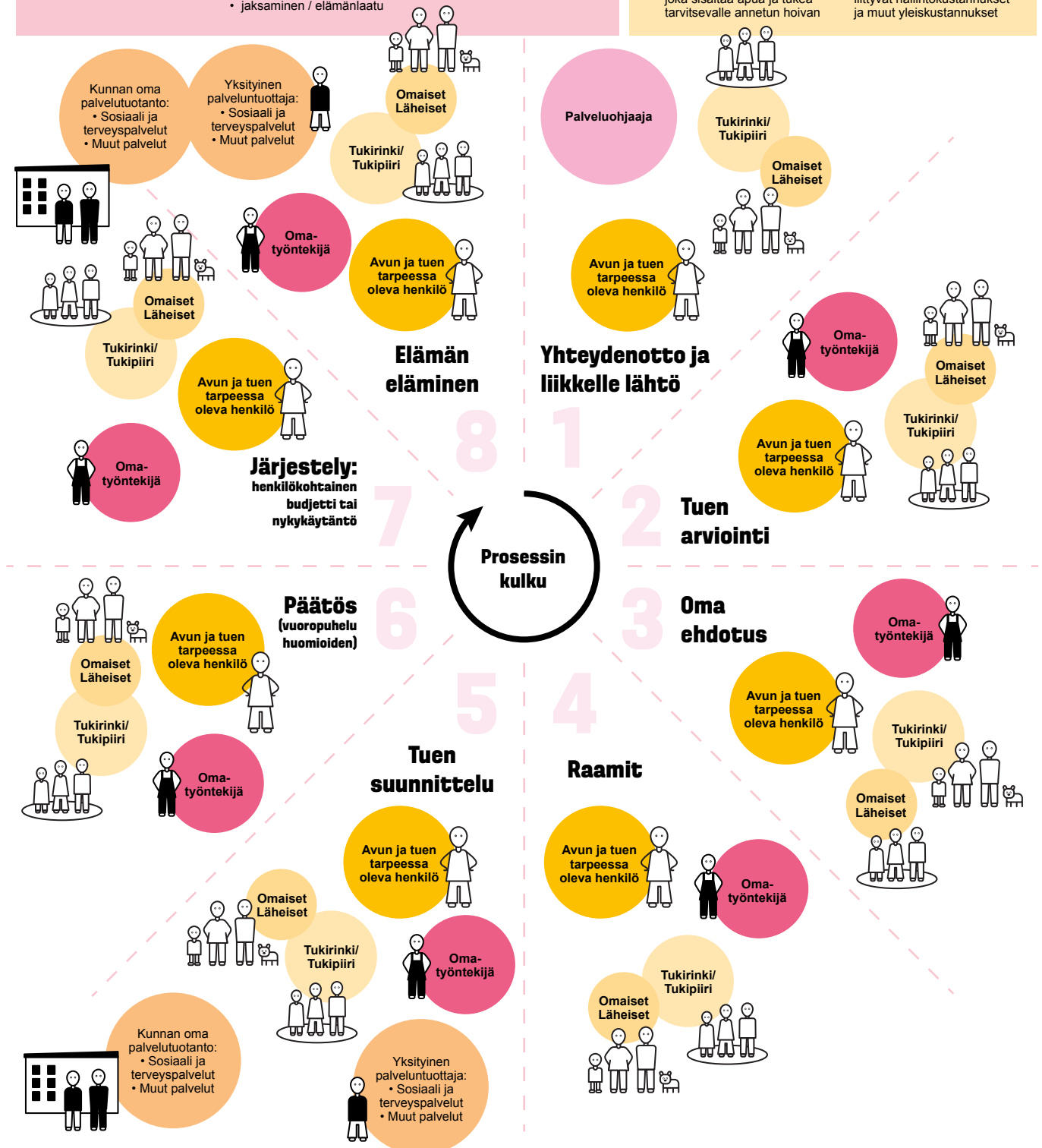
- prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan

Palveluntuottaja

- palveluiden hinta

Palvelunjärjestäjä

- palveluohjaajan ja omatyöntekijän työpanos
- tilat ja laitteet sekä edellisiin liittyvät hallintokustannukset ja muut yleiskustannukset

Kustannusten ja vaikutusten tietopohja

Palvelujärjestelmän näkökulmasta kustannusten arviointiin tarvitaan tietoja hankituista palveluista ja tuesta, asiakastyöntekijöiden työajan käytöstä, tiloista ja laitteista sekä edellisiin liittyvistä hallintokustannuksista ja muista yleiskustannuksista (välilliset kustannukset). Kun laajennetaan kustannusten tarkastelua lähemmäksi yhteiskunnallista näkökulmaa, mukaan otetaan myös avun ja tuen tarvitsijalle, omaisille ja läheisille sekä mahdollisille tukihenkilöille kohdistuvat kustannukset. Näiden kustannusten arvioimiseksi tarvitaan tietoa heidän tehtävistään ja niihin käyttämästään ajasta. Erikseen on syytä tarkastella kustannusten jakautumista palvelujenjärjestäjälle ja asiakkaalle läheisineen, koska HB-järjestämistapa voi aiheuttaa ja sen jopa oletetaan aiheuttavan muutoksia kustannusten jakautumisessa. (Kettunen & Pehkonen-Elmi 2019, 33–34; Pehkonen-Elmi & Kettunen 2019, 55–68.)

Haluttaessa selvittää HB:lla hankitun tuen ja palvelujen vaikutuksia, lähtökohtana ovat tarpeet sekä se, mitä tuella ja palvelulla halutaan henkilön elämässä saada aikaan. Tavoitteet määritellään lainsäädännössä, jonka mukaan henkilöllä on oikeus tukeen tai palveluun, joskin se vaihtelee, miten selkeästi tavoitteet ovat lainsäädännöstä löydettävissä. Esimerkiksi vammaispalvelujen päivätoiminnan tavoitteena on vahvistaa itsenäisessä elämässä selviytymistä ja lisätä sosiaalista vuorovaikutusta. Tavoiteltavaa asiaa on arvioitava alussa ja seurattava henkilön saadessa tukea tai käyttäessä palvelua. Muutos pystytään todentamaan yleensä vain, jos tiedetään tilanne ennen toiminnan aloittamista. Muutos on juuri se vaikutus. Jotta vaikutustietoa voisi käyttää taloudellisessa arvioinnissa, sen on liityttävä tuen tai palvelun perimmäiseen tavoitteeseen henkilön hyvinvoinnissa. (Kettunen & Pehkonen-Elmi 2019, 35).

Vaikutuksen näkyväksi tekeminen onnistuu, kun käyttöön otetaan tavoitetta tukeva mittaristo. Käytettävät mittarit tulee valita toiminnassa määriteltujen kohderyhmien ja tavoitteiden mukaan. Esimerkiksi osallisuuden kokemusta voidaan mitata Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämällä osallisuuskyselyllä, työtä ja toimintakykyä Työterveyslaitoksen Kykyviisarilla ja liikunnallista aktiivisuutta päivittäisten askelten määrällä. Käytettävät mittarit kannattaa miettiä tarkkaan, jotta ne oikeasti mittaaivat sitä, mitä halutaan mitata. Lisäksi välillä on hyvä pysähtyä miettimään, jos tarpeet ja tavoitteet muuttuvat, tarvitseeko käytettäviä mittareita vaihtaa, jotta saadaan oikeaa tietoa. Tiedon luotettavuus lisääntyy, kun käytetään monenlaisia mittareita. Monipuoliseen vaikutusten arviointiin tarvitaan sekä objektiivisia että subjektiivisia mittareita. Tiedon vertailtavuuden takia olisi suotavaa, että eri organisaatioissa käytettäisiin edes osin samoja mittareita. Olennaista on, että kerätään vain tietoa, jolle on käyttöä. Kerättyä tietoa tulee pystyä hyödyntämään sekä yksittäisen avun ja tuen tarvitsijan kohdalla, mutta myös ryhmätasolla johtamisessa ja päätöksenteossa. Apua ja tukea tarvitsevilla henkilöillä voi olla hyvinkin erilaisia tavoitteita, jolloin tarvitaan spesifisiä mittareita, mutta yleisesti kaikilla voisi olla käytössä geneerinen mittari esimerkiksi elämän laatua mittaava mittari. Muutoksen seurantaan olisi kuitenkin hyvä valita yksi mittari, joka ei olisi liian raskas avun ja tuen tarvitsijalle.

Kustannusten ja vaikutusten tietopohjataulukossa (taulukko 1) on esitetty Sopivan tuen ja palvelujen prosessissa mukana olevat osapuolet, mitä kustannuksia osapuolten toiminnasta aiheutuu ja miten kustannukset kohdistuvat, kuinka vaikutuksia pitää arvioida, mitä erityistä huomioitavaa on kunkin osapuolen kohdalla sekä se, kuinka tietojärjestelmien tulee toimia, että tarvittavat tiedot saadaan kerättyä, tallennettua ja hyödynnettyä.

Avun ja tuen tarpeessa olevalle henkilölle kustannuksia alkaa muodostua heti prosessin alkuvaiheessa, jolloin avun ja tuen tarpeessa oleva henkilö käyttää aikaansa yhteydenottoihin ja tapaamisiin palveluohjaajan kanssa. Näistä tehtävistä hänelle voi syntyä myös matkakustannuksia ja muita kus-

tannuksia kuten kustannukset tietoliikenneyhteyksistä (välilliset kustannukset). Kustannuksia syntyy prosessin kaikissa vaiheissa. HB:ssa avun ja tuen tarvitsija todennäköisesti käyttää omaa aikaansa ja muita voimavarojaan palvelujensa järjestämiseen. Kuinka varmistetaan, että nämä resurssit huomioidaan tuen ja palvelujen kokonaiskustannusten jakautumisessa?

Selvitettäessä ensimmäistä kertaa elämäntilannetta, toimintakykyä ja koettua hyvinvointia käytetään mittareita, joilla voidaan arvioida myös henkilön tuen ja avun tarvetta. Saatua tietoa hyödynnetään tuen suunnittelussa ja palvelujen myöntämiseen liittyvässä päätöksenteossa. On tärkeää, että samoja mittareita käytetään seurannassa, jotta nähdään, saadaanko myönnettyillä palveluilla aikaan tavoitteen mukaisia muutoksia eli vaikutuksia. Ensimmäinen arviointi voidaan tehdä laajemmalla mittaristolla, mutta seurantamittauksissa käytetään aina yhtä ja samaa, avun ja tuen tarvitsijalle mahdollisimman helppoa mittaria. Tietojärjestelmän tulee tukea valittua mittaristoa niin, että mittarit ovat sähköisesti täytettäviä. Tieto mittareiden tuloksista – vaikutuksista - tulee olla saatavilla asiakaskohteisesti, ja niin, että muutokset asiakkaan tilanteessa ovat helposti nähtävissä. Lisäksi tietojen tulee olla saatavissa ryhmäkohtaisesti, jotta niitä voidaan hyödyntää tiedolla johtamisessa.

Jos avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelut järjestetään henkilökohtaisella budjetilla, täytyy henkilöllä olla mahdollisuus seurata budjetin käyttöä ajantasaisesti. Kaikkien apua ja tukea tarvitsevien henkilöiden kustannustietoja on voitava seurata tietojärjestelmissä sekä asiakaskohtaisesti että ryhmätasolla asiakastyön ja tiedolla johtamisen työvälineenä.

Omaiset ja läheiset ovat mukana ja käyttävät aikaansa ja muita resurssejaan Sopivan tuen ja palvelujen prosessin kaikissa vaiheissa. Omaisten ja läheisten kustannukset muodostuvat samalla tavoin kuin avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön kustannukset. Lisäksi tulevat kustannukset mahdollisesta hoivasta apua ja tukea tarvitsevalle. Omaisten ja läheisten työpanosta ei yleensä huomioida laskelmissa kustannuksena, joten työtuntien ja muiden kustannustietojen keräämiseen ei tällä hetkellä ole toimivaa tietojärjestelmää. Kuitenkin henkilökohtaisessa budjetoinnissa oletuksena on, että tehtäviä siirtyy sekä asiakkaalle että hänen omaisilleen tai läheisilleen, ja verrattuna nykyiseen palvelujen järjestämistapaan heidän ajankäyttönsä esimerkiksi sopivien palveluiden löytämiseen kasvaa. Omaisten ja läheisten kustannukset siis kasvavat, kun taas palvelujärjestelmän kustannukset saattavat laskea, joten virheelliset johtopäätökset henkilökohtaisen budjetoinnin edullisuudesta ovat mahdollisia. Kuinka varmistetaan, että omaisten ja läheisten työpanosta ei unohdeta tulevaisuudessa?

Omaisten ja läheisten jaksaminen on tärkeää ja sitä täytyy seurata, koska usein heidän työpanoksensa ja muut resurssinsa muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista. Tietojärjestelmien tulee olla sellaisia, että ne mahdollistavat myös omaisille ja läheisille ajantasaisen seurannan käytetyistä palveluista, niiden määristä ja kustannuksista.

Tukihenkilön ja tukiringin kustannukset muodostuvat samoin kuin omaisten ja läheisten. Samaten kuin omaisten ja läheisten kustannusten kasvaessa, myös tukihenkilön ja tukiringin kustannukset saattavat kasvaa, kun taas palvelujärjestelmän kustannukset saattavat laskea, joten virheelliset johtopäätökset HB:n edullisuudesta ovat mahdollisia. Myös tukihenkilöiden jaksamista on tärkeää seurata, koska heidän työpanoksensa ja muut resurssinsa muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista. Tietojärjestelmien tulee olla sellaisia, että ne mahdollistavat myös tukihenkilölle ja tukiringin jäsenille ajantasaisen seurannan käytetyistä palveluista, niiden määristä ja kustannuksista. Kuinka varmistetaan, että tukihenkilön ja tukirinkiin kuuluvien työpanosta ei unohdeta tulevaisuudessa?

Tässä raportissa **palvelujen järjestäjällä** tarkoitetaan julkista palvelujen järjestäjää, joka vastaa siitä, että palvelujen järjestämiseen kuuluva kokonaisuus toimii (palvelujen rahoitus, tuotanto, ohjaus, valvonta). Palvelunjärjestäjän kustannukset muodostuvat **palveluohjaajan** ja **omatyöntekijän** työajan käytöstä, tiloista ja laitteista sekä edellisiin liittyvistä hallintokustannuksista ja muista yleiskustannuksista. Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä viimeistään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Omatyöntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Omatyöntekijän tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää ja toimia sosiaalihuoltolaissa mainituissa tehtävissä. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 19, 126).

Vaikutusten arvioinnissa käytettävät mittarit tulee valita toiminnassa määriteltujen kohderyhmien ja tavoitteiden mukaan. Vaikutusten arvioinnissa on huomioitava, että vaikutusten arviointi tulee osaksi päivittäistä työtä jokaisen asiakkaan kanssa. Myös kustannustiedon hyödyntäminen on osa asiakastyötä.

Tietojärjestelmien on mahdollistettava kustannusten ja vaikutusten seuranta ajantasaisesti sekä asiakaskohtaisesti että ryhmätasolla. Tietoja käytetään tiedolla johtamisen työvälineenä. Ajantasaisesti täytyy olla saatavilla myös tieto, mitä avun ja tuen tarvitsijalle hankitut tai tuotetut palvelut olivat (myös määrä) ja mitä ne maksoivat – tähän pystyttävä yhdistämään tieto hyvinvointivaikutusten arvioinnista.

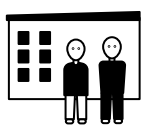
Tässä raportissa **palveluiden tuottajalla** tarkoitetaan esimerkiksi yritystä, yhteisöä, ammatinharjoittajaa tai yksityishenkilöä, joka tuottaa palvelua. Henkilökohtaisessa budjetoinnissa voi hyödyntää myös palvelunjärjestäjän omaa palvelujen tuotantoa, jolloin näiden palvelujen pitää olla tuotteistettu (omakustannushinta). Palveluntuottajat seuraavat tuottamiensa palveluiden kustannuksia omissa järjestelmissään ja laskuttavat palvelunjärjestäjää sovitun hinnan mukaisesti.

Asiakaskohtaista ryhmätietoa toiminnan vaikutuksesta toiminnan perimmäisessä tavoitteessa voidaan hyödyntää palveluiden suunnittelussa. Palveluntuottaja voi käyttää tätä tietoa oman toimintansa mainoksena tai referenssinä esimerkiksi palveluiden kilpailutuksissa.

Taulukossa 1 kaksi alimmaista riviä kuvastavat kustannusten ja vaikutusten arviointia ja tietopohjaa palvelujärjestelmän näkökulmasta. Koko taulukko kuvaa laajempaa tarkastelua, joka lähestyy yhteiskunnallista näkökulmaa.

TAULUKKO 1

Sopivan tuen ja palvelujen kustannusten ja vaikutusten arvioinnin tietopohjataulukko

Tietopohja Osapuolet	Kustannukset	Vaikutukset	Huomioitavaa	Tietojärjestelmä
Avun ja tuen tarpeessa oleva henkilö 	Prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset.	Alkutilanteen kartoitus, mittaritietojen hyödyntäminen tuen suunnittelussa, päätöksenteossa sekä muutoksen seurannassa.	Vaikutusten arviointi jatkossa "ei liian raskailla" mittareilla (huom. käytettävyyks). Mutta täytyy olla sama mittari kuin alkukartoituksessa, jotta muutoksen pystyy näkemään.	Käytetyissä tietojärjestelmissä kustannusten seurannan oltava mahdollista ajantasaisesti. Tietojärjestelmiin tieto, mitä avun ja tuen tarvitsijalle hankitut/tuotetut palvelut olivat (myös määrä) ja mitä ne maksoivat – tähän pystyttävä yhdistämään tieto hyvinvointivaikutusten arvioinnista.
Omaiset, läheiset 	Prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan.	Omaisten ja läheisten jaksamista/elämänlaatua seurattava säännöllisesti, kuten avun ja tuen tarpeessa olevan henkilönkin. Valittava sopivat mittarit.	Omaisten ja läheisten työpanos ja muut resurssit muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista.	Käytetyissä tietojärjestelmissä kustannusten seurannan oltava mahdollista ajantasaisesti. Tietojärjestelmiin tieto, mitä avun ja tuen tarvitsijalle hankitut/tuotetut palvelut olivat (myös määrä) ja mitä ne maksoivat.
Tukihenkilö tai tukiringi 	Prosessiin käytetty aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan.	Toiminnan vaikutus työn mielekkyyteen.	Tukihenkilön / tukiringin työpanos ja muut resurssit muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista.	Käytetyissä tietojärjestelmissä kustannusten seurannan oltava mahdollista ajantasaisesti. Tietojärjestelmiin tieto, mitä avun ja tuen tarvitsijalle hankitut/tuotetut palvelut olivat (myös määrä) ja mitä ne maksoivat.
Tietopohja Osapuolet	Kustannukset	Vaikutukset	Huomioitavaa	Tietojärjestelmä
Palvelunjärjestäjä / palveluohjaaja / omatyöntekijä 	Palvelunjärjestäjän kustannukset muodostuvat palveluohjaajan ja omatyöntekijän työajan käytöstä, tiloista ja laitteista sekä edellisiin liittyvistä hallinto-kustannuksista ja muista yleiskustannuksista.	Oikeiden mittareiden valinta avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön tilanteen ja tarpeiden selvittämiseksi ja seurantaan. Toiminnan vaikutus työn mielekkyyteen.	Vaikutusten arviointi osaksi päivittäistä työtä jokaisen asiakkaan kanssa. Kustannustiedon hyödyntäminen asiakastyössä.	Käytetyissä tietojärjestelmissä kustannusten ja vaikutusten seurannan oltava mahdollista sekä asiakaskohtaisesti että ryhmätasolla ajantasaisesti. Tietoa käytetään tiedolla johtamisen työvälineenä. Tietojärjestelmiin tieto, mitä avun ja tuen tarvitsijalle hankitut/tuotetut palvelut olivat (myös määrä) ja mitä ne maksoivat – tähän pystyttävä yhdistämään tieto hyvinvointivaikutusten arvioinnista.
Palvelujen tuottaja 	Palveluiden hinta		Asiakaskohtainen tieto toiminnan vaikutuksesta toiminnan perimmäisessä tavoitteessa. Vaikutusten arvioinnista saatua ryhmätietoa voi hyödyntää palveluiden suunnittelussa. Vaikutustieto voi olla kilpailuetu.	

Mihin kysymyksiin kustannus- ja vaikutustieto vastaa?

Kuviossa 2. on kuvattu kysymykset ja asiat, jotka täytyy selvittää, jotta vammaispalveluiden kustannukset ja vaikutukset saadaan todennettua käytännössä. Kuviossa on esitetty vammaispalveluilla tavoitellut perimmäiset vaikutukset (asiakkaan hyvinvointi ja elämänlaatu) ja vaikutusten aikaansaamisesta syntyvät kustannukset. Kustannusten ja vaikutusten todentamiseksi on esitetty kysymyksiä, joihin pitää saada vastaukset. Kuviossa on esitetty sekä palvelujärjestelmän että omaisten, läheisten, tukihenkilön ja tukiringin näkökulma, josta muodostuu yhteiskunnallista näkökulmaa lähestyvä tarkastelutapa. Seuraavaksi tarkastellaan näiden näkökulmien kustannusten ja vaikutusten todentamista. Lopuksi tehdään yhteenveto siitä, kuinka voidaan päätellä, ovatko palvelujen vaikutukset kustannustensa arvoiset.

1. Saavutettiin palveluille asetetut asiakkaan hyvinvointiin ja elämänlaatuun liittyvät tavoitteet - ovatko palvelut vaikuttavia? Millainen ja kuinka suuri muutos/vaikutus oli? Lisääntykö itsemääräämisoikeus?

Tavoitteiden toteutuminen todennetaan vammaisten ja heidän tilanteeseensa sopivilla vaikutusten arviointimittareilla. Todentaminen edellyttää vaikutusten mittaamista asiakaskohtaisesti. Asiakaskohtainen mittaaminen tuottaa yksilöllistä tietoa käytettyjen palveluiden vaikutuksista. Kun samoja mittareita käytetään seurannassa, saadaan selville, saavutettiin tavoitteet. Muutos (vaikutus) voi olla positiivinen, negatiivinen tai muutosta ei ole lainkaan, joka on myös tärkeä tieto. Tällöin palveluiden muuttamista tai jatkamista voidaan arvioida tietoon perustuen.

Henkilökohtaisessa budjetoinnissa erityisenä tavoitteena on itsemääräämisoikeuden vahvistuminen. Myös itsemääräämisoikeuden toteutumista on sen vuoksi syytä seurata ja arvioida sekä tarkastella suhteessa kustannuksiin.

Omaisten ja läheisten sekä tukihenkilön ja tukiringin apu ja tuki saattaa olla avun ja tuen tarvitsijalle merkittävä. Tästä syystä on tärkeää arvioida myös heidän jaksamistaan. Arvio heidän antamastaan avun ja tuen määrästä ja sen vaikutuksesta heidän jaksamiseensa ja hyvinvointiinsa kannattaa tehdä alkukartoituksessa ja sitä tulee myös seurata (mitattava) säännöllisesti. Omaisten ja läheisten sekä tukihenkilön ja tukiringin jaksamista kannattaa tukea, koska heidän apunsa ja tukensa on yhteiskunnallisestikin merkittävä.

Vaikuttavuustiedon hyödyntämisen edellytyksenä on, että käytössä olevat mittarit on integroitu käytössä oleviin asiakastietojärjestelmiin ja vaikuttavuustieto on saatavilla ajantasaisesti, asiakaskohtaisesti sekä ryhmäkohtaisesti.

2. Kuinka paljon asiakkaan hyvinvointiin ja elämänlaatuun liittyvän muutoksen/vaikutuksen aikaansaaminen maksoi? Millaisella palvelujen ja tuen kokonaisuudella muutos/vaikutus asiakkaan hyvinvoinnissa ja elämänlaadussa saatiin aikaan?

Palveluiden kustannukset sekä niiden järjestämiseen liittyvät kustannukset on tallennettava asiakaskohtaisesti, jotta kustannustiedon asiakaskohtainen saatavuus mahdollistuu sekä nykyisessä käytännössä että HB:ssä. Kustannukset on kirjattava myös siten, että voidaan selvittää, mitä palveluja avun ja tuen tarvitsija käytti, kuinka paljon, ja kuinka paljon ne maksoivat. Näin voidaan selvittää avun ja tuen tarvitsijan palvelujen ja tuen kokonaisuus sekä siitä kohdistuvat kustannukset palvelujärjestelmälle, joilla muutos hänen hyvinvoinnissaan ja elämänlaadussaan saatiin aikaan.

Omaisten ja läheisten sekä tukihenkilön ja tukiringin työpanokset ja muut resurssit muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista. Tätä kustannustietoa ei yleensä kerätä eikä käytetä, mutta HB-järjestämistavassa kustannusten jakautuminen saattaa muuttua siten, että omaisille, läheisille, tukihenkilölle tai tukiringille aiheutuu kustannuksia entistä enemmän. Siksi on tärkeää, että heidän prosessiin käyttämänsä aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan, tulee huomioitua.

3. Kummallako toimintatavalla – nykyinen vai HB – saadaan käytetyille resursseille eniten vaikutusta?

Asiakaskohtaista kustannus- ja vaikutustietoa täytyy pystyä yhdistelemään asiakasryhmittäin, jotta nykyisen käytännön ja HB:n kustannuksia voidaan vertailla. Tätä vertailutietoa voidaan hyödyntää tiedolla johtamisessa.

Jos HB:n kustannukset ja palveluilla tavoitellut hyvinvointivaikutukset eivät poikkea tavanomaisesta toimintatavasta, mutta itsemääräämisoikeus lisääntyy, on henkilökohtainen budjetointi itsemääräämisoikeuden vahvistumisen näkökulmasta kustannus-vaikuttavaa.

4. Halutaanko vaikutuksista maksaa niiden tuottamiseen tarvittavat kustannukset? Toisin sanoen, koetaanko, että kustannuksille saadaan vastinetta?

Avun ja tuen tarvitsijan näkökulmasta tämän tyyppinen kustannusten ja vaikutusten arviointi tekee näkyväksi tilanteen muuttumisen palvelujen avulla. Ilman tällaista tarkastelua on vaikea todeta, ovatko palvelut oikein mitoitettuja. Toisin sanoen ovatko ne sopivia, eivätkä yli-, ali- tai ohi mitoitettuja.

Palvelujärjestelmän näkökulmasta tämän tyyppinen kustannusten ja vaikutusten arviointi antaa tietoa, käytetäänkö olemassa olevia resursseja oikein ja tuotetaanko oikeita ja vaikuttavia palveluja. Jos HB:ssä samoilla tai pienemmillä kustannuksilla saadaan enemmän hyvinvointia kuin nykykäytännöllä, voidaan puhua kustannus-vaikuttavasta toiminnasta. Toisaalta jos HB:ssä kustannukset säilyvät ennallaan voidaan todeta, että HB on kustannusneutraali toimintatapa. Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan huomioi vaikutuksia millään tavoin.

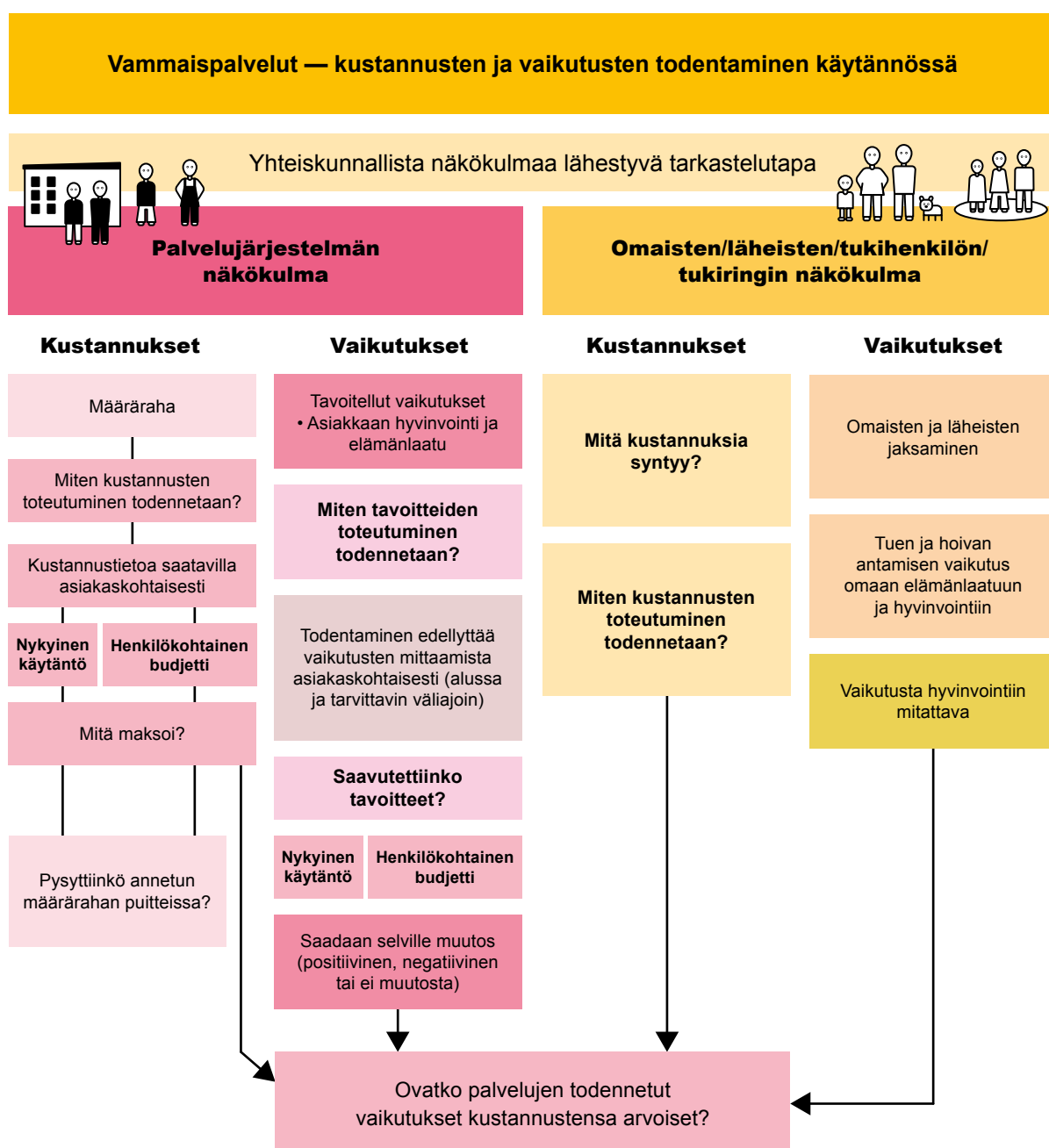
Yhteiskunnallista näkökulmaa lähestyvä tarkastelutapa huomioi palvelujärjestelmän näkökulman lisäksi omaisten, läheisten, tukihenkilön ja tukiringin näkökulman. Tämä näkökulma yhdistää kaikki arvioidut kustannukset ja vaikutukset, ja saattaa erota huomattavastikin pelkästään palvelujärjestelmän näkökulmasta arvioiduista kustannuksista ja vaikutuksista. Tämä näkökulma tuottaa arvion kokonaiskustannuksista ja niiden jakautumisesta. Kokonaiskustannukset ovat erisuuret kuin määrärahan toteutumista osoittavat kustannukset, koska mukana ovat myös omaisten, läheisten, tukihenkilön ja tukiringin kustannukset.

Taloudellisen arvioinnin avulla saadaan tietoa siitä, saadaanko käytetyistä resursseista syntyneille kustannuksille tavoiteltua vastinetta eli vaikutuksia. Lisäksi tämän tiedon avulla voidaan vertailla eri toimintamalleja kustannusten ja vaikutusten suhteen, kuten tässä tapauksessa vammaispalvelujen nykykäytäntöä ja HB:a. Arvioinnista saatu tieto pitää ottaa huomioon päätettäessä järjestettävistä palveluista, ja päätettäessä siitä millaisia toimintamalleja näissä palveluissa otetaan käyttöön.

5. Pysyttiinkö talousarviossa myönnetyn määrärahan puitteissa?

Talousarviossa palvelunjärjestäjälle myönnetään määräraha, jonka käyttöä seurataan talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmillä. Tällä hetkellä kunnissa käytössä olevat järjestelmät on suunniteltu talousarvion seuraamiseen esimerkiksi yksiköittäin, kustannuspaikoittain tai tehtävittäin. Tämän tehtävän ne täyttävätkin melko hyvin, ja tietojärjestelmistä saadaan tietoa määrärahan käytön toteumasta säännöllisin väliajoin, mutta ei asiakaskohtaisesti, mikä on nykyisen toimintatavan ja HB:n vertailun edellytys. Määrärahassa ja sen toteumassa ei ole myöskään huomioitu omaisten, läheisten, tukihenkilön ja tukiringin kustannuksia, joka on oleellista tietoa toimintatapojen vertailussa.

KUVIO 2: Vammaispalvelut - kustannusten ja vaikutusten todentaminen käytännössä

Pohdinta

Miten vaikutuksia mitataan? Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaan avun ja tuen tarvitsijan tavoitteiden määrittely lähtee hänen tarpeistaan. Tarpeet määrittelevät tavoitteet ja tavoitteet määrittelevät sen, millaisia mittareita vaikutusten arvioinnissa käytetään. Tiedon luotettavuus lisääntyy, kun käytetään monenlaisia mittareita. Monipuoliseen vaikutusten arviointiin tarvitaan sekä objektiivisia että subjektiivisia mittareita. Olennaista on, että kerätään vain tietoa, jolle on käyttöä. Vaikuttavuustiedon hyödyntämisen edellytyksenä on, että käytössä olevat mittarit on integroitu käytössä oleviin asiakastietojärjestelmiin ja vaikuttavuustieto on saatavilla ajantasaisesti, asiakaskohtaisesti sekä ryhmäkohtaisesti. Apua ja tukea tarvitsevilla henkilöillä voi olla hyvinkin erilaisia tavoitteita, jolloin tarvitaan spesifisiä mittareita, mutta yleisesti kaikilla voisi olla käytössä geneerinen mittari esimerkiksi elämänlaatua mittaava mittari. Geneerisiä elämänlaatu mittareita ovat esimerkiksi WHOQOL-BREF-elämänlaatumittari, 3X10D®-elämäntilannemittari ja ASCOT- sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden ja elämänlaadun mittari. Työterveyslaitoksen Kykyviisari® mittaa työtä ja toimintakykyä, mutta mittarissa on myös osioita, joita voi hyödyntää hyvinvoinnin mittaamisessa. Spesifisiä mittareita käytettäessä jokainen toimialue joutuu itse arvioimaan, mikä spesifi mittari olisi hyvä juuri heidän kohderyhmälleen. Tiedon vertailtavuuden vuoksi olisi suotavaa, että eri organisaatioissa käytettäisiin edes osin samoja mittareita. Vaikutusten seurantaan olisi hyvä valita yksi mittari, joka ei olisi liian raskas avun ja tuen tarvitsijalle.

Sosiaalityössä yhdeksi ongelmaksi mittareiden käytössä on tullut esiin, kuinka sovittaa kiireinen asiakastyö vaikuttavuuden mittaamisen kanssa. Tämä ajatustapa erottelee nämä kaksi asiaa, jotka ehdottomasti pitäisi nähdä yhtenä kokonaisuutena – eikö palvelujen vaikutusten arviointi ole asiakastyötä! Vai kenelle se kuuluu?

Kuinka kustannustiedon pitäisi olla saatavilla? Kustannusten arvioinnin lähtökohtana on, että otetaan huomioon kaikille prosessissa mukana oleville osapuolille aiheutuvat kustannukset. Palveluiden kustannukset sekä niiden järjestämiseen liittyvät kustannukset on tallennettava asiakaskohtaisesti, jotta kustannustiedon asiakaskohtainen saatavuus mahdollistuu sekä nykyisessä käytännössä että HB:ssä. Näin voidaan selvittää avun ja tuen tarvitsijan palvelujen ja tuen kokonaisuus sekä siihen kohdistuvat kustannukset palvelujärjestelmälle, joilla muutos hänen hyvinvoinnissaan ja elämänlaadussaan saatiin aikaan. Omaisten ja läheisten sekä tukihenkilön ja tukiringin työpanokset ja muut resurssit muodostavat merkittävän osuuden avun ja tuen tarpeessa olevan henkilön palvelujen kokonaiskustannuksista. Tämä kustannustieto on kerättävä, jotta saadaan tietoa HB-järjestämistavan vaikutuksista kustannusten jakautumiseen. Siksi on tärkeää, että heidän prosessiin käyttämänsä aika, matka- ja muut kustannukset sekä mahdollinen apu ja tuki, joka sisältää apua ja tukea tarvitsevalle annetun hoivan, huomioidaan. Kustannustiedon pitäisi olla saatavissa ajantasaisesti, jotta sen käyttö arkisessa asiakastyössä mahdollistuisi ja hyödyttäisi palveluista tehtäviä päätöksiä.

Nykyisin Essotessa käytössä olevista tietojärjestelmistä kustannukset saadaan eriteltyinä yksiköittäin ja kustannuspaikoittain. Essoten vammaispalvelujen kustannukset pystytään erittelemään 13 eri kustannuspaikkaan. Esimerkiksi asumispalvelujen osalta saadaan erikseen vaikeavammaisten ja kehitysvammaisten kustannukset, ja kaikki kunnittain eriteltyinä. Oman toiminnan osalta kustannukset on eroteltu yksiköittäin, mutta ostopalveluissa ja palvelusetelipalveluissa kustannuksia ei saada eroteltua asumispalvelun laadun mukaan. Effector on käytössä joissain palveluissa ja sen kautta saadaan joitain erittelyjä tehtyä. Palveluiden asiakasmääriä voidaan seurata, mutta ei asiakaskohtaisia kustannuksia.

Jos halutaan saada tietoa siitä, onko HB kustannus-vaikuttava toimintamalli verrattuna nykykäytännöön, kustannusten seurantatietojen ja vaikutusten arviointitietojen pitää olla saatavissa tässä raportissa kuvatulla tavalla. Jotta tämä onnistuu, niin käytössä olevat tietojärjestelmät pitää saada tukemaan kustannus- ja vaikutustiedon keräämistä ja seurantaa.

Lähteet

Kettunen, A. & Pehkonen-Elmi T. (2019)

Henkilökohtaisen budjetoinnin taloudellisen arvioinnin toteutettavuus ja alustava arviointisuunnitelma.

Diak Puheenvuoro 25, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-335-3>

L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014

Pehkonen-Elmi, T. & Kettunen A. (2019)

Kustannukset ja vaikutukset henkilökohtaisessa budjetoinnissa.

Rousu S. (toim.)

Henkilökohtainen budjetti – ihmislähtöinen toimintatapa sosiaali- ja terveydenhuoltoon (s. 55–68)

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja TAITO-sarja 22

Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-142-4>

Sosiaalihuollon soveltamisopas 2017

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5

Sosiaali- ja terveysministeriö

Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

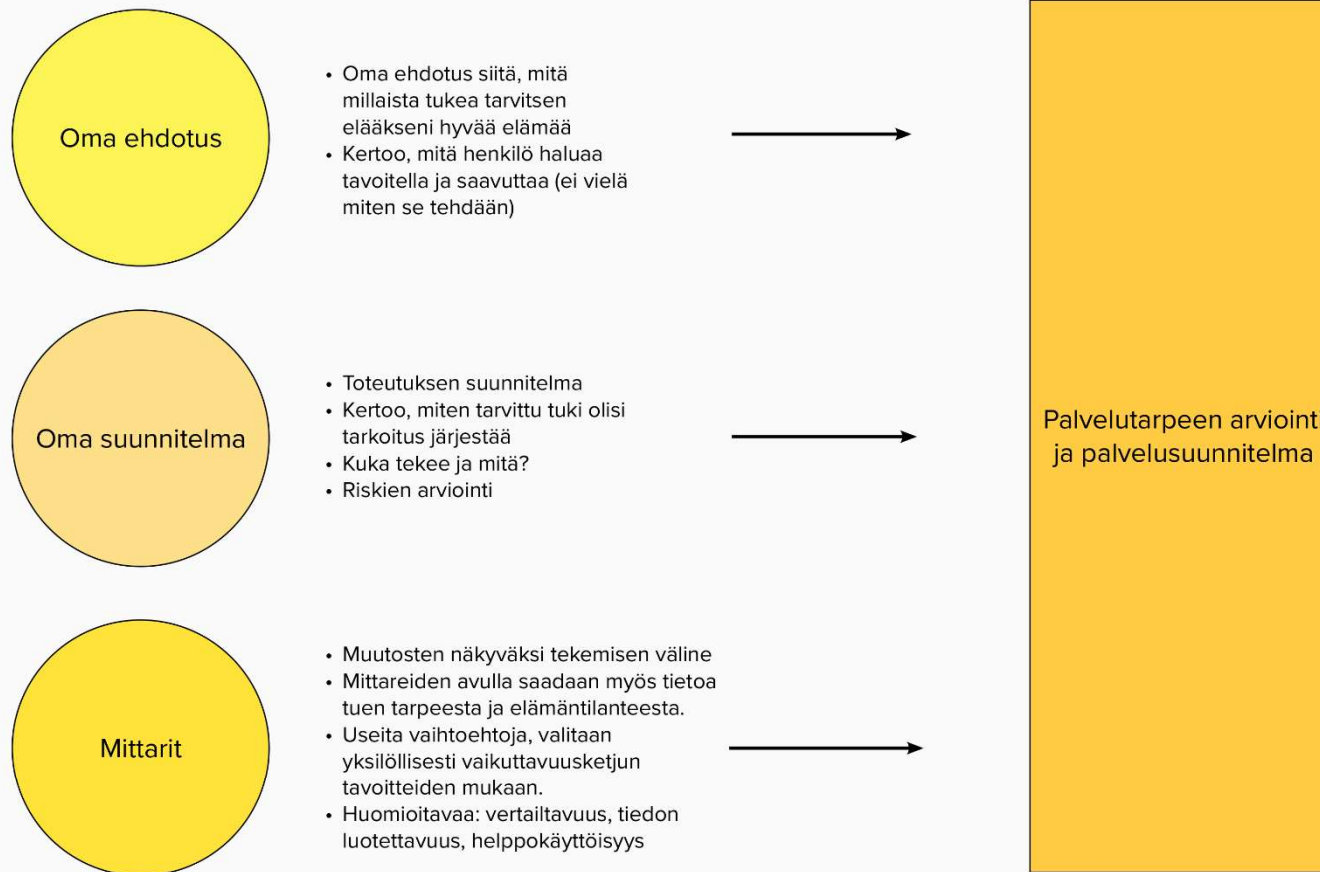
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (13.10.2021)

Sopiva. [Video.]

Saatavilla https://youtu.be/MrBYTB9_E5U

Sopivan tuen suunnittelun välineet

LUONNOS

Työvälineet asiakkaalle

Tieto hyödynnetään palvelutarpeen arvioinnissa ja palvelusuunnitelmassa.

Työvälineet työntekijälle

Ei päällekkäin tehtävää työtä.

OMA EHDOTUS

	1. Minulle tärkeää	Mikä on minulle tärkeää? Mitä hyvä elämä minulle tarkoittaa? Voit kertoa, mitkä asiat, ihmiset, paikat ja tilanteet ovat sinulle tärkeitä elämässäsi.
 	2. Mikä toimii ja ei toimi	Mitkä asiat tällä hetkellä ovat elämässäni hyvin tällä hetkellä ja mitkä haluan pysyä samana? Mitkä asiat eivät ole tällä hetkellä hyvin? Tässä kohdassa voit miettiä, mitkä asiat ovat elämässäsi hyvin tällä hetkellä. Nämä ovat asioita, joihin et halua muutosta. Tässä kohdassa voit miettiä, mihin asioihin et ole tyytyväinen tällä hetkellä.
	3. Muutos	Mikä on asia, jonka haluaisin muuttaa elämässäni tai saavuttaa? Mikä on positiivinen, hyvää elämää edistävä muutos, jonka haluat tapahtuvan? Tässä kohdin voit miettiä asian tai asioita, joihin haluaisit muutoksen. Erilaisia asioita, joihin esimerkiksi muutos voi kohdistua: • Asuminen • Työtilanne tai työllistyminen • Osaaminen tai ammattitaito • Taloudellinen tilanne • Liikkuminen • Terveystila • Nukkuminen tai vuorokausirytm • Ruokavalio • Fyysinen kunto • Arjen hallinta • Mielen hyvinvointi • Ihmissuhteet • Harrastaminen tai osallistuminen • Päihteiden käyttö tai muut riippuvuudet
	4. Päämäärä	Mikä on muutoksen päämäärä, jonka haluat toteutuvan? Tässä kohdin kuvaile mahdollisimman tarkasti, millainen on toivottu lopputulos.
	5. Tarkistus	Tarkista: • Miten voimme tehdä muutoksen näkyväksi? Mikä on lähtöpiste? • Onko päämäärä mahdollinen? Älä vaadi liikoja tai liian vähää. • Vahvistaako ja parantaako muutos asioita, jotka ovat tällä hetkellä hyvin? Vaikuttaako tämä siihen, mikä ei toimi? • Miten muutos ja päämäärä liittyvät tuen tarpeeseen? Miten tuen tarpeen estää päämäärän toteutumisen?

LUONNOS

OMA SUUNNITELMA

	Tavoite	Suunnitelman pitää kertoa siitä, miten haluaisit järjestää tarvitsemasi tuen (esim. mistä/keneltä haluaisit sitä hankittavan). Suunnitelman pohjana on oltava tarkoitus tai tavoite.
	Tärkeimmät askeleet	Mieti voiko tavoitteen pilkkoa välitavoitteiksi, eli tärkeimmiksi askeleiksi jotka tulee ottaa päämäärän saavuttamiseksi.
	Toteutuksen suunnitelma	Toteutuksen suunnitelmassa kerrot millä keinoin haluttuun tavoitteeseen päästään eli mitä pitää tehdä ja miten toimia.
	Aikataulu	Tärkeää on hahmotella myös aikataulu siitä, milloin mitään tapahtuu.
	Tukena olevat henkilöt ja tahot	Ketkä kuuluvat tukiryhmääsi, eli keitä ihmisiä toimintasuunnitelman toteuttamiseen tarvitaan.
	Ensimmäinen askel	Mieti myös mistä lähdet liikkeelle eli mikä on suunnitelman ensimmäinen askel.

LUONNOS

	Henkilökohtainen budjetti	Jos avun ja tuen järjestämiseen hyödynnetään henkilökohtaista budjettia, tulee tietää miten budjetin eli rahat käyttäisit.		
	Tarkistus ja etenemisen varmistus	Tähän käytän henkilökohtaista budjettiani	Järjestän asian näin	Kustannusarvio / kk
			Nämä asiat päätän itse	Näistä asioista päättää joku muu kuin minä
		Omien valintojen ja päätösten varmistus • Millä keinoin varmistetaan, että saan ja pystyn tekemään omaa elämäni koskevat päätökset? • Olenko saanut päätöksiä ja valintoja varten tarpeeksi tietoa ymmärrettävässä muodossa? • Miten tuet minua parhaiten päätöksen teossa? • Jos yllä olevaa henkilökohtaiseen budjettiin liittyvää päätöksentekoa ole mietitty, on hyvä käydä läpi: ○ Asioita, joista päätän itse: ○ Asioita, joista päättämiseen tarvitsen tukea? (kuka tukee päätöksissä): ○ Asioita, joista päättää joku muu (kuka päättää): ○ Asioita, joista haluaisin päättää itse: Riskit Mitä riskejä suunnittelemasi asian toteuttamiseen voi sisältyä? Suunnitelmasta pitää selvittää, millä keinoilla riskejä voidaan vähentää jos sellaisia havaitsette. • Millaisia riskejä asioiden toteuttamiseen voi sisältyä? • Keinot, joilla riskejä voidaan välttää? Arviointi • Mitä mieltä sinä olet suunnitelmasta? Onko se hyvä, vai oletko jostain asiasta eri mieltä? • Mitä mieltä muut suunnitelman tekoon osallistuneet ovat suunnitelmasta?		

LUONNOS

MITTARIT

- Mittareiden tarkoitus on tehdä muutosta näkyväksi. Mittari tulee yksilöllisesti valita vaikuttavuusketjun tavoitteiden (oma ehdotus ja suunnitelma) mukaan ei päinvastoin.
- Mahdollisia kokeiltavia mittareita ovat esimerkiksi osallisuuden kokemusta mittaava Sokra-koordinaatiohankkeen kehittämä [osallisuusindikaattori](#) ja työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmäksi tarkoitettu [Kykyviisari](#).
- Seuraavilla sivuilla esitellyt osallisuusindikaattorin kysymykset sekä Kykyviisarin eri elämän aihealueisiin liittyviä kysymyksiä.

Osallisuuden kokemuksen mittaaminen (Sokra osallisuusindikaattori)	Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia. Osallisuus tarkoittaa sitä, että sinulla on mahdollisuus tehdä samoja asioita kuin kaikki muutkin. Se tarkoittaa myös sitä, että olet tasa-arvoinen muiden kanssa, voit kertoa oman mielipiteesi ja vaikuttaa itseäsi koskeviin tai yhteisiin asioihin, jos haluat. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi 1. Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä 2. Saan myönteistä palautetta tekemisistäni 3. Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön 4. Olen tarpeellinen muille ihmisille 5. Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun 6. Tunnen, että elämälläni on tarkoitus 7. Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita 8. Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen 9. Koen, että minuun luotetaan 10. Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin. Vastausvaihtoehtoina esitetään 1) täysin eri mieltä, 2) jokseenkin eri mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) jokseenkin samaa mieltä, 5) täysin samaa mieltä. Kuhunkin kysymykseen vastataan asteikolla 1–5.
Hyvinvoinnin mittaaminen (Kykyviisari)	Väittämiä • Terveystilani on • Hyvä • melko hyvä • Keskitasoinen • melko huono • Huono

LUONNOS

- Olen tyytyväinen elämääni tällä hetkellä
 - erittäin tyytyväinen
 - melko tyytyväinen
 - en tyytyväinen, mutta en tyytymätönkään
 - melko tyytymätön
 - erittäin tyytymätön
- Olen tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseeni
 - Edelliset vastausvaihtoehdot
- Tunnen itseni yksinäiseksi
 - en koskaan
 - hyvin harvoin
 - Joskus
 - melko usein
 - Jatkuvasti
- Minulla on tällä hetkellä elämässäni ihminen, jonka kanssa voin keskustella avoimesti henkilökohtaisista asioistani ja ongelmistani
 - Kyllä
 - Ei
 - en osaa sanoa
- Onko sinulla lemmikki- tai hoitoeläintä, joka tuo iloa elämääsi?
 - kyllä
 - ei
 - en osaa sanoa
- Onko sinulla jokin harrastus tai sellaista tekemistä, jonka parissa viihdyt?
 - kyllä
 - ei
 - en osaa sanoa
- Kuinka usein tapaat tai olet yhteydessä ystäviin, sukulaisiin tai tuttuihin, jotka eivät asu kanssasi?
 - päivittäin tai lähes päivittäin
 - 1-2 kertaa viikossa
 - 1-3-kertaa kuukaudessa
 - harvemmin kuin kerran kuukaudessa
 - en koskaan

	• Suunnittelen elämäni • useamman vuoden päähän • kuukauden kerrallaan • viikon kerrallaan • päivä kerrallaan • Osallistun jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhdistyksen toimintaan (esimerkiksi liikuntaseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta) • osallistun aktiivisesti • osallistun silloin tällöin • en osallistu • Olen tällä hetkellä • Työssä (tai yrittäjänä, maatalousyrittäjänä, freelancerina, apurahalla) • Työssä työllistämistoimenpitein (esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, • työkokeilussa tai muussa aktivointitoimenpiteessä) • Työtön tai lomautettu • Vanhuuseläkkeellä tai työttömyyseläkkeellä (eläkkeellä iän, työvuosien tai eläkevakuutuksen perusteella) • Työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana • Opiskelija tai koululainen • Hoitamassa omia (alle 15-vuotiaita) lapsia • Omaishoitajana • Varusmies- tai siviilipalvelussa • Muussa toiminnassa, missä?
Mielen hyvinvointi (Kykyviisari)	Tässä on väittämiä ajatuksista ja tuntemuksista. Valitse jokaisen väittämän kohdalla se vastaus, joka parhaiten kuvaa tilannettasi viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Arvioi asteikolla 1 = En koskaan - 5 = Koko ajan. Valitse numero. (En koskaan / Harvoin / Silloin tällöin / Usein /Koko ajan) • Olen tuntenut itseni toiveikkaaksi tulevaisuuden suhteen • Olen tuntenut itseni hyödylliseksi • Olen tuntenut itseni rentoutuneeksi • Olen käsitellyt ongelmia hyvin (Olen miettinyt ratkaisuja ja eri vaihtoehtoja, miten pääsen ongelmassa eteenpäin) • Olen ajatellut selkeästi (Pystyn erittelemään tunteitani ja toimintaani. Ajatukseni eivät mene sekaisin) • Olen tuntenut läheisyyttä toisiin ihmisiin • Olen kyennyt tekemään omia päätöksiä asioista • Olen kyennyt tarttumaan toimeen asioitteni hoitamisessa • Olen tuntenut mielihyvää itselleni tärkeistä asioista

Arki ja sen sujuvuus (Kykyviisari, Oman elämän ohjaksissa /KVPS)	Miten suoriudut seuraavista arkipäivän asioista? Vastaa siinäkin tapauksessa, vaikka kyseiset palvelut tai välineet eivät olisi helposti saatavilla tai asia ei ole sinulle tällä hetkellä ajankohtainen. Arvioi asteikolla 1 = En suoriudu - 5 = Suoriudun hyvin. Valitse numero. (En suoriudu / Paljon vaikeuksia / Jonkin verran vaikeuksia / Vähän vaikeuksia / Suoriudun hyvin) • Kotitöiden tekeminen (esim. ruuanlaitto, siivous, pyykinpesu) • Kauppa-asioiden hoitaminen (esim. ruoka- ja vaateostokset, hygieniatuotteiden ostot) • Julkisten palvelujen käyttäminen (esim. pankki, KELA, apteekki, TE-toimisto, sosiaalitoimisto) • Internetin kautta asioiminen ja tiedon hakeminen (esim. verkkopankki, lomakkeiden täyttö, aikataulut) • Raha-asioista huolehtiminen (esim. rahankäytön suunnitteleminen, laskujen maksaminen ajallaan) • Omasta terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen (esim. monipuolinen ruokavalio, liikunnan harrastaminen, sinulle määrättyjen lääkkeiden ottaminen) • Säännöllisen vuorokausirytmien ylläpitäminen ja riittävä nukkuminen (esim. asiointi ja toimiminen päiväsaikaan, olo on päivällä virkeä) • Omasta puhtaudesta ja siisteydestä huolehtiminen (esim. peseytyminen, puhtaat vaatteet) • Terveyspalvelujen käyttäminen (esim. lääkärissä käynti, hammashuolto, laboratorio) • Kodin ulkopuolella kulkeminen (esim. julkiset kulkuneuvot, oma auto, taksi, polkupyörä, jalan) • Muista huolehtiminen (esim. lapset, vanhemmat ja lemmikkieläimet) Minulle haastavia tilanteita • Minua jännittää kun...: • Pelkoni: • Turhaudun kun: • Asioita, jotka haluaisin näihin liittyen muuttaa:
Taidot (Kykyviisari)	Seuraavaksi kysytään osaamiseesi liittyviä asioita. • Pystytkö yleensä keskittymään asioihin? Erittäin hyvin, Hyvin, Tyydyttävästi, Huonosti, Erittäin huonosti • Sujuuko sinulta uusien tietojen ja taitojen oppiminen? Erittäin hyvin, Hyvin, Tyydyttävästi, Huonosti, Erittäin huonosti • Millaiseksi arvioit muistisi tällä hetkellä? Onko muistisi: Erittäin hyvä, Hyvä, Tyydyttävä, Huono, Erittäin huono • Onko sinulla todettu joku oppimiseen, keskittymiseen tai hahmottamiseen liittyvä vaikeus? Kyllä, Ei, En osaa sanoa Miten seuraavat väittämät kuvaavat ajatuksiasi tulevaisuuden ja osaamisen suhteen? Arvioi asteikolla 1 = Täysin eri mieltä - 5 = Täysin samaa mieltä. Valitse numero. • Suhtaudun tulevaisuuteni myönteisesti • Minulla on haaveita ja toiveita tulevaisuudelleni • Olen valmis näkemään vaivaa ja tekemään asioita tavoitteitteni ja haaveitteni toteutumisen eteen • Minulla on osaamista, jota voin hyödyntää työelämässä

Keho ja kunto (Kykyviisari)	LUONNOS • Onko fyysinen kuntosi mielestäsi: Hyvä, Melko hyvä, Keskitasoinen, Melko huono, Huono • Harrastatko liikuntaa? Liikunta sisältää kaiken vapaa-ajan liikuntaharjoittelun, hyötyliikunnan tai muun fyysisen ponnistelun, jossa hengästyy ja hikoilee. • Harrastan liikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa • Harrastan liikuntaa 1-2 kertaa viikossa • Harrastan liikuntaa, mutta en joka viikko • Harrastan liikuntaa harvemmin kuin kerran kuukaudessa • En harrasta liikuntaa • Käytätkö säännöllisesti jotakin liikkumisen apuvälinettä, esimerkiksi pyörätuolia tai kävelykeppiä? En, Kyllä • Pystytkö levähtämättä kävelemään noin kilometrin? • Jos käytät käsikäyttöistä pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä, pystytkö levähtämättä kelaamaan tai kävelemään noin kilometrin? • Pystytkö juoksemaan lyhyehkön matkan (noin sata metriä)? • Jos käytät käsikäyttöistä pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä, pystytkö kelaamaan tai kävelemään vauhdikkaasti lyhyen matkaa? Vaihtoehdot edellisiin kysymyksiin Pystyn siihen vaikeuksitta Pystyn siihen, mutta vaikeuksia on jonkin verran Pystyn siihen, mutta se on minulle erittäin vaikeaa En pysty siihen lainkaan Onko sinulla yksi tai useampi pitkäaikainen fyysinen tai psyykkinen sairaus, oire tai vamma? Ei, Kyllä Arvioi, miten haittaavia nämä sairaudet, oireet tai vammat ovat. Valitse haitan määrää parhaiten kuvaava vaihtoehto. 0= Ei haittaa lainkaan, 10 = Pahin mahdollinen eli erittäin suuri haitta Haitta vapaa-ajan harrastuksissa Haitta kotitöiden hoitamisessa Haitta työssä tai mahdollisessa työssä Haitta ihmissuhteissa
--	---

Vammaispalvelut

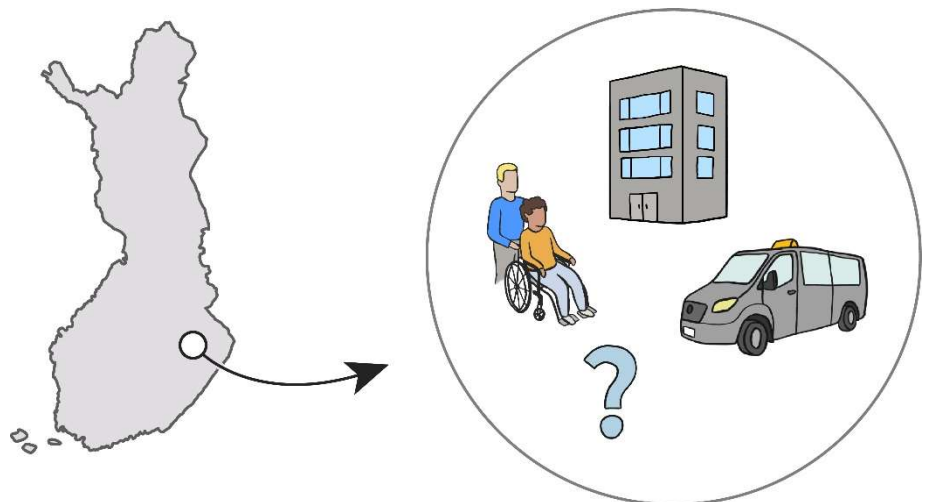

Vammaispalvelut

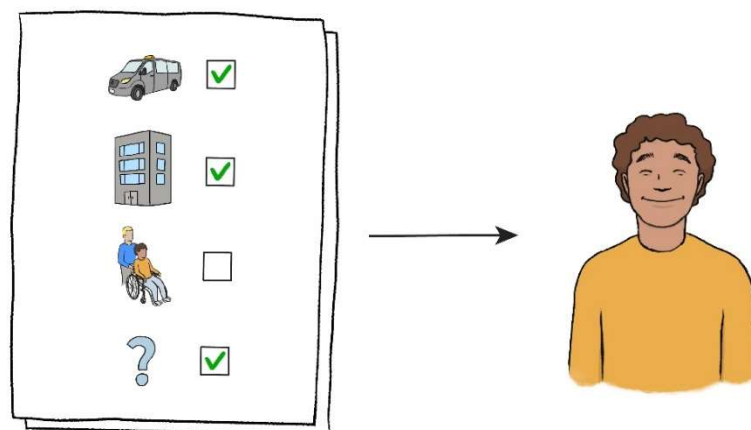
Vammaispalvelut on tarkoitettu vammaisille ja kehitysvammaisille ihmisille.

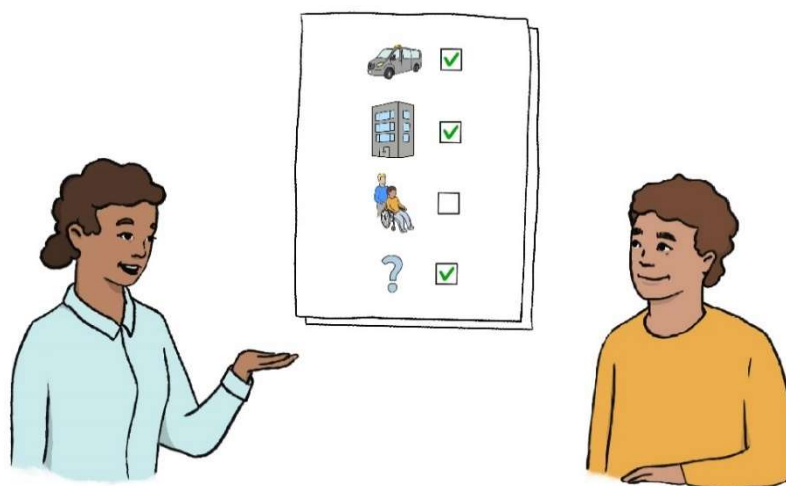
Kunnat huolehtivat vammaispalvelujen järjestämisestä.

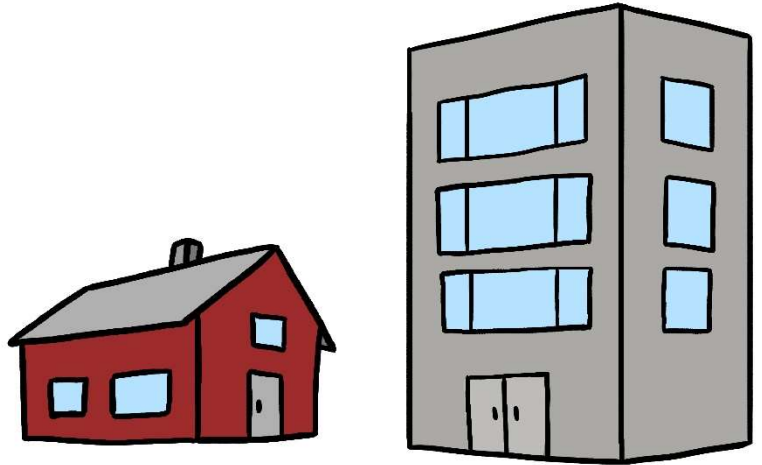
Palvelusuunnitelmassa
sovitaan avusta ja tuesta,
jota sinä tarvitset.

Teet palvelusuunnitelman
yhdessä työntekijän
kanssa.

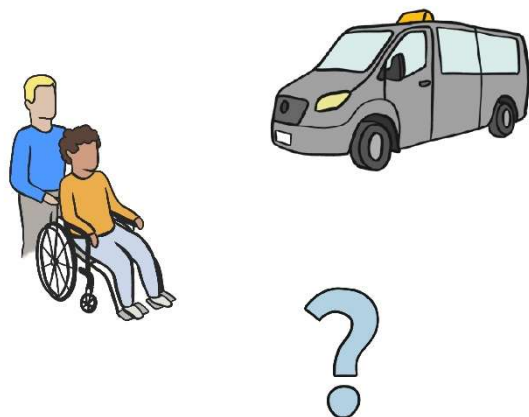
Voit saada
apua asumiseen.

Voit saada apua
liikkumiseen
ja harrastamiseen.

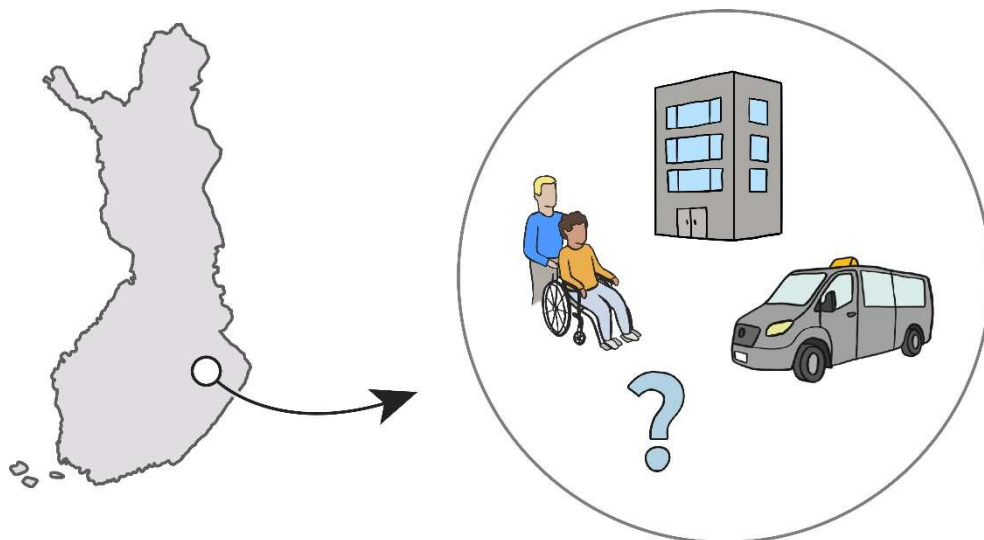
Voit saada apua
myös muihin asioihin,
kuten asuntosi muutostöihin
tai ohjausta ja neuvontaa
itsellesi ja läheisillesi.

Vammaispalvelut
helpottavat elämää
vamman tai
sairauden kanssa.

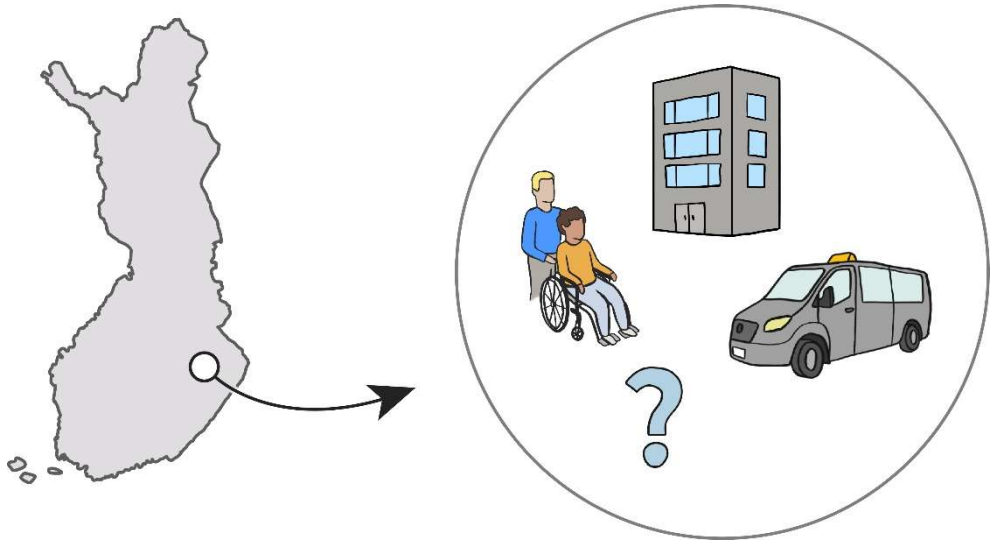

Vammaispalvelujen järjestämisen tavat

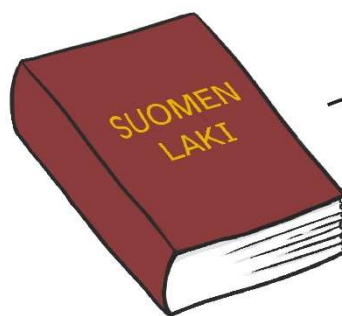

Vammaispalvelujen järjestämisen tavat

Kunnilla on vastuu
vammaispalvelujen
järjestämisestä.

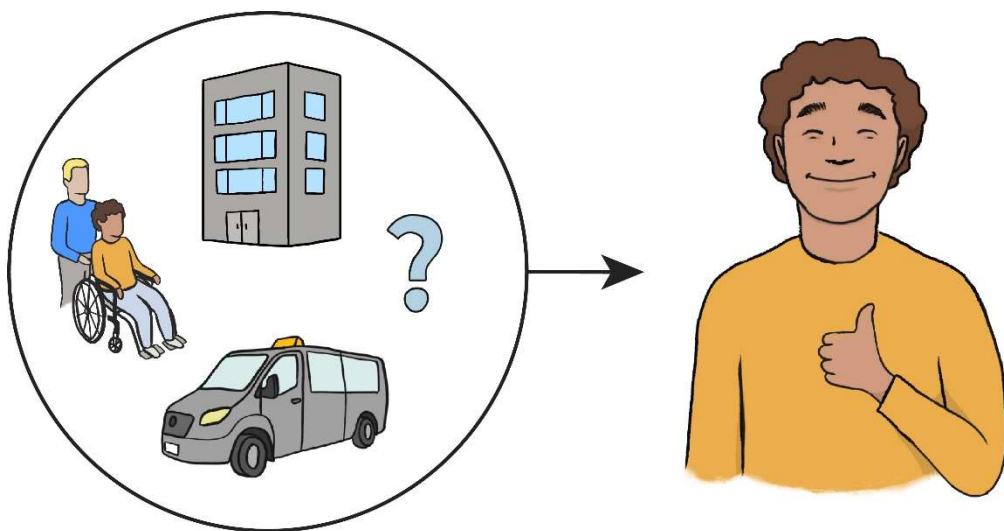
Tämä vastuu
on kirjoitettu
lakeihin.

1§	_____
2§	_____
3§	_____
4§	_____
5§	_____

Vammaispalveluja
voidaan järjestää
eri tavoilla.

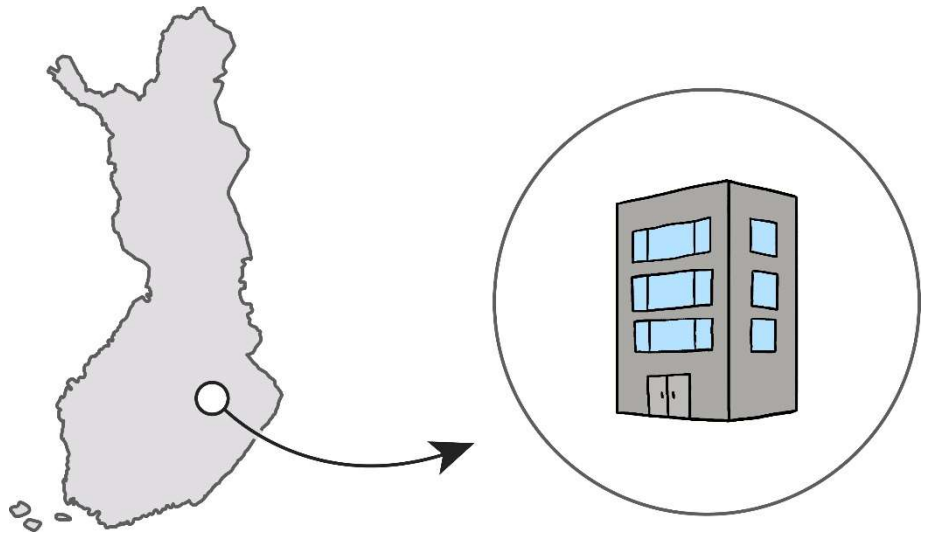
Eri tavoilla
järjestäminen
on hyvä asia.

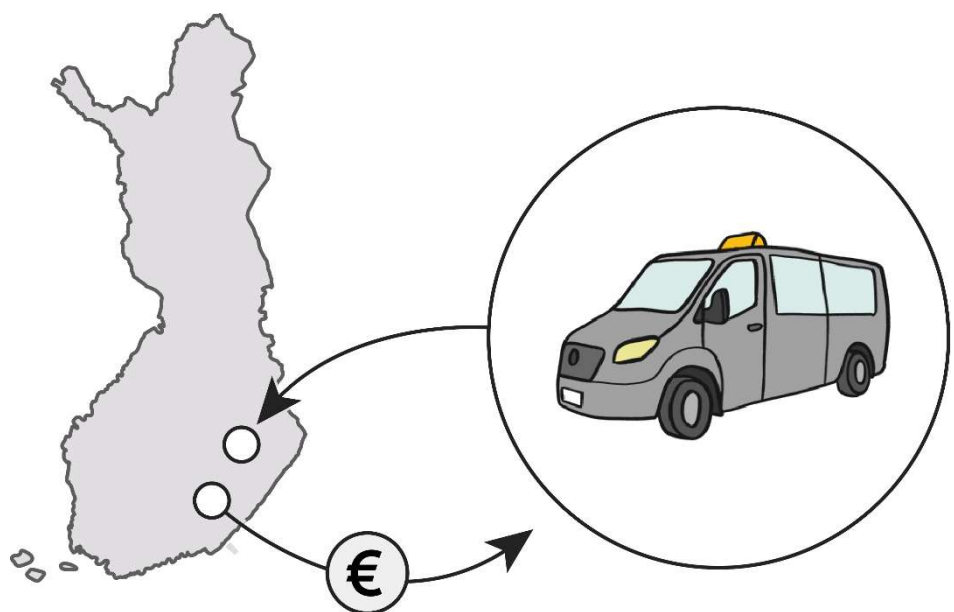
Silloin kaikille
löytyy palvelumuoto,
joka sopii jokaisen
omiin tarpeisiin.

Vammaispalvelujen
järjestämisen
tapoja ovat:

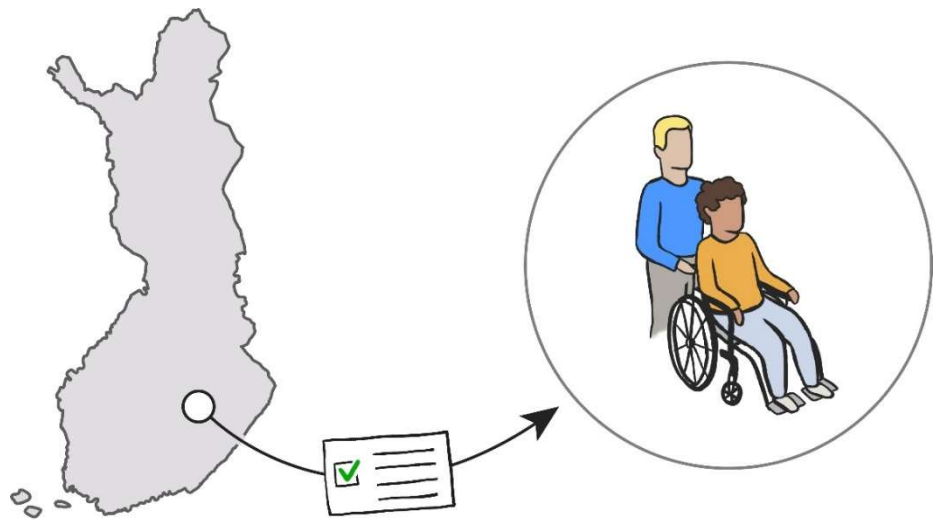
Kunta järjestää
palvelun itse.

Kunta ostaa palvelun
toiselta kunnalta,
kuntayhtymältä
tai yritykseltä.

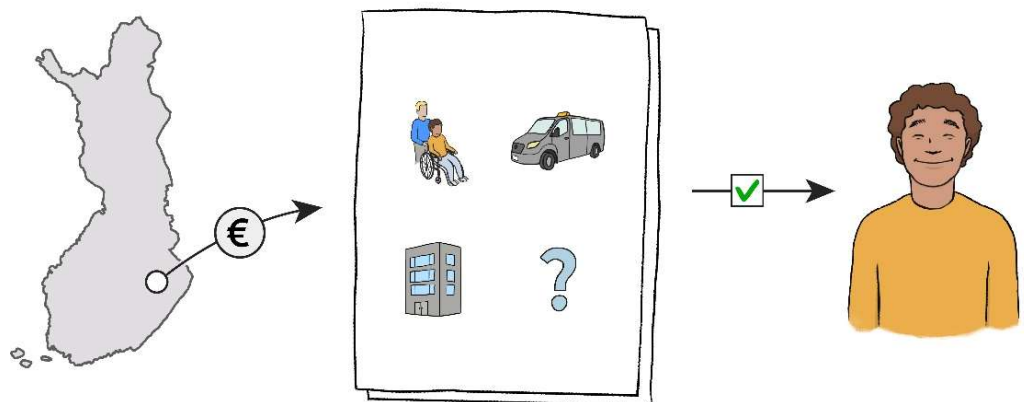

Kunta myöntää
asiakkaalle
palvelusetelin.
Palvelusetelillä
voit hankkia
omatyöntekijäsi
kanssa sovitun
palvelun.

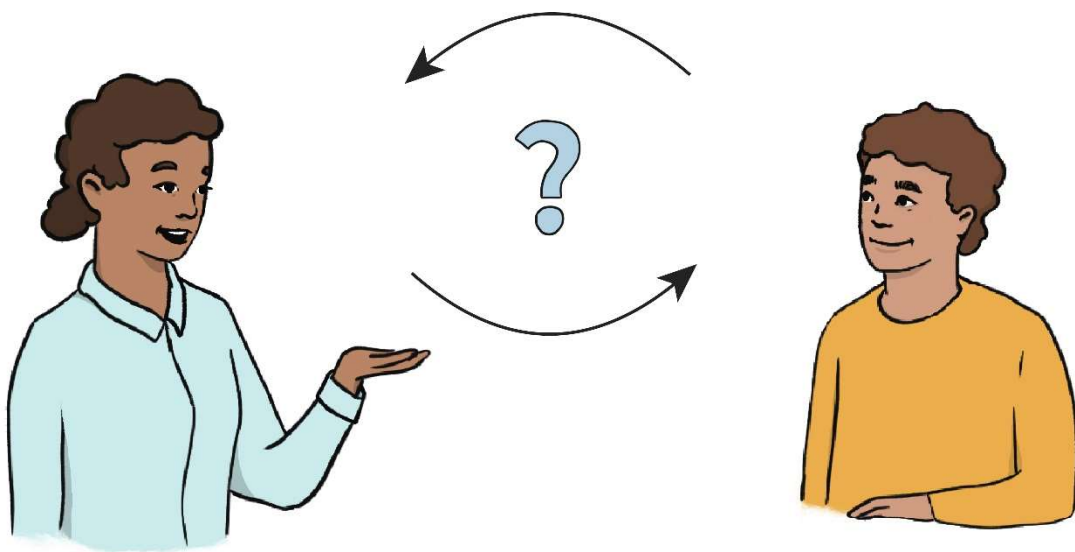

Kunta myöntää
asiakkaalle
henkilökohtaisen
budjetin.

Henkilökohtaista
budjettia kutsutaan
lyhenteellä HB.

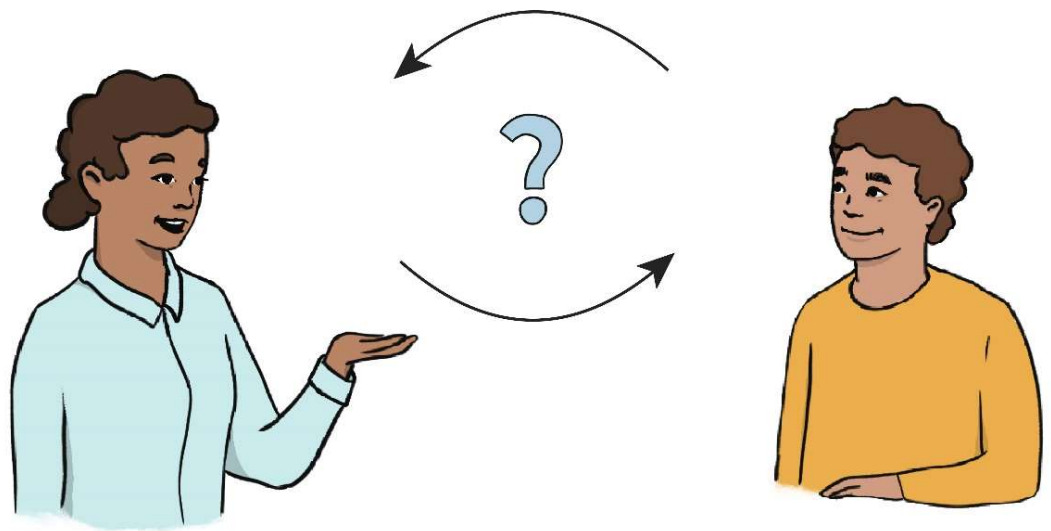

Sopivan tuen toimintamalli

Sopivan tuen toimintamalli

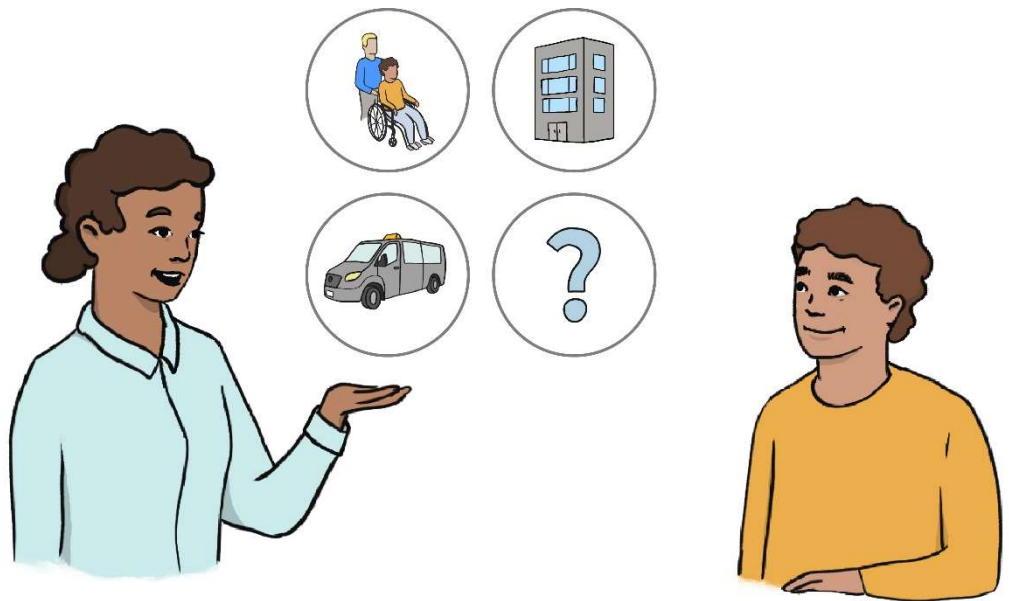
Sopivan tuen
toimintamalli
tarkoittaa tapaa,
jolla työntekijä
toimii sinun
kanssasi.

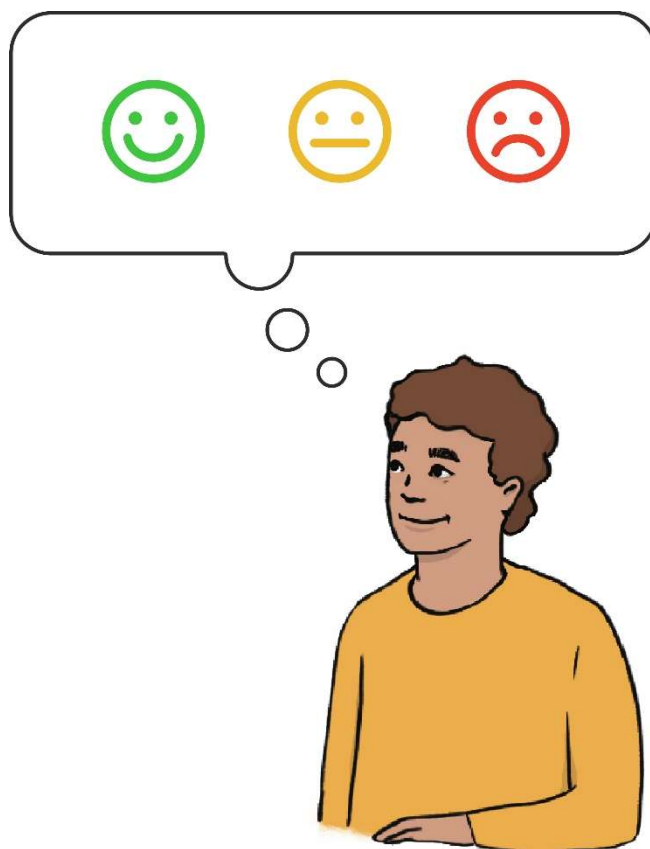
Palvelutarpeen
arvioinnissa
selvitetään,
millaista apua ja
tukea tarvitset.

Palvelutarpeen
arvioinnin tekee
työntekijä yhdessä
sinun kanssasi.

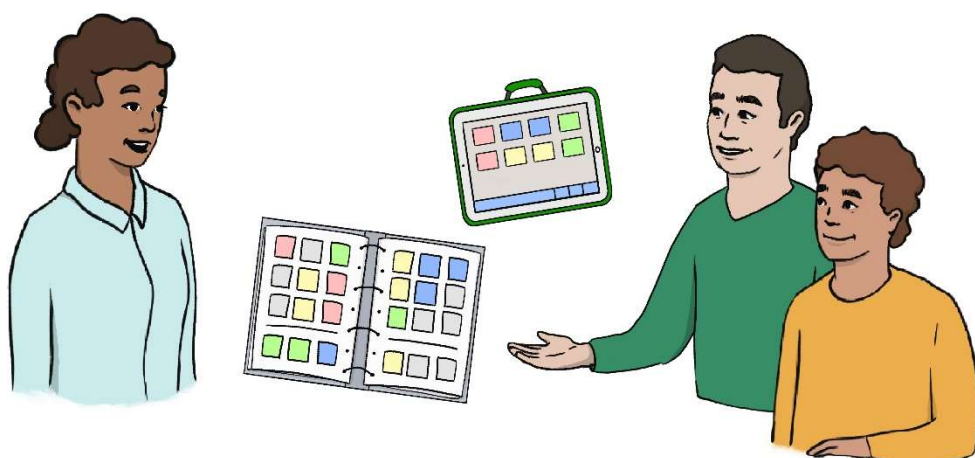
Palvelutarpeen arvioinnissa
selvitetään tuen tarpeet,
jotka ovat
välttämättömiä
vamman kannalta.

Palvelutarpeen arvioinnissa
työntekijä haluaa
saada selville
sinun mielipiteesi
asioihin.

Voit saada apua ja
tuke palvelutarpeen
arviointiin
ja oman mielipiteesi
selvittämiseen.

Voit saada tukea ja apua
esimerkiksi
kertomiseen ja
ymmärtämiseen.

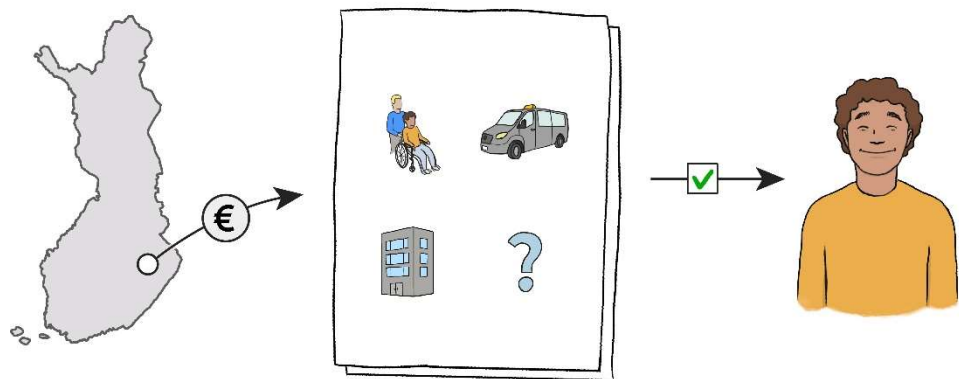
Tukea ja apua
voi saada myös
päättöksentekoon ja
erilaisten
lomakkeiden
täyttämiseen.

Tukena voi olla
läheinen, ystävä,
tulkki tai sinulle
tärkeä ammattilainen.

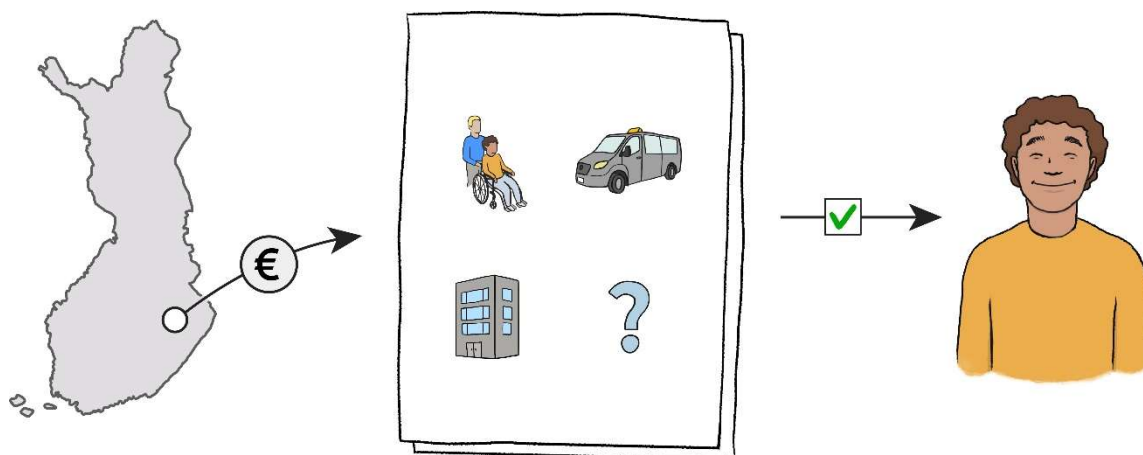

Henkilökohtainen
budjetointi on
yksi palveluiden
järjestämisen tapa
vammaisille henkilöille.

Henkilökohtainen
budjetetti voi olla osa
sopivan tuen
toimintamallia.

Minun henkilökohtainen budjetointini eli HB

Minun henkilökohtainen budjetointini eli HB

Sinä ja oma työntekijäsi
suunnittelette henkilökohtaisen
budjetoinnin yhdessä.

Ensin tutustut siihen,
millainen palvelujen
järjestämisen tapa
henkilökohtainen
budjetointi on.

Tutustumiseen sinun
on mahdollista saada
apua ja tukea.

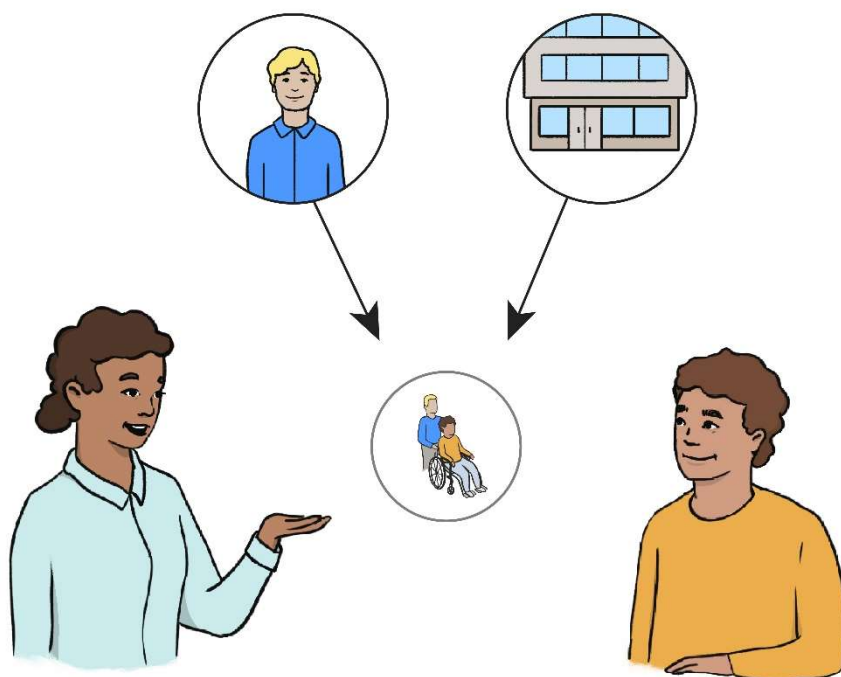
Voit varata työntekijäsi
kanssa erillisen ajan
tutustumista varten.

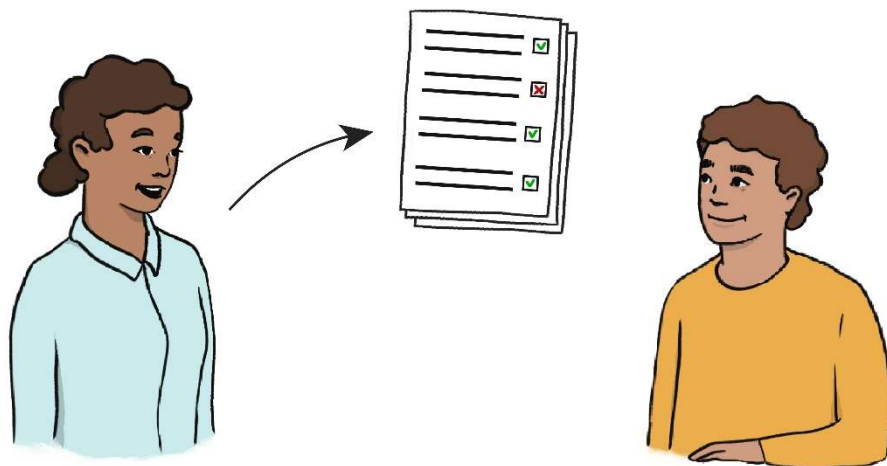
Valitset omatyöntekijäsi
kanssa sinulle
sopivat palvelut.

Valitset työntekijän
kanssa myös
palveluntuottajan.
Palveluntuottaja tarkoittaa
ihmistä tai paikkaa,
jolta palvelu ostetaan.

Omatyöntekijä tekee päätökset palveluista ja maksutavoista.

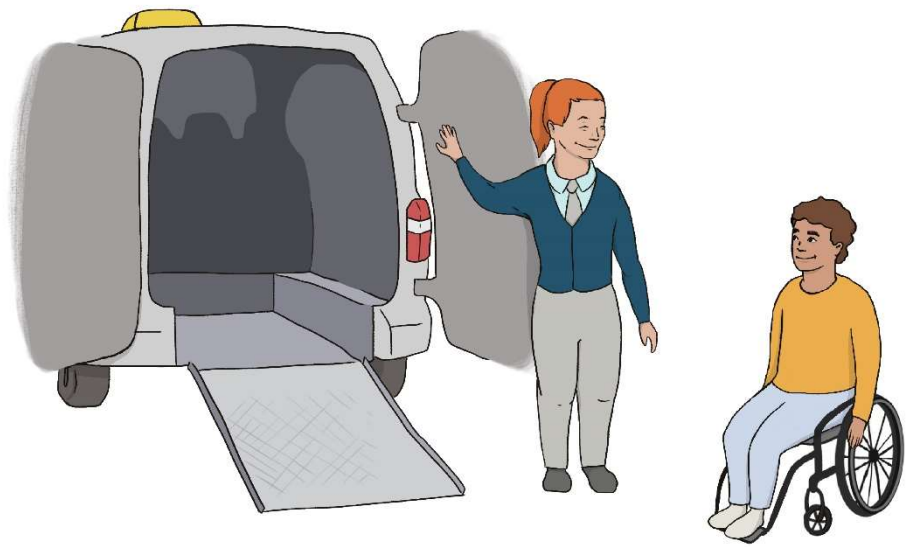
Seuraavaksi omatyöntekijäsi tutustuu kanssasi maksujärjestelmiin. Maksujärjestelmä tarkoittaa sitä, kuinka palvelusi maksu hoidetaan. Maksujärjestelmiä on monia erilaisia.

Henkilökohtainen budjetti ei ole rahaa sinun tilillesi.

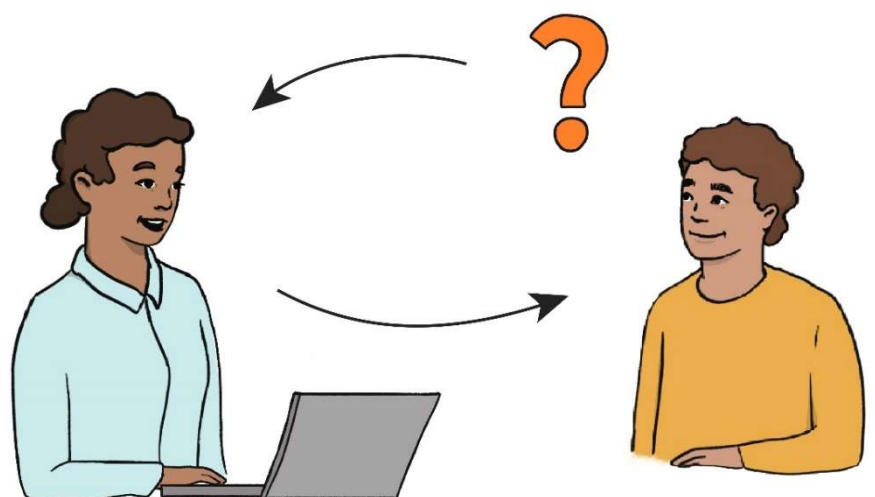

Nyt voit käyttää
sinulle suunniteltuja
palveluja.

Omatyöntekijä tarkistaa
säännöllisesti,
kuinka palvelusi
toimivat.

Voit pyytää aina
apua omalta
työntekijältäsi.

Tukirinkikokeilu Sopiva-hankkeessa

4/2021-9/2021

Heidi Laurila
Suunnittelija
Vaalijalan kuntayhtymä
Sopiva-Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin
hanke

Tukirinkimalli

- Tukirinki (Circle of Support) tarkoittaa vaikeimmin vammaisen henkilön ympäriltä läheisistä ihmisistä koottua verkostoa, joka toimii vammaisen henkilön äänenä häntä koskevassa keskustelussa ja päätöksenteossa
- Tukirinkien historian oletetaan juontavan 1980luvun Kanadaan. Tukirinkimalleja ohjaavia ohjelmia ja ohjeistuksia löytyy tänä päivänä ainakin Kanadasta, Yhdysvalloista, Uudesta-Seelannista, Englannista ja Australiasta.
- Tukirinkien tarkkaa määrää ei varmaksi tiedetä, sillä osa on organisoitu itsenäisesti perhe- ja ystäväpiireissä.

Tutkimuksissa tunnistettuja malleja

- Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus on tunnistanut erilaisia malleja/tyyppejä, joihin tukiringit voidaan jaotella. Jaottelu perustuu pääosin renkien osallistujien luokitteluun sekä fasilitaattorin rooliin ja mahdolliseen rahoitukseen.
- Tunnistettuja tukirinkityyppejä:

Thrive circle : aktiivisia luontaisen verkoston ihmisiä, tukea ja apua sekä halua olla mukana

Building circle : sekä ammattilaisia että joitain ystäviä ja perheenjäseniä

Foundation circle : koostuu pääosin palkatuista henkilöistä

Tukirinkien hyödyt

- Tutkimusten valossa tukiringit:
 - Vahvistavat vammaisen henkilön osallistumista, yhteenkuuluvuutta ja omana itsenään esiintymistä (Davis 2008)
 - Kokoavat yhteen vammaisesta välittäviä ihmisiä ja tuovat yhteen erilaisia taitoja hänen hyväkseen (Burke 2006)
 - Voivat tarjota ihmissuhteita, kumppanuutta, hauskanpitoa ja juhlistamisia. (Chernets 2010)
 - Tuovat yksilön omia vahvuuksia, kykyjä ja taitoja keskusteluun hänestä puhuttaessa (Davis 2008)
 - Voivat toimia ”tulevaisuuden turvamiehenä” = tuoda osaaminen ja vammaisen henkilön tuntemus keskusteluun tulevaisuuden suunnitelmia tehtäessä. (Chernets 2010)
 - Auttavat tavoitteiden ja unelmien tavoittelussa, pohtivat yhdessä miten ne voidaan saavuttaa
 - Auttava perhettä, sukua ja läheisiä ystäviä laajentamaan omaa käsitystään vaikeasti vammaisen henkilön tukemisesta. (Burke 2006)

Tukirinkien rajallisuus

- Tukiringit eivät
 - Korvaa perheenjäseniä
 - Korvaa vammaisen tarvitsemia palveluita
 - Hoida/ohjaa/kuntoutua vammaista henkilöä päivittäisessä arjessa
 - Ota osaa jokaiseen asiaan ja tapahtumaan henkilön elämässä
 - Tarjoa apua ja tukea ensisijaisille hoivan/avun/tuen tarjoajille (vanhemmat, hoitajat, ohjaajat)
- Tukirinki ei ole taikakalu eikä keino ratkoa kaikkia erimielisyyksiä. On tärkeä hahmottaa nämä asiat jotta voi ymmärtää paremmin parhaimmillaan tukiringistä saatavan hyödyn (Richards 2007; Watson 2013).

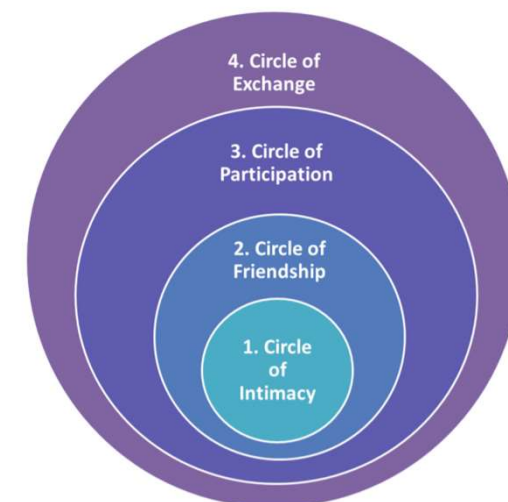
Tukiringin koostumus

- Tukirinki voi koostua perheestä, ystävistä, sukulaisista, entisistä/nykyisistä opettajista, ohjaajista, avustajista, hoitajista, kuntouttajista...
- ➔ Tukiringin koostamisessa tavoite ja toive olisi, että vammainen henkilö pystyisi ilmaisemaan ketä ringkiinsä haluaa
- Judith Snow (1998) esitteli neljä kehää, joihin eri ihmissuhteiden

Ihmiset sijoittuvat. Kehät koostuvat lyhyesti seuraavista:

- 1) Läheisimmät ihmiset; perheenjäsenet, läheiset ystävät
- 2) Ystävät tai sukulaiset, ei kuitenkaan kaikkein läheisimmät
- 3) Työstä, koulusta, harrasteista tutut; osallistumiseen liittyvät ihmiset
- 4) Maksetut ihmiset; ovat elämässä sillä heille maksetaan siitä, lääkärit, opettajat, terapeutit, sosiaalityöntekijät jne.

➔ huomionarvoista on, että vaikeimmin vammaisilla on usein eniten kehän neljä ihmisiä (Davis 2005).

- Tukirinkiin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja siitä ei saisi muodostua osalliselle taakkaa.
- Tukiringin säännöllinen kokoontuminen takaa yhteyden säilymisen
- Ei virallinen kokous, vaan asiapitoisuuden rinnalla kulkee myös vapaamuotoisuus ja tärkeiden ihmissuhteiden vaaliminen, ”kahvittelu”
- Tukirinki voi kokoontua sekä päähenkilön kanssa että joissain perustelluissa tilanteissa ilman.
- Tukirinki voi tavata läsnä ja/tai etänä
- Tukirinki voi muuttaa muotoaan ja etsiä kuhunkin elämänhetkeen sopivinta tapaa toimia päähenkilönsä tuetun päätöksenteon tukena.

Fasilitaattorin tehtävät

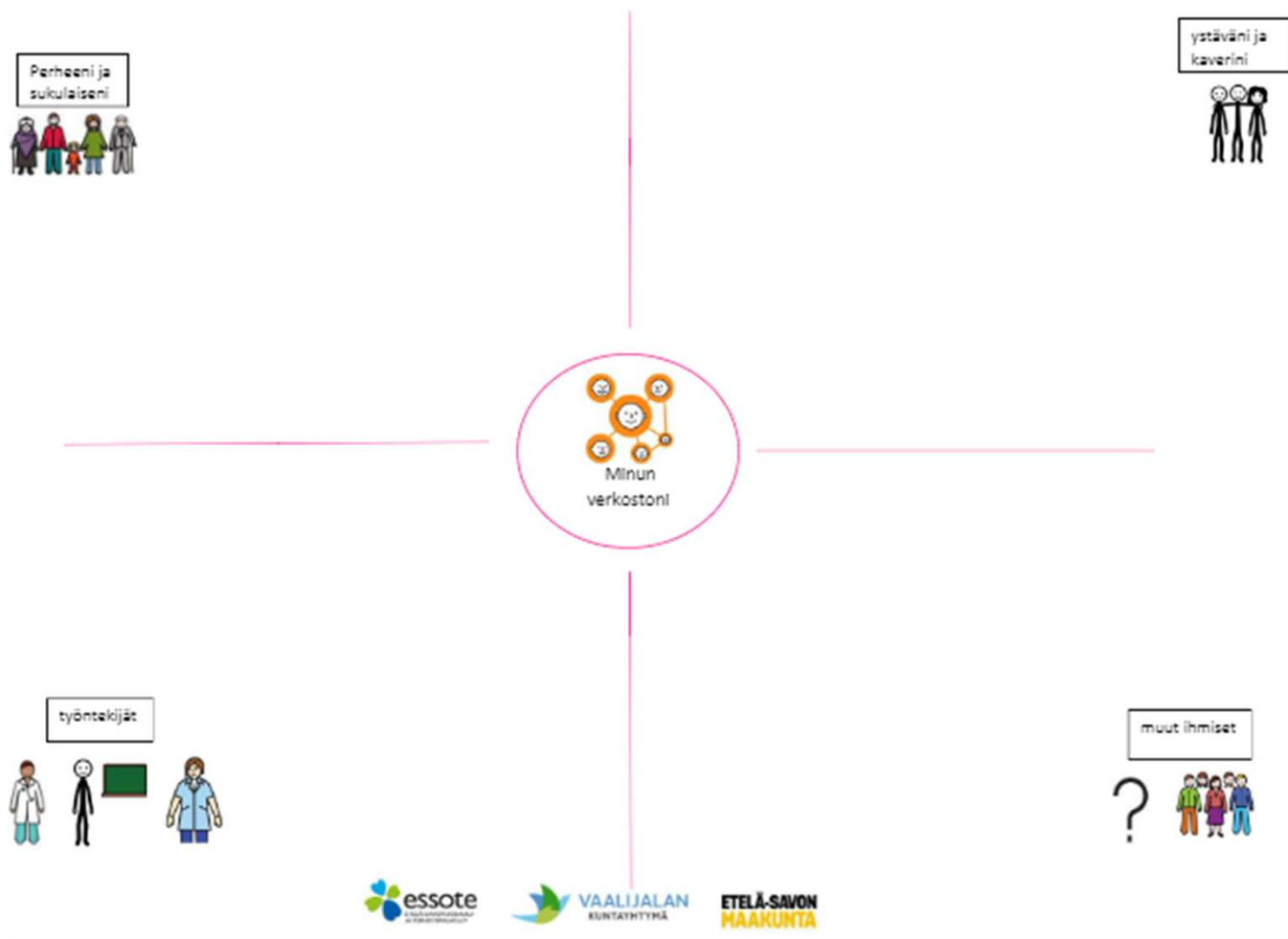
- Tapaamisten tarkoituksen kirkastaminen kullakin kerralla, mahdollisesti etukäteen suunnittelu perheen tai hoitavan tahon kanssa
- Aikataulusta kiinnittäminen, puheenvuorojen jakaminen, kaikkien osallistujien huomiointi
- Vammaisen henkilön äänen kuuluvillapitäminen, olivat he paikalla tai eivät
- Tukiringin roolien jakaminen, varmistaminen että kaikki pääsevät osallistuman ja saavat äänensä kuuluviin
- Varmistaa, että tapaamisista tehdään muistiinpanot yhdessä sovittuun paikkaan ja yhdessä sovitulla tavalla, dokumentointi voi olla myös kuvia, videota jne.
- Keskustelun/työskentelyn kannattelu, eteenpäinvieminen
- Seuraavan tapaamisen kalenterointi
- Fasilitaattori voi olla joku tukiringistä, vammainen itse tai joku työntekijä vammaisen verkostosta

Fasilitointi tukiringissä EI ole

- Tapaamisten sisällöstä päättämistä
- Kaikkiin kysymyksiin vastauksen etsimistä, viimeisen sanan sanomista
- Vammaisen henkilön asioista vastaamista, hänen asioidensa järjestelyä tai palveluiden hakemista → fasilitointi vain tukirinkitapaamisissa

Tukirinkikokeilun rakenne (4 kertaa)

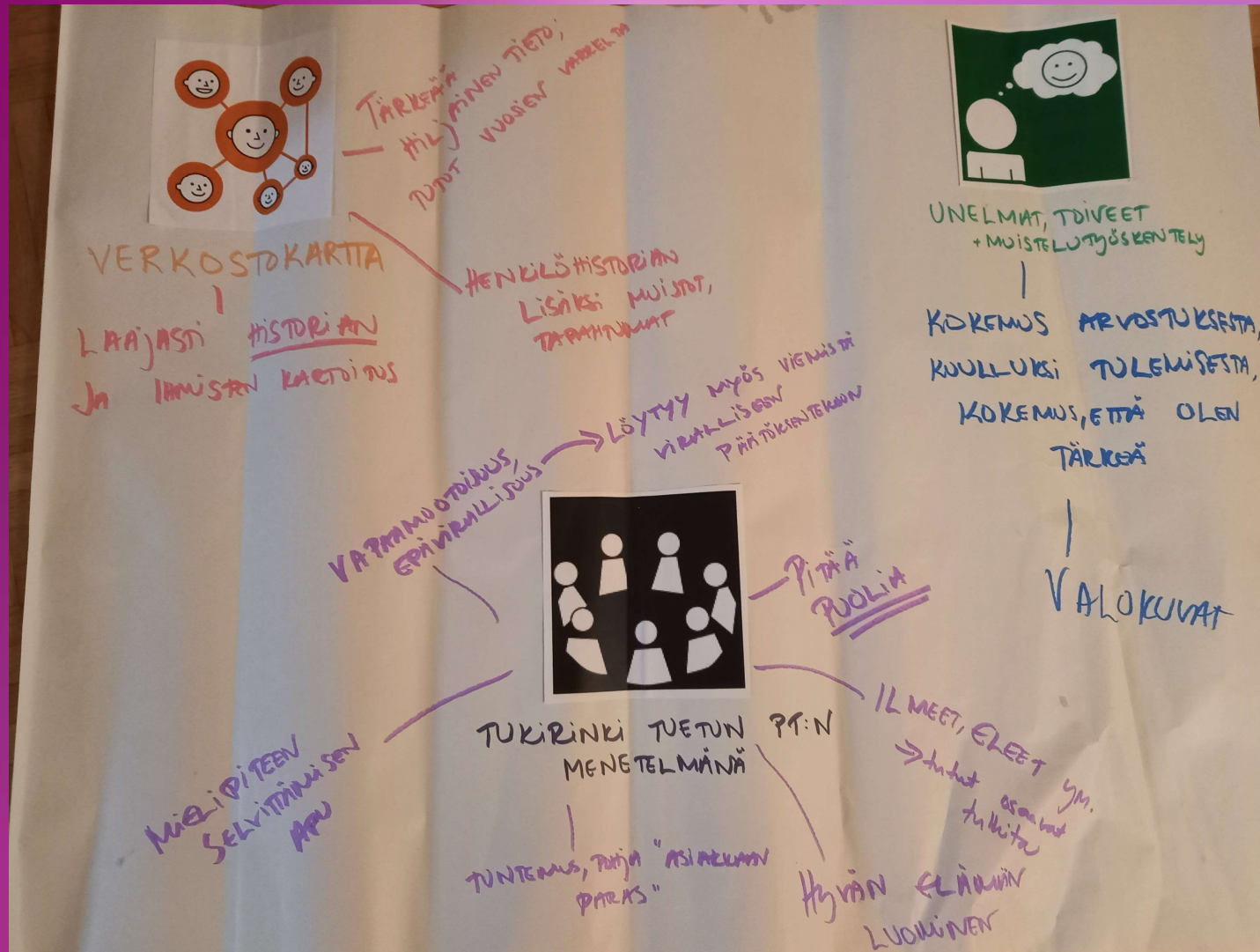

Yhteenveto kokeilusta

- Kolme tukirinkiä kolmessa eri yksikössä (kuntoutusyksikkö (vaikeimmin vammaiset), kuntoutusyksikkö (aistimonivammaiset) ja palvelukoti (ympäri vuorokautinen tehostettu palveluasuminen) toteutuivat esitetyn rakenteen mukaisesti huhti-syyskuun 2021 välisenä aikana. Lupa edunvalvojilta kirjallisena.
- Tukiringeissä oli sekä pelkistä ammattilaisista koostuva ringi että ystäviä ja perheenjäseniä sisältäviä rinkejä.
- Työskentelyssä tavattiin kaikkien tukirinkien kanssa sekä etänä että lähitapaamisin johtuen vallitsevista koronapandemiarajoituksista. Etäyhteyksien käyttö yllätti osallistujia positiivisesti.
- Tukirinkitapaamiset koettiin miellyttävinä ja tärkeinä hetkinä vammaisen henkilön äärellä. Vammaiset henkilöt ilmaisivat iloitsevansa tapaamisista. Liikutusta, iloa, naurua ja ikävää ilmaistiin tapaamisten aikana.
- Tukiringin mahdollisuuksia päätöksenteon tukena pidettiin vahvoina. Asiakkaan äänen ja mielipiteen kuulemisen mahdollisuuksien koettiin paranevan tällaisen työskentelyn seurauksena.

Neljannen tapaamisen keskustelun koontia yhdestä tukiringistä:

Arviointia ja pohdintaa

- Ammattilaiset pohtivat tietosuojaan ja aikatauluihin liittyviä asioita
- Perhe ja ystävät kokivat tulleen kuulluksi ja saavansa toisilta rinkiäisiltä arvokasta tietoa arkisista asioista ja tämän hetken tilanteesta (vrt.aiemmat kokemukset, mieltymykset jne.)
- Asiakkaat nauttivat tärkeiden ihmisten tapaamisesta, saamastaan huomiosta ja yhteisistä hetkistä. Nauttiminen ilmaistiin olemuksella, ilmeellä ja yksittäisillä sanoilla.
- Tukirinki on osittain hyvin lähellä jo olemassa olevia ja toimivia verkostoja vammaisten henkilöiden ympärillä. On tärkeää tunnistaa, mitkä asiat kuuluu ratkaistaviksi osana jokapäiväistä vuorovaikutusta ja mitkä tuetun päätöksenteon keinoin tukiringin kautta.

Lähteet

Bourke, Sharon 2009. Building Intentional Lifelong Safeguards, Pave the Way, Mamre Association Inc., Mt Gravatt, Queensland

Burakoff, Katja 2021. Henkilökohtainen tiedonanto Teams-palaveri 10.3.2021

Burke, Christine 2006. Building Community through Circles of Friends: A Practical Guide to Making Inclusion a Reality for People with Learning Disabilities, Foundation for People with Learning Disabilities, UK

Davis, Kim 2005. Creating a Circle of Support, The Reporter 10 (2) 3-5

Kalms, Sandra 2007. Guest Editorial, Crucial Times, Issue 38

Pave the Way 2012. Facilitation: Ideas and strategies.

Richards, Sally 2007. Circles of Support, Crucial Times, Issue 38

Snow, Judith, A. 1998. What's Really Worth Doing and How to do it – A Book for People Who Love Someone Labeled Disabled (Possibly Yourself), Inclusion Press, Ontario Canada

Thompson, Ric. 2005. The Art of Asking, Inclusion Works, Townsville, Queensland

Ward, Jeremy, 2010. Planning for Now, Tomorrow and the Future, Pave the Way, Mamre Association Inc., Mt Gravatt, Queensland

Watson, Jo 2013. Listening to those rarely heard. Supported decision making this brave new world of individualised services. Paper presented at the 11th Biennial AGOSCI conference, Sydney, Australia

Tukirinki vaikeasti kehitysvammaisen henkilön tuetun päätöksenteon kanavana

Kehitysvammainen henkilö vuorovaikutuskumppanina

Kehitysvammaisuutta käsittelevä teoreettinen tutkimus on moniäänisesti todennut, että kehitysvammaisten henkilöiden epävirallisten ihmissuhteiden luominen ja ylläpitäminen ei tapahdu usein helposti ja luontevasti. Kehitysvammaiset tarvitsevat toisten ihmisten apua, tukea ja ohjausta ihmissuhteiden luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Luonnollisen verkostoitumisen ja ystävystymisen tukemiseksi tarvitaan usein tietoista toimintaa ja konkreettista apua. Viime vuosien aikana on kehitetty useita innovatiivisia menetelmiä ja toimintamalleja, joiden avulla ja joiden kautta on tavoitteena vahvistaa kehitysvammaisen henkilön omaa toimijuutta, itsemääräämisoikeutta ja verkostoissa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Tällaisia ovat esimerkiksi yksilökeskeisen elämänsuunnittelun välineet ja erilaiset tukihenkilö- ja tukihenkilöjoukkojen toimintaa ohjaavat menetelmät. Tukihenkilöryhmiä kutsutaan tukiringeiksi (Circle of supports). [1]

Vaikeimmin kehitysvammaisten henkilöiden kommunikaatio tapahtuu varhaisten kommunikoinnin keinojen avulla. Tämä tarkoittaa kommunikointia käyttäen sanattomia viestinnän keinoja, kuten ilmeitä, eleitä, kehon asentoja, ääntelyä, lihasjännityksiä ja kosketusta. Yksilöllisten kommunikoinnin viestien ymmärtäminen, tunteminen ja tulkitseminen ovat tutkimusten mukaan korvaamattoman tärkeää vaikeimmin kehitysvammaisten henkilöiden kommunikoinnissa ja päätöksenteon tukemisessa. [2]

Mitä ovat tukiringit?

Tukiringillä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan ryhmää ihmisiä, joka kokoontuu vapaaehtois pohjalta yhteen tuettavan henkilön asioissa. Tavoitteet ja ryhmän kokoonpano voivat vaihdella. Tukirinkien historian oletetaan juontavan 1980- luvun Kanadaan. Tukirinkimalleja ohjaavia ohjelmia ja ohjeistuksia löytyy tänä päivänä ainakin Kanadasta, Yhdysvalloista, Uudesta-Seelannista, Englannista ja Australiasta. Tukirinkien tarkkaa määrää ei varmaksi tiedetä, sillä osa on organisoitu itsenäisesti perhe- ja ystäväpiireissä. [1,3]

Tukirinkejä on tunnistettu tutkimuskirjallisuudessa erilaisia riippuen siitä, millaisella sitoumuksella ja millaisessa suhteessa jäsenet ovat tuettavaan henkilöön. Tukiringin vetovastuu tai fasilitaattorin rooli ja tukirinkitoiminnan rahoitus ovat joissain tunnistetuissa tukirinkimalleissa myös vaikuttaneet luokitteluun. Tunnistettuja tukirinkityyppejä on karkeasti kolmenlaisia. Thrive circles eli kukoistavat ringit, joissa jäsenenä on aktiivisia perheenjäseniä ja ystäviä, joilla on halu ja edellytykset auttaa ja tukea arjessa. Building circles eli syntyneet ringit, joissa jäsenenä on sekä ammattilaisia että joitain ystäviä ja perheenjäseniä. Kolmantena Foundation circles eli perustetut ringit koostuvat pääosin palkatuista henkilöistä eli ammattilaisista. [1, 2] Huomionarvoista on, että mitä vaikeammin kehitysvammaisesta henkilöstä on kyse, sitä vahvemmin tukiringit näyttävät koostuvan työnsä puolesta ringiin ohjautuvista tai kutsutuista henkilöistä. [4]

Tukirinkien tavoitteet määräytyvät aina tuettavan henkilön toiveiden ja tarpeiden mukaan yksilöllisesti. Yleisellä tasolla tukirinkien tavoitteena on tukea henkilöä ilmaisemaan omaa elämää koskevia toiveita, olla tukena päätöksenteossa, auttaa henkilöä toteuttamaan itsemääräämisoikeuttaan sekä olla apuna haaveilemassa, suunnittelemassa ja toteuttamassa suunnitelmia. Tutkimusten mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten

henkilöiden kohdalla tukiringillä on merkittävä rooli muodostaa yhteisymmärryksessä tuettavan henkilön tahtoa ja toiveita esittävä mielipide ja toimittaa se tarvittaessa eteenpäin. [1,2]

Tutkimusten valossa tukiringit ovat näyttäytyneet positiivisin tavoin tuettavan henkilön elämässä;

- Vahvistavat vammaisen henkilön osallistumista, yhteenkuuluvuutta ja omana itsenään esiintymistä [4]
- Kokoavat yhteen vammaisesta välittäviä ihmisiä ja tuovat yhteen erilaisia taitoja hänen hyväkseen [5]
- Voivat tarjota ihmissuhteita, kumppanuutta, hauskanpitoa ja juhlistamisia. [6]
- Tuovat yksilön omia vahvuuksia, kykyjä ja taitoja keskusteluun hänestä puhuttaessa. [4]
- Voivat toimia ”tulevaisuuden turvamiehenä” = tuoda osaaminen ja vammaisen henkilön tuntemus keskusteluun tulevaisuuden suunnitelmia tehtäessä. [6]
- Auttavat tavoitteiden ja unelmien tavoittelussa, pohtivat yhdessä, miten ne voidaan saavuttaa
- Auttava perhettä, sukua ja läheisiä ystäviä laajentamaan omaa käsitystään vaikeasti vammaisen henkilön tukemisesta. [5]

Tukirinkikokeilu Sopiva- Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hankkeessa

Sopiva- Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hankkeessa tärkeänä kehittämistyön näkökulmana on ollut tarkastella ja kehittää vammaisen henkilön osallistumisen, kuulluksi tulemisen ja itsemääräämisen mahdollisuuksien vahvistamista osana henkilökohtaisen budjetoinnin mallinnuksen kehittämistyötä. Yhtenä laajana osa-alueena on ollut tuetun päätöksenteon keinot ja menetelmät. Esimerkiksi Watson (2016) ja Bigby (2017) suosittelevat tutkimuksissaan tukirinkien organisointia ja käyttöä erityisesti vaikeimmin kehitysvammaisten henkilöiden tuetun päätöksenteon keinona.

Sopiva- hankkeessa on pilotoitu tukirinkejä (Circle of Support) kolmen asiakkaan ja heidän verkostoistaan muodostettujen tukirinkien kanssa. Pilottiin on kuulunut sekä perehtymistä tukirinkimalliin että yhteisiä kokoontumisia erilaisten toiminnallisten keinojen äärellä. Tukiringit ovat edenneet suunnitellussa aikataulussa ja innokkaissa sekä eteenpäin vievissä tunnelmissa. Etäyhteyksiä on hyödynnetty koronapandemiatilanteesta johtuen. Tukirinkipilotissa on saatu kokemuspohjaista tietoa siitä, voisivatko tukiringit olla yksi keino vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten tuetun päätöksenteon järjestämiseksi. Hankesuunnittelija on toiminut tukiringeissä fasilitaattorin roolissa. Toinen alueellinen HB-hanke, Etevan Silta omannäköiseen elämään- hanke, kiinnostui yhteistyöstä tukirinkikokeilun suhteen Sopiva- hankkeen kanssa keväällä 2021. Kiinnostus kumpusi hankkeiden yhteisistä tavoitteista tarkastella eri tavoin vammaisten henkilöiden kuulluksi tulemisen ja tuetun päätöksenteon mahdollisuuksia osana henkilökohtaisen budjetoinnin kehittämistyötä. Hankkeet toteuttivat tukirinkikokeilut samankaltaisin sisällöin ja yhteistä arviointia ja pohdintaa tehden.

Sopiva- hankkeen tukirinkikokeilu sisälsi kolme tukirinkiä kolmessa eri Vaalijalan kuntayhtymän yksikössä huhti-syyskuun 2021 välisenä aikana. Tukirinkikokeilun yksiköt olivat vaikeasti kehitysvammaisten kuntoutusyksikkö, aistimonivammaisten henkilöiden kuntoutusyksikkö ja tehostettua palveluasumista tarjoava palvelukoti. Kokeilu sisälsi neljä samansisältöistä tapaamista. Tukiringeissä oli sekä pelkistä ammattilaisista koostuva rinki että ystäviä ja perheenjäseniä sisältäviä rinkejä. Työskentelyssä tavattiin kaikkien tukirinkien kanssa sekä etänä että lähitapaamisin johtuen vallitsevista koronapandemiarajoituksista. Etäyhteyksien käyttö yllätti osallistujia positiivisesti.

Tukirinkitapaamiset koettiin miellyttävinä ja tärkeinä hetkinä vammaisen henkilön äärellä. Vammaiset henkilöt ilmaisivat iloitsevansa tapaamisista. Liikutusta, iloa, naurua ja ikävää ilmaistiin tapaamisten aikana. Tukirinkitapaamisissa käytettiin verkostokartta- ja muistelutyöskentelyä esimerkkeinä keinoista, joilla tukirinkiä voidaan muodostaa vammaisen henkilön ympärille ja kuinka henkilön äärellä voidaan jakaa sekä tietoa että yhteisiä muistoja.

Jokaisessa tukiringissä pohdittiin yhdessä aitoja, yksilöllisiä päätöksenteon tilanteita, joihin tukirinki voisi yhteisesti muodostaa asiakkaan tahtoa, toivetta tai mielipidettä esittävän kannanoton. Käsiteltävinä asioina oli esimerkiksi muodostaa asiakkaan mielipide liittyen mahdolliseen palveluasumiseen muuttoon liittyen. Yhdessä tukiringissä koottiin ajatuksia, joiden oletettiin olevan tärkeitä asiakkaan päivätoiminnan sisältöihin liittyen. Koontia ajateltiin vietävän tulevaan palvelusuunnitelmapalaveriin. Tukiringin mahdollisuuksia päätöksenteon tukena pidettiin vahvoina. Asiakkaan äänen ja mielipiteen kuulemisen mahdollisuuksien koettiin paranevan tällaisen työskentelyn seurauksena. Haasteina tai mahdollisina riskeinä koettiin asiakkaan toiveiden ja mieltymysten mahdollisimman oikeanlainen tulkinta tilanteissa, joissa henkilö viestii kommunikoinnin varhaisilla tasaoilla. Vaikeiden asioiden tai kysymysten äärellä potentiaalisena riskinä koettiin mahdolliset erimielisyydet tukiringin jäsenten välillä. Ammattilaispainotteisissa ringeissä pohdittiin tietosuoja-asioiden mahdollisia rajoitteita rinkien toiminnalle.

Lopuksi

Olemassa oleva tutkimustieto ja tämän tukirinkikokeilun kautta saadut kokemukset ja palautteet ohjaavat katsomaan samaan suuntaan. Tukiringit ovat konkreettinen ja näyttöön perustuva keino tukea päätöksenteossa sellaisen vammaisten henkilöiden joukon kohdalla, jolle ei vielä ole löytynyt tunnistettua tuetun päätöksenteon keinoa laajemmin käyttöön. Suomalaisessa sosiaali- ja terveystaloudessa ei ole vierasta kokoontua yhteen verkoston kanssa. Osa kehitysvammaisista kuuluu jo nyt hyvinkin lähelle tukirinkimallia toimivia verkostoryhmiä. Tukirinkejä tutkittaessa suurimpana erona virallisiin verkostoihin tukirinkimalleissa yhdistyy vapaaehtoisuuden, epävirallisuuden ja järjestelmän päätöksistä ulkopuolelle jääminen. Tukirinkikokeilusta saadut kokemukset ja jo olemassa olevat tiedot erilaisista toimintatavoista auttavat vaikeimmin kehitysvammaisten parissa toimivia arvioimaan, voisiko tässä olla menetelmä juuri tietyn yksilön hyvän elämän ja äänen kuulemisen taustalle.

Tukiringit eivät korvaa perheenjäseniä tai vammaisen tarvitsemia palveluja. Tukiringit eivät ota osaa jokaiseen asiaan ja tapahtumaan henkilön elämässä eivätkä tarjoa apua ja tukea ensisijaisille hoivan/avun/tuen tarjoajille. Tukirinki ei ole taikakalu eikä keino ratkoa kaikkia erimielisyyksiä. On tärkeä hahmottaa nämä asiat, jotta voi ymmärtää paremmin parhaimmillaan tukiringistä saatavan hyödyn [7,8]. Sopiva- hanke ja Silta omannäköiseen elämään – hanke tuottavat loppuvuoden 2021 aikana yhteistä pohdintaa ja ehdotusta tukirinkien käyttöönotosta, joka pohjautuu molempien hankkeiden kokemuksiin kokeiluista, yhteiskehittämisestä ja tiedonkeruusta.

Heidi Laurila, suunnittelija
Sopiva- Etelä-Savon henkilökohtaisen budjetoinnin hanke 27.10.2021

LÄHTEET

- [1] Bigby, Christine; Douglas, Jacinta; Carney, Terry; The, Shih-Ning; Wiesel, Ilan & Sith, Elisabeth 2017. Delivering decision making support to people with cognitive disability – What has been learned from pilot programs in Australia from 2010 to 2015. Australian Journal of Social Issues 2017/ 52, 222-240.
- [2] Watson, Joanne 2016. The right to supported decision- making for people rarely heard. Deakin University.
- [3] Araten-Gergman, Tal & Bigby, Christine 2020. Models for forming and supporting circles of support for people with intellectual disability. Living with Disability Research Centre, La Trobe University.
- [4] Davis, Kim 2005. Creating a Circle of Support, The Reporter 10 (2) 3-5.
- [5] Burke, Christine 2006. Building Community through Circles of Friends: A Practical Guide to Making Inclusion a Reality for People with Learning Disabilities, Foundation for People with Learning Disabilities, UK
- [6] Ward, Jeremy, (2010). Planning for Now, Tomorrow and the Future, Pave the Way, Mamre Association Inc., Mt Gravatt, Queensland.
- [7] Richards, Sally 2007. Circles of Support, Crucial Times, Issue 38
- [8] Watson, Joanne 2013. Listening to those rarely heard. Supported decision making this brave new world of individualised services. Paper presented at the 11th Biennial AGOSCI conference, Sydney, Australia

Tukirinki - toimintatapa

Tukirinki perustuu ymmärrykseen ihmissuhteiden tärkeydestä, jokaisen ihmisen tarpeesta verkostoon ja ihmissuhdeverkostojen apuun henkilön pohtiessa omaa elämää.

Tukirinki - mistä on kysymys?

- Tukirinki on sosiaalisen tuen toimintatapa
- Se tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ryhmää ihmisiä, jotka kokoontuvat vapaaehtois pohjalta yhteen tuettavan henkilön asioissa
- Tukirinki on enakkoluuloton ja vapaamuotoinen kohtaaminen Keskustelun keskiössä ovat henkilön voimavarat ja vahvuudet
- Yhteisen keskustelun kautta kuva ja näkemys tuettavasta henkilöstä rikastuu
- Tukiringissä voidaan käyttää erilaisia menetelmiä tiedon kokoamiseksi
- Tukiringiin liittyy jatkuvuus ja prosessimaisuus. Keskeistä on se, mitä tapahtuu henkilön arjessa tukirinkitapaamisten välillä

Kenelle?

- Tukirinki on tarkoitettu henkilölle, joka tarvitsee apua oman elämän suunnitteluun, päätösten tekemiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen
- Erityisesti tukirinki vahvistaa vaikeasti vammaisten, olemuskielisten ja vuorovaikutuksessa tukea tarvitsevien henkilöiden oman äänen kuulumista

Millaisiin tilanteisiin?

- Tukirinkien tavoitteet määräytyvät aina tuettavan henkilön tarpeiden mukaan yksilöllisesti.
- Yleisellä tasolla tukirinkien tavoitteena on tukea henkilöä ilmaisemaan omaa elämää koskevia toiveita, olla tukena päätöksenteossa, auttaa henkilöä toteuttamaan itsemääräämisoikeuttaan sekä olla apuna haaveilemassa, suunnittelemassa ja toteuttamassa suunnitelmia.
- Vaikeimmin kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla tukiringillä tunnistetaan olevan merkittävä rooli muodostaa yhteisymmärryksessä tuettavan henkilön tahtoa ja toiveita esittävä mielipide ja toimittaa se tarvittaessa eteenpäin.

Elämänsuunnittelu	Palvelusuunnittelun tuki	Viestien ja aloitteiden julkaisu	Omien valintojen parempi tunnistaminen ja vahvistaminen
Päätöstentien tuki	Tiedon kokoaminen	Tilanteisiin, joissa tarvitaan henkilön oma mielipide tai kannanotto	Pohdintaan, mitkä asiat ovat hyvin henkilön elämässä ja millaisia muutostarpeita on
Elämän erilaiset nivelvaiheet	Henkilökohtaisen budjentoiminnan suunnittelu ja käytön tuki	Tavoitteiden ja unelmien tavoitteluun. Miten ne voidaan saavuttaa?	Jotain muuta, mitä?

Tukiringin muodostaminen

Tukiringin muodostamisen voi aloittaa kysymällä kenet henkilö haluaa mukaan. Jos henkilö ei pysty vastaamaan, tukiringin muodostavat hänet hyvin tuntevat ihmiset.

Tässä apuna voi olla verkostokartta.

Tukirinki kokoaa yhteen henkilön hyvin tuntevia ja hänestä välittäviä ihmisiä. Tunneside voi olla myös ammatillinen. Yhdistävänä tekijänä ovat merkitykselliset yhteiset kokemukset arjessa.

Tukirinki on joukko ihmisiä (tukijoita), esimerkiksi vanhempi, sisarus, sukulainen, ohjaaja, luokkakaveri, terapeutti tai ystävä.

Parhaimmillaan tukirinki on sekoitus ihmisiä eri elämäalueilta.

Tukiringin kokoonpano muodostuu päätettävän asian mukaan. Kokoonpanoon vaikuttaa se, miksi kokoonnutaan ja mikä tukiringin tavoite milloinkin on.

Tukiringissä voi olla 1-10 tukijaa.

On hyvä sopia, kuka kutsuu tukiringin koolle ja johtaa puhetta tapaamisissa.

Fasilitaattori

- Fasilitaattorina voi toimia henkilö itse, joku tukiringin jäsenistä tai ulkopuolinen henkilö.
- Tukiringin etenemisen kannalta on tärkeää, että jollakin on vetovastuu tilanteessa.
- Fasilitaattori esimerkiksi
 - toimii kokoonkutsujana
 - ylläpitää keskustelua
 - vastaa tapaamisen aikataulusta ja muistiinpanoista
 - huolehtii asiakkaan äärellä olosta ja pitää asiakkaan keskustelun keskiössä
 - varmistaa jokaisen osallistujan kuulluksi tulemisen
 - varmistaa miellyttävän ja turvallisen yhteisen hetken

En kerro
mielipiteitäni puhumalla,
mutta haluan silti vaikuttaa
omiin asioihini ja tehdä päätöksiä.
Tarvitsen paljon toisten ihmisten
apua ja tukea.

Minulla on
enemmän ystäviä!

Taas tavataan!

Minua ymmärretään paremmin.
Voin tehdä tuetusti päätöksiä.
Vaikutan elämääni!

Toimijuuden tunnistaminen

Haluan vaikuttaa asioihini
ja tehdä päätöksiä.

Joku läheiseni
tunnistaa tarpeen
koota ryhmä kasaan

Muodostetaan tukirinki

Minulle tärkeät ihmiset
kokoontuvat yhteen
asioideni äärelle.

Tärkeät ihmiset tapaavat kanssani

Tapaamisissa jutellaan
erilaisista minuun
liittyvistä asioista. Joskus
muistellaan menneitä ja
pidetään hauskaa.

Tärkeät ihmiset vievät tarvittaessa viestiä eteenpäin asioista, joista päätetään elämässäni

Viesti on mahdollisimman
hyvä arvaus tai tulkinta
mielipiteestäni.

Mikko 36v.

Tykkään ihmisistä
ja olla ihmisten
keskellä. Tykkään
kaikenlaisista
tapahtumista.
Tykkään vauhdista,
metelistä ja vaaral-
lisista tilanteista.

Haaveilen
reissaamisesta,
menoista ja
matkoista sekä
autoajeluista.

Tarvitsen apua kaikissa
päivittäisissä toiminnoissa.
Tarvitsen apuasi esimerkiksi
pukeutumisessa ja ruokailussa.
Ota minut mukaan erilaisiin
paikkoihin ja tarjoa mahdol-
lisuuksia osallistumiseen.
Tarvitsen tukeasi myös
kommunikoinnissa.

Olen työstänyt verkosto-
karttaani, voimavarojani ja
vahvuuksiani sekä "elämän
puuta", joka kokoaa yhteen
toiveitani, unelmiani, asioita
joista pidän ja en pidä, omia
tapojani ja kulttuuriani.
Elämän puu toimi pohjana,
kun keskustelimme päivä-
aikaisen toiminnan sisällöistä.

Eero 22v.

Osallistun mielelläni monenlaiseen toimintaan.

Musiikin kuuntelu, tanssiminen ja legoilla rakentaminen ovat minulle mielekästä tekemistä.

Pidän reilusta ja rehdistä kohtaamisesta sekä selkeästä ja lempeästä puheesta.

Tykkään auttaa muita.

Minulle tärkeät rutiinit toteutuvat arjessani.

Haaveilen arkisista ilonhetkistä ja onnistumisista.

Haaveilen veden pariin palaamisesta. Jouduin luopumaan siitä joitakin vuosia sitten jalan haavan vuoksi.

Haaveilen tyttöystävästä.

Minulle on tärkeää, että tietyt asiat tehdään tietyssä järjestyksessä.

Minulle on tärkeää, että tilanteita ennakoidaan ja sanoitetaan.

Minulle on tärkeää tehdä itse valintoja, joten huomaathan antaa tilaa minulle tehdä niitä itse.

Olen työstänyt verkostokarttaani, voimavarojani ja vahvuuksiani sekä "elämän puuta", joka kokoaa yhteen toiveitani, unelmiani, asioita joista pidän ja en pidä, omia tapojani ja kulttuuriani.

